

türk tabipleri birliği

mesleki sağlık

ve güvenlik dergisi

turkish journal of
occupational
health and
safety

- ⑤ **Hukukta
"Torba" Aymazlığı**
- ⑤ **Herkese Esnek,
Kuralsız,
Korumasız,
Güvencesiz
Çalışma Devri**
- ⑤ **Patlayan
İş Cinayetleri**
- ⑤ **TEKEL Direnişi ve
Sağlıklı Emek**
- ⑤ **"Obama Sağlık
Reformu"**

turkish medical association

Necati SAVAŞ

ISSN 1302 - 48 - 41 üç ayda bir yayımlanır Nisan-Mayıs-Haziran 2010

36

johs(turkish)

turkish journal of
occupational
health and
safety

türk tabipleri birliği mesleki sağlık ve güvenlik dergisi

Üç ayda bir yayımlanır Nisan-Mayıs-Haziran 2010

36

Editörler
Dr. Celal EMİROĞLU
Dr. Lavent KOŞAR

Yayın Kurulu
Dr. Arif MÜEZZİNOĞLU
Dr. Cevriye YAVUZ
Denizcan KUTLU
Dr. Meral TÜRK
Dr. Mustafa N. İLHAN
Dr. Nahir NESANIR
Dr. Nilay ETLER
Onur BAKIR
Dr. Ö. Kasım KARADAĞ
Dr. Sedat AKBASOĞLU

Deneyim Kurulu
Prof. Dr. Ahmet SALTIK
Prof. Dr. Alpaslan İŞIKLI
Prof. Dr. Çengiz GÜLER
Dr. Engin TONGUÇ
Doç. Dr. Özge YÜCESAN ÖZDEMİR
Prof. Dr. Bekir AKSAOĞLU
Prof. Dr. Güzin ÖZARMAĞAN
Av. Hacer EŞTİREN
Fiz. Müh. Halkın ÖRÜN
Prof. Dr. İbrahim AKOĞUT
İsmail Halil KURT
Prof. Dr. Kayhan PALA
Doç. Dr. Mehmet ZEMÇİR
Av. Meral ÖZVERİ
Av. Mustafa GÜLER
Prof. Dr. Mustafa KURT
Kim. Müh. Mustafa TAGYÖREK
Doç. Dr. Nail BAKIRCI
Dr. Nazif YEŞİLLETEN
Psik. Dr. Nazir Yeşar SPOR
Prof. Dr. Nevin YURAL
Dr. Nihal COŞKUN
Prof. Dr. Remzi AYĞUN
Prof. Dr. Tuhun AKBULUT
Prof. Dr. Yasemin BEYHAN
Yıldırım KOÇ
Dr. Yıldız BİLGIN
Doç. Dr. Yücel DEMİRAL

Türk Tabipleri Birliği Adına Sahibi ve Yayın İşleri Sorumlusu
Dr. Erig BİLALDOĞLU

Yayın Kurumu
Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi
Türk Tabipleri Birliği Merkez Kurumu
Sıhhi Danışmanlık Sokak No: 2 Kat:4
Demirtepe/ANKARA

Telefon
0 312 231 31 79 (Pbx)

Faks
0 312 231 19 52 - 53

<http://www.ttb.org.tr/msg>
e-posta: msg@ttb.org.tr

Haberlik ve Teslimat
Yalçın CANBULUT - TTB

Basım ve Yayıncılık Bilgileri ve Basım Yeri
Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Şti.
Tel: (0 312) 897 16 17 ANKARA

Yayın
Mucize Nefesim
Tel: (0 312) 417 10 56

Baskın Tarihi 04.03.2011

Yayın Türü
Yerel Sıra (3 sayfa)

Tiraj
3.000 adet

Logo ve Kapak Hakkında TTB'ye Aittir

Dergide Yayımlanan Yazıların Tüm Sorumluluğu
Yazarlarına Aittir

EDITÖRDEN

Dr. Celal EMİROĞLU

1

PATLAYAN İŞ ÇİNAYETLERİ
MSG Yayın Kurulu

2

TORBA YASA: ESNEK, KURALSIZ, KORUNMASIZ VE
GÜVENCESİZ ÇALIŞMA
Erkan AYDOĞANOĞLU

4

TEKEL DİRENİŞİNİN ÖĞRETTİKLERİ
MSG Yayın Kurulu

11

ÖZELLEŞTİRME, GÜVENCESİZLEŞTİRME VE
TEKEL İŞÇİLERİ
Murat ÖZVERİ

12

TEKEL DİRENİŞİ EZİLENLERİN MÜCADELE BİRLİĞİNE BİR ÇAĞRIDIR
Mustafa KAHYA

16

EYLEMDEKİ TEKEL İŞÇİLERİNİN KAYGI ÖZYETERLİLİK DÜZEYİ
Dr. İnci ÖZGÖR İLHAN, Fatma YILDIRIM, Nail DERTLİ,
Salma TARIHÇİ, Dr. Burhaneddin KAYA

23

"OBAMA SAĞLIK REFORMU" KANSERİ ASPIRİNLE TEDAVİ ETMEK...
Mustafa DURMUŞ

28

BİR ÇİMENTO FABRİKASINDA İŞÇİLERİN KOAH RİSK FAKTÖRLERİ
YÖNÜNDE İNCELENMESİ
Dr. Mukadder MOLLAOĞLU, Fatma ÖZKAN TUNÇAY

36

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİNDE VE DÜZ İLSEDE ÖĞRENİM GÖREN
ÖĞRENCİLERİN İLK YARDIM BİLGİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Dr. Coşkun BAKAR, Dr. İyıl MARAL

41

HABERLER

48

EDİTÖRDEN

Cemreler baharı muştuluyor; havaya, suya, toprağa... ve devamında Newroz...

Newroz, Demirci Kawa'nın mücadelesinin efsanesidir... Mitolojide acımasız hükümdar zalim Dehak, halkın kanını emerken, Kawa, Dehak'a karşı direniş başlatır. Bu direniş Dehak'ın egemenliğindeki Mezopotamya'ya yayılır. Kawa'nın halk harekâtı 21 Mart'da Dehak'ın yönetimini devirir. Bu nedenle Newroz, özgürlük tutkusıyla bütünleşmiş halkın kurtuluşunu muştulayan zaferin öyküsü; baskıya, zulme, köleliğe, işgale ve sömürüye karşı halkların birlikte karşı koyma iradesinin adıdır.

Tunus, Mısır, Libya derken Ortadoğu da kaynıyor... Bir rüzgâr esiyor güneyden bu yana, halklar isyan ediyor; sınıf mücadelesinin tam da ortasına "cemreler" düşüyor... Mücadelelerin eksenini aynı; emekçi sınıflar "kutsal bir savaş" veriyor...

Ankara'nın Sakarya Meydanı'nda destanlaşan TEKEL mücadelesinin içimizde oluşturduğu "kor halinde ateş" sönmedi, deneyimleriyle, mücadele ruhuyla içimizde, sönmeyecek... Tıpkı 8 Mart'ta emekçi kadınların işyerlerinde direnenek bedenlerini ateşte bırakıp, mücadele ruhunu günümüze taşıdıkları gibi...

Patronlara vergi indirimi, çıval çıval destek, emekçiye torbalarla köstek!

Torbalarla başladılar, baktılar 'iyi' gidiyor 'harar' devrine geçtiler. Hükümet ne bulduysa attı içine; nüfusun tamamına yakınına ilgilendiren düzenlemeleri bir torbaya sığdıramayınca torbanın boyutları büyüdükçe büyüdü. Mısır'da Libya'da "halkı dinleyn" öğüdü verenler Türkiye'de zalim Dehak'ı aratmadılar. Bu 'torba' da geçti, artık 'tadından yenmez' olacak; eylem yasak, grev yasak, sendika yasak, sendikal hak arama yasak!...

Ancak, artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak... Özgürlük, hak-hukuk, adalet sokaklarda... Demirci Kawa'nın mücadele ruhu, güneyden kuzeye yayılacak, 'Newroza' kadar sürecek...

İş kazalarında şampiyonluğu kimseye bırakmayan, "uyum" sağlayacağını iddia ettiği ülkeleri yüz yıl geriden izleyen Türkiye'de "Torba Yasa" ile kurgulanan sistem ortaçağı aratmayacak. Demokratik tepkileri vahşice saldıran duymazdan gelenler, ülkenin başkentinde "gözbebekleri" Ostim'deki patlamaları duyduklar mı? Ölen 20, yaralanan onlarca insanı gördüler mi? En son Elbistan'ı anlayabildiler mi?

İşçi sağlığı ve iş güvenliği uygulamalarını piyasanın açlarına teslim edenler, patlayan iş cinayetlerinin birçok defa daha yaşanmasını da önceden kabullenmiş oldular.

"İşletme belgesi" yok, "denetim" yok, "önlem" yok... Şaşırıyoruz; çünkü taşeronlaştırma, iş güvencesizliği, sendikasılaştırma, kayıt dışılık, denetimsizlik siyasi iktidarın vazgeçilmez tercihi. Şaşırıyoruz; çünkü işyeri kavramı esnekleşti, çalışma koşulları kötüleşti, sosyal haklar azaldı, işçi sağlığı ve iş güvenliği gereksinim olmaktan çıkartıldı. Şaşırıyoruz; çünkü arkası gelmeyen maden kazaları, patlamalar ve tabii ki iş cinayetleri egemen sınıf politikalarıyla anılır oldu...

Sonuçlar devletin istatistiklerine yansıyor; son verilere göre tüm iş kazaları sayısı yüzde 12, meslek hastalıkları yüzde 20 azalmış(!), ölümlü iş kazası sayısı yüzde 35 artarken, iş kazası ağırlık hızı ise yüzde 21 artmış. Bu tablo iş kazası istatistiklerinin hileli yönlendirilmesinin tipik göstergesidir. Artık meslek hastalığı sonucu kimsenin ölmediği(!) bu ülkede, iş kazası sayısı ile iş kazası sonucu ölen sayısının aynı olduğunu da göreceğimiz günler gelecek!

Yeni bir Tıp Haftası'na girerken "sağlıktaki dönüşüm" de iş kazası ve meslek hastalıklarını çağırıyor. Halkın sağlık hakkının paraya endekslendiği ortamda, piyasaya dışıdırılmış sağlık hizmetinin 'oyuncuları' olmamak için sağlık emekçileri 13 Mart'ta sokakları dolduracaklar.

Bu sayımızda Türkiye'de çalışma yaşamını ilgilendiren politikaların devamı olarak "Torba Yasa" ve iş cinayetlerinin nasıl bütünlük oluşturduğunu, sorunların ve çözümlerin tıbbi-teknik değil politik olması gerektiğini bir kez daha vurgulamak istedik. Çözümün ipuçlarını veren TEKEL mücadelesinin ruhunu sürdürmek adına bilimsel araştırma ve tartışmalarla katkı sunmaya ve örnek alınan ABD sağlık hizmetine göndermeler yapmaya çalıştık.

Birlik olalım, dirlik olalım!

türk tabipleri birliği

mesleki sağlık ve gúvenlik dergisi

Ankara OSTİM'de PATLAMA

En az 30 işçi enkaz altında

PATLAYAN İŞ CİNAYETLERİ

Maden değil ihmal göçtü

4 günde ikinci facia: 1 işçi öldü 9'u toprak altında 506

“Son üç haftada üst üste gelen infilak ve göçük haberleriyle kaçak doldurulmuş LPG tüpünden farksız yuvalanmış 'gecekondu kapitalizmiyle' yüz yüze geldik. Şark kurnazlığıyla takviye edilip 'yerleştirilen' ilkel sermaye birikimi bir kalkınma modeli olup, yurdun dört bir yanını çürük ağlarıyla sarmıştı. 3 Şubat'tan bugüne değin pimi çekilmiş bomba misali patlayan işyerlerinde hayatını kaybeden 40 işçi ve 100'ü aşkın kalıcı hasarla yaralananlar da yılın bu çeyrekteki 'büyüme hızına' dahil miydiler?” (Akşam, 22 Şubat 2011).

Gazeteci Yazar Nihal Kemaloğlu'nun yukarıdaki satırları, son 1 ayda yaşadıklarımızı özetliyor. Ostim ve İvedik Organize Sanayi Bölgelerinde yaşanan patlamalar ve ardından Afşin Elbistan Termik Santrali'nde meydana gelen iş cinayeti... Patlamalar bir hafta boyunca gece gündüz tartışıldı, akabinde tartışmalar, bir sonraki patlamaya, göçüğe ya da başka bir iş cinayetine kadar askıya alındı...

İşçi cesetlerinin üzerine basarak büyüme iktisat politikası olarak benimsemiş bir ülkede yeni bir facianın yaşanması sürpriz olmayacak. Maden kazalarını “kader” ve “mesleğin cilvesi” olarak yorumlayan Başbakan'ın yönettiği, Tuzla tersanelerine ilişkin “Provokasyona gelmeyin, sektörü öldürmeyin” diyebilen Sanayi Bakanı'na ve yüksek gerilim hatlarında elektrik direklerinin tepesinde çalışan işçilere “Gerekirse 16 saat çalışın” diye salık veren Enerji Bakanı'na sahip bir ülkede, artık tekil ya da kitlesel iş cinayetleri kimseyi şaşırıyor.

1978 yılında yapılan 1. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi Sonuç Bildirgesi'nde şöyle denilmişti: “İşçi sağlığı sorunu bir alın yazısı, dikkatsizlik, ihmalkârlık sorunu değildir. Sorun emperyalizme bağımlı az gelişmiş kapitalist bir ülkenin genel sağlık sorunları, üretim teknolojisi, malların sağlığa uygunluk koşulları, işçinin çalışma koşulları, yaşama koşulları ve sosyal güvenlik, gelir bölümü, işsizlik, eğitim, kadın işçiler, çırak ve genç işçilerin sorunları ile iç içe ele alınması gereken çok yönlü bir sorundur”.

Aradan 33 yıl geçti ancak bu tespitin güncelliği her geçen gün daha da artıyor. Neo-

liberalizm ile hemhâl olmuş ülkemizde, mızrak artık çuvala sığmıyor. Küresel kapitalizmin taşeronluğu ile el ele ilerleyen neo-liberal dönüşümün en somut sonuçları işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında kendini gösteriyor. “Söz konusu sermaye birikimiye gerisi teferruatır” anlayışında vücut bulan politikalar, çalışanları katlediyor, sakat bırakıyor, hasta ediyor... Öyle bir noktaya geldik ki işçi sağlığı ve iş güvenliğinin bizatihi kendisi piyasa mekanizmalarına eklemlemeye çalışılıyor.

Teknik olarak “gaz sıkışması” ya da “göçük” olarak tanımlanan bir iş kazasında sosyal olarak sıkışan “piyasanın gerekleri ile insan yaşamı” olurken, piyasanın gerekleri işçilerin üzerine göçüyor...

Ostim'de çalışan bir işçi, patlamanın ardından civardaki işyerlerindeki tüm işçilerin patlamanın olduğu işyerine akın ettiğini, Ostim'de ilk defa bu kadar çok işçinin bir araya toplandığını anlatıyor ve ekliyor: “Eğer patlamalardan önce bir araya gelseydik, işçiler olarak birlikte hareket etseydik belki de bu patlamalar olmazdı”.

Bu sözün üzerine daha ne söylenebilir ki?

Yine de yıllardır dilimizden düşürmediğimiz somut bir öneriyi yineleyelim. Türkiye'de “işçi sağlığı ve iş güvenliği” konusunda emek ve meslek örgütleri ile bilim insanlarının bir araya geleceği ve birlikte hareket edeceği bir yapıya ihtiyaç var. İlk defa 1968 yılında dile getirilen “İşçi Sağlığı Enstitüsü” önerisi, alanın kamusal yaklaşımla düzenlenmesini savunan TTB ve TMMOB gibi aktörlerin bay pas edilmek istendiğini bir dönemde, daha acil ve yakıcı ihtiyaç olarak önümüzde duruyor.

Elbette İşçi Sağlığı Enstitüsü'nün oluşturulması tek başına sorunu çözmeyecek. Ama en azından alanın tüm aktörlerini “sağlıklı emek” felsefesi etrafında buluşturarak, bir çıkış noktası yakalanmasının önünü açacak.

Emekten yana olan güçler bir araya gelmezse/gelemezse, birlikte hareket ve birlikte mücadele etmezse/edemezse, buluşacağımız yerler taziye odaları olmaya devam edecek...

MSG Yayın Kurulu

"Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Húkmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı" 29 Kasım 2010 tarihinde 113 maddeli olarak TBMM Başkanlığına sunuldu. Komisyonlarda madde sayısı 234'e ulaşan, Genel Kurulda Temel Yasa olarak 9 bölüm halinde 26 Ocak 2011 günü görüşülmeye başlanan Tasarı 10 günlük bir mesainin ardından 12 Şubat 2011 günü gece yarısından sonra yasalaştı. MSG Yayın Kurulu

Erkan AYDOĞANOĞLU
Çalışma Ekonomisi Doktoru
Eğitim-Sen

Giriş

Patronlar, emeğin kendisini yeniden üretmesinin bedeli olan her türlü işgücü maliyetini sürekli olarak azaltmak ve böylece artı değerden kendine düşen payı arttırmak amacıyla hareket ederler. Bunun gerçekleşmesi için, özellikle teknolojik yeniliklerden yararlanıp, emek üretkenliği ve verimliliğinin artırılmasını sağlamak üzere emek sürecini ve çalışma ilişkilerini dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendirip, sermaye lehine düzenlemeler yaparlar. Bu şekilde yaratılacak olan 'esnek', 'kuralsız', 'korunmasız' ve 'güvencesiz' çalışma ilişkileri ile emekçilerin tek tek ya da toplu olarak yönetilmesi, denetlenmesi ve disiplin altına alınmasını kolaylaştırmak mümkün olur.

Sermaye, güç olarak tarih sahnesinde ağırlığını hissettirmeye başladığından bu yana, işçi sınıfını, canlı ve sosyal bir varlık olarak değil, kendi çıkarları için kullanabileceği basit bir makine, cansız bir nesne olarak görmüştür. Sermaye, işçinin yararına olacak düzenlemelere karşı her zaman doğal bir direnç gösterirken, fırsatını bulduğunda, işçileri daha çok yıkıma uğratacak, mevcut haklarını bile kullanmalarını engelleyecek düzenlemeler yapmış, fiili uygulamaları hayata geçirerek işçilerin yaşamını cehenneme çevirmekten geri durmamıştır. Sermaye birikimi istikrarının önüne engel olarak çıkan "katıllıkları" her fırsatta esnekletirmiş, işgücünü korumaya yönelik kuralları aşacak düzenlemeler yapmıştır.

TORBA YASA: ESNEK, KURALSIZ, KORUNMASIZ VE GÜVENCESİZ ÇALIŞMA

AKP Hükümetinin bugüne kadar çalışma yaşamına ilişkin olarak yaptığı düzenlemelere baktığımızda sermaye birikiminin istikrarını bozan ya da bozacak her türlü hukuk kuralının, güvence ya da düzenlemelerin engel olmaktan çıkarılmaya çalışıldığı görülebilir. Bu durumun en son örneği, mevcut istihdam yapısını sermayenin dönemsel ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmeyi ve yeniden biçimlendirmeyi hedefleyen yeni istihdam stratejisi ve buna paralel olarak gündeme getirilen ve kamuoyunca "Torba Yasa" olarak bilinen düzenleme içindeki çalışma yaşamına yönelik düzenlemelerdir.

"Torba Yasa" Düzenlemelerini Hazırlayan Koşullar

2008 yılında etkisini belirgin bir şekilde hissettiren kriz süreci ile dünyada ve Türkiye'de sermayenin işçi sınıfının elindeki son haklara yönelik saldırganlığı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Pek çok ülkede, emekçilerin kazanılmış haklarına, ekonomik, demokratik, sendikal hak ve özgürlüklere yönelik saldırılar çok yönlü olarak sürerken, emekçileri daha fazla sömürmek ve yaşanan krizi "fırsata çevirmek", sermayenin öncelikli gündemini oluşturmuştur. Sermaye güçleri ve onların çıkarlarının koruyucusu olan hükümetler, işçi sınıfının uzun süren mücadelesi ile kazandığı hakları yeni saldırılarla geri almak, var olanları ortadan kaldırmak için fiili saldırılar ve yasal düzenlemeler üzerinden harekete geçmişlerdir.

Necdi SAVAŞ

Bilindiği gibi, ekonomik krizler, karşıt sınıflar açısından başından itibaren eşitsiz gelişen bölüşüm ilişkilerinin sermaye lehine ve emekçiler aleyhine yeniden ve her seferinde daha ağır koşullarda düzenlendiği dönemler olarak dikkat çeker. Krizlerin derinleştiği dönemlerde bütün toplumsal ilişkiler sarsılır ve ekonominin tüm alanlarındaki ilişkilerin, eskisi gibi, hiçbir değişiklik olmaksızın devam etmesi zorlaşır. Sınıf mücadelesinin en önemli unsurlarından birini oluşturan ücret-kâr ilişkileri, ücretler aleyhine aşırı bir değişime uğrar. Emek gücünün değerini düşürerek onu daha ucuza almaya çalışan kapitalistler için kriz, bu noktadan sonra, sermayenin kendisini, ekonomik ve siyasal olarak yeniden üretimini sağlayacak güçlü ve etkili bir silah haline dönüşür.

Kapitalizm, özellikle son otuz yılda, kendi içinde yaşadığı dönüşümle birlikte, işgücü ve istihdamın yapısı, çalışma düzeni ve genel çalışma kuralları açısından ciddi değişiklikler yaşamıştır. Bu süreçte, özellikle çalışma ilişkilerinin taraflarının ve biçiminin değiştiği yanılması yaratılmış; çalışma ilişkilerinin, artık karşıtlik

yerine “uzlaşmaya”, “sosyal diyalog” a dayandığı tezleri ileri sürülmeye başlanmıştır. Nitekim yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanan esnek istihdam uygulamalarına paralel olarak, emek sürecinin çeşitli bölümleri arasında eşgüdümü ve uygulamayı sağlamak için, “sosyal diyalog” mantığı içinde, çıkarları birbirine taban tabana zıt sınıfların temsilcileri yerine, “sosyal taraf” ya da “paydaş” gibi ifadeler üzerinden, “emek-sermaye işbirliği” ne dayanan korporatist çalışma ilişkileri dayatılmıştır.

Her ne kadar aksi iddia edilse de, kriz dönemlerinde kapitalist devlet tarafından hayata geçirilen ekonomik politikalar ve yasal düzenlemeler, kriz koşullarının sadece sermaye lehine hafifletilmesini sağlamaya yönelik önlemleri içerir. AKP Hükümetinin daha önceki “kriz paketleri”, “istihdam paketi” vb. “paket program” uygulamalarının ardından gündeme getirdiği “Ulusal İstihdam Stratejisi Belgesi” ve bu belgede yer alan istihdama yönelik önerilerin “Torba Yasa” içine son derece profesyonel bir şekilde yerleştirilmiş olması dikkat çekicidir.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren, IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü, OECD vb. gibi uluslararası emperyalist kuruluşlar, merkezinde “işgücünün esnekleştirilmesi”, “standart dışı çalışmanın yaygınlaşması” ve “güvencesiz istihdam” uygulamalarının yer aldığı bir dizi eleştiri ve önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin Türkiye'nin IMF ile imzaladığı 18. Stand By (2002–2005 yılları arası) ve 19. Stand By (2005–2008 yılları arası) anlaşmalarında, Türkiye'de istihdam yapısının son derece “katı” olduğu ve esnekleştirilmesi gerektiğine ilişkin taahhütler söz konusudur. Bu taahhütleri yerine getirmek amacıyla çok sayıda yasal düzenleme yapılmış, yasal engellerin ortaya çıktığı noktalarda fiili uygulamalar hayata geçirilmiştir.

IMF, Dünya Bankası ve OECD yıllardır, özellikle kamu istihdamındaki iş güvencesi nedeniyle kamu emekçilerinin yasal olarak korunmasının “serbest piyasa” mekanizmasıyla uyumadığını, işgücünün kamu-özel ayrımı olmaksızın esnekleştirilmesi gerektiğini, bunun için yasal düzenlemeler yapılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir.

Torba Yasa'daki İstihdam Düzenlemeleri Neler İçeriyor?

AKP Hükümeti, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı “vergi, borç ve prim affı” olarak gündeme getirilen “Torba Yasa” içinde çalışma yaşamı ile ilgili olarak kapsamlı düzenlemeleri gündeme getirdi. Özellikle 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 3008 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu vb gibi kanunlarda yapılması düşünülen değişiklikler tek bir yasa içinde birbiriyle hiç ilgisi olmayan düzenlemelerle birlikte ele alındı.

Torba Yasa 28 Ocak 2011'den itibaren 9 bölüm halinde TBMM Genel Kurulunda görüşülmeye başlandı. Gençlerin, işçilerin, kamu emekçilerinin, işsizlerin, kısıncası sermayenin dışında kalan geniş bir kesimin haklarını elinden almayı hedefleyen önemli ve çok sayıda olumsuz düzenlemeler içeren Torba Yasa'nın TBMM Genel Kurulu'nda görüşülen ve kabul edilen maddeleri ile emekçilerin günlük yaşamından çalışma biçimlerine kadar pek çok alanda önemli değişiklikler yaşanacak.

Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamı genişletiliyor

Torba Yasa ile genel sağlık sigortalıların kapsamı genişletilerek çıraklar, stajyer öğrenciler, üniversitelerde kısmi zamanlı ve ücretli olarak çalıştırılan öğrenciler, yabancı uyruklu öğrenciler, stajyer avukatlar, İŞKUR'un açtığı meslek edinme kurslarına katılanlar ve bu kursa katılanların bakmakla yükümlü oldukları kişiler GSS kapsamına alındı.

Yabancı öğrenciler ise öğrenim gördükleri süre boyunca ayda 91 lira katkı payı ödeyerek GSS'den yararlanacakken, vakıfların getirdiği öğrencilerin sağlık sigortası masrafları ise üniversitelere Maliye Bakanlığınca aktarılan kaynaktan karşılanması kabul edildi. Bu uygulama ile yurt dışından gelecek öğrencilerin özellikle tarikat ya da cemaat bağlantılı vakıflara yönlendirilmesinin ve onlar üzerinden Türkiye'ye getirilerek GSS primlerinin üniversitelerin bütçesinden ödemesinin önü açılıyor. Yıllardır üniversiteler kaynak yok denilerek ticarileştirilirken, vakıfların getirdiği öğrencilere böyle bir ayrıcalık tanınması açık bir ayrımcılık örneği olarak karşımıza çıkıyor.

Kısmi süreli çalışan işçilerin eksik sigorta primleri cepten ödenecek

Torba Yasa ile 1 Ocak 2012'den itibaren kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışanlar ile ev hizmetlerinde ay içerisinde 30 günden az çalışan sigortalılara, eksik günlerine ait GSS primlerini 30 güne tamamlama yükümlülüğü getirildi. Haftalık çalışma süresi 30 saatin altında olan, esnek çalışma türlerini kapsayan kısmi süreli iş sözleşmesiyle çalışan sigortalılar, ancak kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik sürelerini ceplerinden tamamlamak şartıyla sağlık hizmetlerinden yararlanabilecekler. Örneğin, ayda 15 gün sigortası yatanlar eksik olan 15 günü ceplerinden ödeyip tamamlamadıkları zaman sağlık hizmetlerinden yararlanamayacaklar.

Türkiye'de çalışan erkeklerin %38'i, kadınların %60'ı kayıt dışı çalıştırıldığı gerçeğinin yanı sıra, sadece kayıtlı işgücü için geçerli olacak bu düzenleme ile düşük ücretle çalışmak zorunda olan kısmi süreli çalışanlar aldıkları ücretlerin önemli bir bölümünü sağlık sigortası için ayırmak zorunda kalacaklar.

Genç ve ucuz emek sömürsünün önü açılıyor

AKP hükümeti tarafından mesleki eğitim yaptıracak işletme sayısının yetersizliği öne sürülerek, 20 ve daha fazla personel çalıştıran işletmeler için var olan staj yaptırma yükümlülüğü, 20'den az işçi çalıştıran ve Türkiye'deki toplam işletmelerin yüzde 93'ünü oluşturan işyerlerini de kapsayacak şekilde genişletildi. Hükümet, meslek liseleri öğrencilerinin staj yapma olanaklarını arttırdığını iddia etse de, diğer maddelerde yapılan değişikliklerle özellikle staj ücreti bakımından şu anda brüt asgari ücretin üçte ikisi ödeniyorken, yapılan değişiklikle stajyerlerin asgari ücretin net tutarının üçte biri kadar ücret almaları öngörülmüyor.

Meslek liselerinde öğrenciler son sınıfta iki gün okula, üç gün ise alanlarındaki işletmelerde staja gidiyorlar. Kanun yasalastığı takdirde patronlar stajyerleri daha fazla ve daha ucuza çalıştırma imkânına sahip olacaklar. Sermaye açısından ucuz işgücü olarak görülen gençler, işçilerin yerine kendi alanları olmayan konularda uzun saatler çalıştırılacak ve artık, eskiye kıyasla daha çok işyerinde ucuz emek sömürsü yaşanacak.

Kısa çalışma ödeneği ile patronlara destek sürekli hale getiriliyor

Torba Yasa ile kısa çalışma ödeneğinin uygulama alanı genişletilerek ödenek miktarı yeniden düzenleniyor. Buna göre, "genel ekonomik, sektörel veya bölgesel kriz" nedeniyle

haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak azaltılması, işyerinin faaliyetinin kısmen veya geçici olarak durdurulması hallerinde işyerinde 3 ayı aşmamak üzere kısa çalışma yapılabilecek. Kısa çalışma ödeneği hazineden değil, işsizler için kurulan İşsizlik Sigortası Fonu'ndan verilecek. Ödenek, en fazla brüt ücretin %60'ı oranında olacak ve bu miktar da asgari ücretin brüt tutarının %150'sini geçemeyecek. Bakanlar Kurulu, kısa çalışma ödeneğinin süresini 6 aya kadar uzatmaya yetkili olacak. İşsizler için kullanılması gereken İşsizlik Sigortası Fonu, kriz bahanesiyle bir kez daha sermayeye aktarılacak. Bu düzenleme aynı zamanda önümüzdeki dönemde genel, bölgesel ya da sektörel krizlerin yaşanabileceğinin kabulü anlamına geliyor. Bugüne kadar yedi kriz paketi açıklayan ve hepsinde de emekçileri değil, orta ve büyük sermayeyi koruyan AKP hükümeti, işçilerin parasını bir kez daha patronların kullanımına sunuyor.

Ocak 2011 itibarıyla 46 milyar TL büyüklüğe ulaşan İşsizlik Sigortası Fonu'nun bugüne kadar sadece 3 milyar 755 milyonu işsizler için kullanıldı. Buna karşın daha önce yapılan yasal düzenlemelerle GAP ve Karayolları gibi alanlara Fon'dan son iki yıl içinde aktarılan miktar 8 milyar 500 milyon TL.

İstihdamı teşvik adı altında yeni işsizler yaratılacak

Tasarıyla ilk defa işe alınacak her bir sigortalı için, özel sektör işverenine sigorta primi desteği getiriliyor. Buna göre, 31 Aralık 2015'e kadar işe alınan sigortalının, sigorta primlerinin işverene ait tutarı, işe alındıktan sonra belirli sürelerle İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacak. Sigorta prim desteği süresi, Bakanlar Kurulunca 2020 yılına kadar uzatılabilecek.

Bu düzenleme ile 18 yaşından büyük kadınları ve 18-29 yaş arası erkekleri istihdam edenlerin sigorta primlerinin işveren hisselerine ait tutarının belli bir kısmı, işe alındıkları tarihten itibaren İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacak. Böylece bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da işsizlere ödenmesi gereken Fon gelirleri patronlara "istihdam teşviki" olarak aktarılıyor. Bu düzenleme yürürlüğe girdiğinde, işverenler prim desteğinden yararlanabilmek için 29 yaş üstünde olan işçileri işten çıkarmak için çeşitli yollar deneyecek. 29 yaş

altında olanları daha çok istihdam ederek prim desteğinden yararlanmaya çalışacak. İlk bakışta “istihdamı teşvik” gibi algılanabilecek bu uygulama sonucunda 30 yaş ve üzeri çalışan işçilerin işe alınması neredeyse imkânsız hale getirecek.

Deneme süresi artıyor, fazla mesai ücreti fiilen kalkıyor¹

Torba Yasa’da yapılan düzenlemeyle, patronların yeni işçi alımını kolaylaştırmak gerekçesiyle ilk defa işe girişlerde 2 ay olan deneme süresi 4 aya çıkarılıyor. Turizm sektöründe de 4 ay “denkleştirme süresi” uygulaması getirilerek, turizm sezonunda fazla mesai uygulamasına fiilen son veriliyor. Torba Yasanın komisyonda görüşmeleri sırasında ise “25 yaş” sınırı kaldırılarak, yerine “ilk defa işe girenler” ifadesi konuldu. Böylece, yaş sınırı olmaksızın, ilk defa işe girenler için halen maksimum 2 ay olan deneme süresi 4 aya çıkartıldı. Patron, işi dört aylık bir iş ise sürenin sonunda işçiyi masrafsızca kapının önüne koyabilecek.

Mevcut İş Kanunu’nda da yer alan “denkleştirme süresi” turizm sektöründe zorunlu hale getirilerek, turizm işletme belgeli işyerlerinde 4 ay süreyle, yani sezonun tamamı için denkleştirme uygulaması yapılmasının önü açılıyor. Denkleştirme uygulamasının yapıldığı dönemlerde işçiler yasaya göre günde 11 saat çalıştırılabiliyorken, uygulamada 11 saatlik süre turizm sektöründe genellikle aşıyor. Fazla çalışılan süreler için fazla mesai ücreti ödenmiyor. İşçilere ölü sezon olan kış aylarında maaş ve sosyal güvenlik primi ödenmesi gerekiyor. Fakat Yasa’da, turizm sezonunda hiç fazla mesai ödenmeden çalıştırılan işçinin kış sezonunda işten çıkartılması durumunda herhangi bir yaptırım yok.

Yeni esnek çalışma biçimleri getiriliyor²

4857 sayılı İş Kanunu’ndaki esnek çalışma biçimlerine ek olarak “evden çalışma” ve “uzaktan çalışma” gibi yeni esnek çalışma biçimleri getiriliyor. Bu düzenleme ile amaçlanan insan onuruna yaraşır nitelikli ve güvenceli işler yaratmak yerine, çalışma sürelerinin ve mekânın yeni esneklik uygulamaları ile yeniden biçimlendirilmesinin önü açılıyor. Yeni düzenlemeyle çağrı üzerine, uzaktan ya da evden çalışan işçilerin özellikle ücret, tazminat, ikramiye vb. ödemelerden çalıştığı süreyle ilgili olarak orantılı bir şekilde daha az yararlanmalarının önü açılıyor. Bu şekilde bir taraftan işgücünün esnek

çalıştırılması yaygınlaştırılırken, diğer taraftan işyeri tanımını belirsizleştirilerek, patronların denetimlerden kaçması kolaylaştırılıyor.

Torba Yasa’da yer alan bu düzenleme ile çağrı üzerine çalışma uygulaması biraz daha esnetilmekte, örneğin “evde çalışma” yerine “evden çalışma” ifadesi kullanılarak evin işyerinin bir uzantısı olduğu havası verilmekte, ancak bu durumda özellikle işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerine ilişkin herhangi bir düzenleme getirilmemektedir. Bu durumda örneğin “evden çalışma” uygulamasında evin gerçekten işyeri sayılıp sayılmayacağı belli değildir. Ayrıca evden çalışan işçi, bir veya birden çok işveren için evinde mal ve hizmet üretiyorsa, evin hangi işverenin işyeri sayılacağı belli değildir. Böyle bir durumda, evde iş kazası olduğunda hangi işverenin sorumlu olacağı, iş kazasının yapılan işten mi yoksa başka nedenlerden mi kaynaklandığının anlaşılması güçleşecektir.

Bir iş sözleşmesinin esaslı unsurlarından birisi işçinin işverene bağımlı çalışmasıdır. Bağımlılık ilişkisinin varlığını koruyabilmesi için işverenin, evden çalışan işçiye yaptığı işle ilgili talimatlar verebilmesi, gözetim ve denetim yetkisinin bulunması gerekir. Bağımlılık ilişkisi ortadan kalktığında ortadaki sözleşme iş sözleşmesi olmaktan çıkacaktır. İşverene bağımlılığın azalması, yapılan sözleşmenin iş sözleşmesi vasfını değiştirerek istisna sözleşmesi sayılması sonucunu doğuracaktır.

Evden ve uzaktan çalışmalarda iş mevzuatının günlük ve haftalık çalışma süreleri, ara dinlenmeleri, gece çalışmaları, tatil günlerinde çalışma, fazla çalışma gibi iş sürelerine ilişkin hükümlerinin uygulanması ve denetimi güçleşecek, evin 24 saat işyerine dönüşmesinin önü açılacaktır. Bütün bunlar, getirilmek istenen yeni esnek çalışma biçimlerinin en açık ve somut yönleridir. Bu düzenleme bir taraftan işgücünün esnek çalıştırılmasını yaygınlaştırmayı hedeflerken, diğer taraftan işyeri tanımını belirsizleştirirken, patronların işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri almasından kaçmasını kolaylaştıracak ciddi açıklar içermektedir.

İş müfettişlerinin işçi şikâyetlerini inceleme yetkisi ellerinden alınıyor

5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 10 uncu maddesinde yer alan hükme bağlı olarak işçi

şikâyetleri hâlihazırda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş müfettişleri tarafından incelenip sonuçlandırılmaktadır. İşçi şikâyetleri genellikle işyeri ve çalışma şartlarına, iş şartlarına, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerine, sigorta işlemlerine ilişkin olmakta ve bu şikâyetler iş müfettişleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Torba Yasa'da yapılan düzenlemeyle işçi şikâyetlerinin iş müfettişlerinden alınarak Bakanlık memurlarına incelenmesinin önü açılmıştır.

İş sözleşmesi sona eren işçilerin şikâyetlerinin, iş hukuku konusunda hiçbir bilgisi olmayan memurlara incelenmesi sonucunda işverenler; işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin alınmamasından kaynaklı sorunlardan kurtulabilecek, bu da önemli bir maliyet unsuru olarak görülen bu tedbirleri daha esnek olmasını beraberinde getirecektir.

81 sayılı ILO sözleşmesine göre, işçiler ya da sendikalar tarafından yapılan şikâyetler işçinin iş sözleşmesi sona ermiş de olsa, halen işyerinde çalışıyor da olsa, iş denetim birimi, yani iş müfettişleri tarafından incelenir. Torba Yasa'daki bu düzenleme, söz konusu ILO sözleşmesine ve Anayasa'nın 90 ıncı maddesine aykırıdır, kanunlaşsa bile iş hukukta uygulanma olanağı yoktur.

Kamuda 4-C statüsü yaygınlaştırılıyor

Kurumlarında atama imkânı olmayan memurların, Devlet Personel Başkanlığınca belirlenen başka bir kurumdaki boş kadroya atanabilmesinin önü açılıyor. Bu memurlardan unvanı müdür olanlar ile danışma işlevlerine ilişkin kadroda çalışanlar, araştırmacı kadrosuna atanacak. Bu durumda olan memurlar, atama işlemi yapılıncaya kadar kurumlarında niteliklerine uygun işlerde çalıştırılacak ve eski kadrolarına ait mali haklardan ve sosyal yardımlardan yararlanmaya devam edebilecek. Torba Yasa ile ayrıca, tıpkı 4-C statüsünde çalışanlara yapıldığı gibi, memurların da yürüttükleri hizmetin özelliklerine göre, tespit edilen çalışma saat ve süreleri ile görev yerlerine bağlı olmaksızın çalışabilmelerinin önü açılıyor.

Hatırlanırsa, özelleştirilen kamu işletmelerindeki indiki kamu işçileri, 4-C kadrosuna geçene kadar özlük haklarını ve ücretlerini tam almış, daha sonra işçilerin 4-C'ye geçirilmesi ile ücret ve özlük haklarında yarı yarıya kayıp yaşamıştı. Torba Yasa'da

yer alan bu tür düzenlemelerle kamuda iş güvencesi ve özlük hakların önemli bir bölümünün ortadan kaldırılmasının ve 4-C statüsünün yaygınlaştırılmasının önü açılıyor.

“Ödünç Memurluk” ile sürgünler yasal hale geliyor

Yasa'da, “memurların, kamu yararı ve hizmet gerekleri sebebiyle ihtiyaç duyulması halinde kurumlarınca Devlet Personel Başkanlığı'nın uygun görüşü alınarak diğer kamu kurum ve kuruluşlarında 6 aya kadar geçici süreli olarak görevlendirilebileceği” belirtiliyor. Memurun onayı dışında yapılacak bu görevlendirme, çeşitli nedenlerle “istenmeyen” personelin başka kurum ve illere sürgün edilmesinin önünü açıyor.

Torba Yasa içindeki düzenlemeler ile özellikle KESK'e bağlı sendikaların üyelerinin sık sık karşı karşıya kaldığı sürgünler yasal hale getiriliyor. Bu düzenleme ile mücadeleci sendikalara üye kamu emekçilerine gözdağı verilerek memurların, kendilerini güvencede hissedebilmeleri için yandaş sendikalara yönlendirilmesi sağlanıyor.

Kadrolu işçiler hizmetli olarak sürgüne gönderilecek

İl özel idarelerinin sürekli işçi kadrolarında çalışan ihtiyaç fazlası işçiler, Karayolları Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatındaki sürekli işçi kadrolarına, belediyelerin sürekli işçi kadrolarında çalışan 52 bin ihtiyaç fazlası işçi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatındaki sürekli işçi kadroları ile ihtiyacı bulunan mahalli idarelere, vali ya da vali yardımcısının başkanlığında oluşturulacak komisyonun kararıyla gönderilecek.

İşçilerin, kamu emekçilerinin, gençlerin ve kadınların geleceğini yakından ilgilendiren çok sayıda olumsuz düzenleme içeren Torba Yasa, kamu ya da özel ayrımı yapmadan, bütün istihdam alanlarında esnek, kuralsız, güvencesiz ve kayıt dışı çalıştırmayı yaygınlaştırmayı hedefliyor.

Sonsöz

Bugüne kadar sermayenin çıkarlarına paralel çok sayıda düzenleme yapılmış, çeşitli politika önerileri geliştirilmiş, bunların bir kısmı fiilen hayata da geçirilmiştir. Öncekilerin hepsinde olduğu gibi, bu düzenlemeden de en kârlı çıkacak kesimin sermaye olacağını, burjuvazinin ve özellik-

le tekellerin sömürüyü azamiye çıkarmalarının önündeki engellerin kalkacağını belirtmeye gerek yoktur. Torba Yasa içindeki çalışma yaşamı ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerin tamamı, emekçiler için, daha esnek, daha kuralsız, daha korunmasız ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Çalışma kuralları ve istihdam yapısının büyük ölçüde piyasanın ihtiyaçları ve patronların çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi anlamına gelen Torba Yasa düzenlemelerinin işçi sınıfının yaşadığı sefalet koşullarını daha da ağırlaştırmaktan başka bir işlevinin olmayacağı açıktır.

Üretim ve emek süreci içinde emekçilerin sermayeye olan bağımlılığını doğrudan ve dolaylı yollardan arttıran istihdam biçimleri, özellikle son yıllarda belirgin bir artış göstermiştir. Emegin nitelik ve üretkenlik koşulları açısından kendi içinde kutuplaşması, sınıfsal bütünleşmenin ve dayanışmanın önünü tıkayan sonuçlara da yol açmakta, bundan en büyük zararı işçiler ve sendikalar görmektedir. Nesnel çıkarları açısından farklılaştırılmaları dayatılmış, kendi içinde bölünmüş ve sürekli birbiriyle rekabet eder hale getirilmiş bir sınıfın ortak davranma ve birlikte hareket etme yeteneğini uzun süre koruması ve geliştirmesi mümkün değildir.

İşçi ve emekçileri istihdam yapısı ve çalışma şekilleri üzerinden bölen ve parçalara ayıran, örgütlenmeyi zorlaştıran, sendikaları etkisizleştiren ve sınıf mücadelesindeki güç ilişkilerini sermaye lehine değiştirmeyi hedefleyen esneklik ve güvencesizlik uygulamaları, yeni bir "çıkış yolu" peşindeki sermaye için son bir sıçrama yapmayı, emek açısından ise 19.Yüzyıl "vahşi kapitalizm" uygulamalarına geri dönüşü ifade etmektedir.

Son yıllarda istihdamın esnekleşmesi, çok katmanlı ve parçalı hale gelmesi, hem yeni istihdam biçimleri üzerinden ücretlerin geriletmesini sağlamış, hem de işgücünü parçalayıp kutuplaştırarak kendince daha esnek ve kuralsız bir yapı oluşturmuştur. Bu durumun istihdam üzerindeki en belirleyici etkisi, istikrarsız, kırılğan, geçici nitelikler taşıyan, güvencesiz istihdam uygulamalarının hızla artması ve yaygınlaşmasıdır. Son otuz yılda ortaya çıkan ve kamu-özel ayrımı yapmaksızın hızla yaygınlaşan kısmi süreli çalışma,

sözleşmeli ve geçici çalışma, belirli süreli çalışma vb. gibi esnek istihdam biçimlerinin artışı, standart istihdam ilişkisine göre, çok daha yüksek düzeyde güvencesizlik, istikrarsızlık ve belirsizlik ortaya çıkarmıştır. Emek sürecinde yaşanan esnekleşme eğilimleri, zamanla yapılan işin ve o işi yapan emekçilerin çalışma biçimlerini de doğrudan etkilemiş, tüm bunların sonucunda, emekçilerin iş, gelir ve sosyal haklarının yanı sıra en temel güvenceleri büyük ölçüde ortadan kalkmaya başlamıştır.

Sınıf hareketinin sermaye karşısında nispeten güçsüz olduğu, örgütsüz ve dağınık bulunduğu koşullarda, hükümetten daha farklı bir uygulama beklemek mümkün değildir. Öncesi bir tarafa, son 8 yıl içinde çalışma yaşamına yönelik olarak yapılan yasal değişiklikler bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Bugün sermayenin içinde bulunduğu koşullarda, işsizliğin azaltılması amacıyla yeni istihdam alanları yaratması, işçi sınıfının hak ve özgürlüklerini genişletmesi mümkün olmayacağı gibi, sermayenin, işçi sınıfının mevcut sınırlı haklarına bile tahammül edemediğini görmek mümkündür.

İstihdamın esnekleşmesi, kuralsızlaşmanın ve güvencesizliğin artması, en çok sendikaların örgütlenme ve mücadele alanını daraltmakta, bu durum, kaçınılmaz olarak, sendikaların sermaye karşısındaki gücü ve etkisini ciddi anlamda zayıflatmaktadır. Bu nedenle, kapitalist sistemde sermayedar sınıf, istihdama yönelik herhangi bir değişiklikten söz ettiğinde; bir taraftan sömürüyü arttırıcı düzenlemeleri gündeme getirirken, diğer taraftan işçilerin örgütlenmesini ve mücadelesini zayıflatacak ve kendi denetimi altına daha fazla sokacak düzenlemeler yaparak bir taşla iki kuş vurmaktadır.

Dipnotlar

1. Bu düzenleme, sendikaların ve kamuoyunun tepkisi üzerine TBMM Genel Kurulu'nda son gün Torba Yasa'dan çıkarılmıştır.
2. Yeni esnek çalışma biçimleri getiren bu düzenlemede Meclis Genel Kurulu görüşmeleri sırasında Yasa'dan çıkarılmıştır. Ancak, uluslararası sermaye kuruluşlarının istediği biçimde yapılan bu tür düzenlemeler "Ulusal İstihdam Strateji Belgesi" içinde yer almaktadır. ●

Nurşen COŞAR - AFSAD

TEKEL DİRENİŞİNİN ÖĞRETTİKLERİ VE MİRASI

Geçtiğimiz yıl Ankara'da, Sakarya Caddesi'nde yüzlerce TEKEL işçisi, 4-C'li "geçici personel" olarak güvencesiz bir biçimde çalıştırılmaya karşı "kamuda güvenceli istihdam talebi" ile direnişlerini sürdürüyorlardı. Direnişin üzerinden neredeyse 1 yıl geçti. TEKEL işçilerinin mücadelesinin ne derece başarıya ulaştığı ayrı bir tartışmanın konusu. Ancak muhakkak ki TEKEL direnişi hepimize çok şey öğretti ve emek mücadelesi açısından önemli bir miras bıraktı.

Esasında TEKEL direnişi ile mesleki sağlık ve güvenlik arasında da organik bir ilişki mevcut. Zira işçi sağlığını fiziksel, psikolojik ve toplumsal yönleri ile bir bütün olarak kavrayan bakış açısına göre, işyerinde işçinin sağlığını etkileyen etmenler kadar işçinin hangi biçimde, hangi koşullarda, nerede, nasıl, ne kapsamda güvence ve ne kadar ücretle çalıştığı, sendikalı olup olmadığı, toplu iş sözleşmesinden yararlanıp yararlanmadığı gibi faktörler de işçi sağlığı açısından belirleyicidir. Tam da bu noktada TEKEL direnişini, bir "işçi sağlığı"

mücadelesi olarak da okumak mümkündür.

Çünkü özelleştirme nedeniyle işsiz kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalan TEKEL işçileri güvencesiz istihdama karşı güvenceli istihdamı; "kölelik ücreti"ne karşı "insanca yaşanacak ücret"; sendikasılaştırmaya karşı sendikalı çalışmayı; kural dışı çalışma koşullarına karşı toplu iş sözleşmesi ile güvence altına alınmış insanca çalışma koşullarını talep ediyorlardı.

TEKEL işçileri esasında "sağlıklı emeğin" asgari koşullarını istiyorlardı. İşsizliğin hızla arttığı, işsizlerin neredeyse her türlü koşulda çalışmaya hazır olduğu bir dönemde, işsizliğin eşliğinde duran TEKEL işçileri, 4-C'li "geçici personel" olarak çalıştırılmaya rıza göstermiyor, güvenceli ve insanca istihdam için direniyorlardı.

Tüm bu yönleriyle TEKEL direnişi, bugün de yarın da tartışılmayı, ders alınmayı, feyz alınmayı hak ediyor...

MSG Dergisi Yayın Kurulu

ÖZELLEŞTİRME GÜVENCESİZLEŞTİRME VE TEKEL İŐŐİLERİ

Av. Murat ÖZVERİ
Selülöz -İŞ Sendikası

SEKA'dan TEKEL'e Doğru...

TEKEL işçileri günlerce direndi. Direniş sürecince dile getirdikleri temel istem "4/C'ye hayır" sözünde özetleniyordu. "4/C'ye hayır", yani güvencesiz çalışmaya, yani belirsizliğe, "hayır" diyorlardı. Çok değil, TEKEL işçilerinden altı yıl önce bu kez SEKA İzmit İşletmesi'nde işçiler aileleriyle birlikte direniştiydi. SEKA işçisi o gün 4/C diye bir alternatifini ağızına dahi almıyordu. SEKA işçisi altı yıl önce "özelleştirmeye hayır" diyordu.

İşin ilginç ve çarpıcı olan yanı, altı yıl önce SEKA işçisinin "özelleştirmeye hayır" istemini en çok destekleyen, bu desteğini meydanlarda, fabrikalarda somut eyleme dönüştüren en önemli işçi gurubunu TEKEL işçileri oluşturuyordu. O günlerin gazetelerini tararsanız; karşınıza Adana'da SEKA işçisi için Başbakanın otobüsünün önüne kendisini atan TEKEL işçilerini, Malatya'da yapmış oldukları mitingde nasıl "SEKA kıvılcım TEKEL yangını olacak" dediklerini görebilirsiniz.

Altı yıl önce SEKA işçisi birçoklarına göre yenildi. İşletmesinin kapatılmasına engel olamadı. Ne oldu? Ulaştırma Bakanı, Belediye Başkanı, Türk-İş Yönetim Kurulu üyelerinin tamamı, Özelleştirme İdaresi Başkanı ve sendika yetkililerinin birlikte imzaladıkları protokole göre işçileri ile birlikte işletmenin Belediye'ye devredilmesi kararlaştırıldı. İlk bakışta SEKA kapatılmamış gibi görünüyordu. Sözümona Belediye SEKA'nın ekonomik ömrünü tamamlayıp tamamlamadığını araştırarak, olanaklı ise SEKA'yı işleterek var edecekti. Belediyenin böyle bir şey yapmayacağı aslında önceden belliydi. Nitekim sendika yetkilileri de bu konuda işçileri uyardılar. Belediye, göstermelik bir incelemeden sonra işçileri ile birlikte devraldığı işletmeyi kapattı. SEKA'nın Belediye'ye devri ile kapatılması arasında yaklaşık iki aylık bir süre vardı. SEKA'lı yine de 4/C pazarlığı yapmadı. İşletmenin devrine bağlı olarak eski ücretine çok yakın bir ücretle

belediyenin kadrolu işçisi oldu. Sendikalı bir belediye işçisi nasıl yaşıyorsa, o da yaşamını öyle sürdürdü.

Gelelim TEKEL işçisine... TEKEL işçisi, "özelleştirmeye hayır" demeden özelleştirmenin acı sonucu olduğu, "Özelleştirme Uygulamaları Sonucunda İşsiz Kalan ve Bilahare İşsiz Kalacak Olan İşçilerin Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Geçici Personel Statüsünde İstihdam Edilmelerine İlişkin Esaslar" başlıklı uygulamaya karşı çıkarken, asıl mağduriyeti yaratan özelleştirmeye neden karşı çıkmadı? (Çıkmadı mı?)

TEKEL İşçisi Bugün Geline Nottada Özelleştirmeye Karşı Çıkabilir miydi?

Ne yazık ki, bu soruyu "hayır" diye yanıtlamak zorundayız. Hayır, çünkü altı yıl önce SEKA'nın özelleştirmesine karşı çıkarken sadece SEKA işçisi yenilmedi. Onlarla birlikte tüm kamu işçileri doğal olarak TEKEL işçileri de yenildiler. Bu yenilgi nedeniyle SEKA'nın yenilirken kabul etmek zorunda kaldığı statü, TEKEL işçisi için ulaşılması gereken bir hedef haline geldi. SEKA'nın yenilgisiyle elde ettiği, TEKEL'in zaferi ile elde edebileceği aşama haline dönüştü. Çünkü özelleştirme, artık ülkemizde tartışılmayan, doğruluğundan şüphe edilmeyen bir konu gibi kabul edilmekte, özelleştirme uygulamalarının ortaya çıkardığı sonuçların özelleştirmeyi savunanların ileri sürmüş oldukları gerekçelerin nerdeyse tamamını geçersiz kılmış olmasına aldırış dahi edilmemektedir.

Bilindiği gibi özelleştirmenin bir politika olarak benimsenmesi ünlü 24 Ocak Kararları'na kadar uzanmaktadır. 24 Ocak Kararları'yla benimsenen özelleştirme ANAP hükümetleri döneminde uygulamaya sokulmuş, o günden günümüze değin iktidara gelen ayrımsız tüm siyasi partiler muhalefetteyken aksini söyleseler de hükümete geldiklerinde ya da hükümete ortak olduklarında

özelleştirme politikalarını benimsemişlerdir. Ayrımsız tüm iktidarların özelleştirmeyi benimsemeleri ise “özelleştirme bir devlet politikasına dönüştü” söylemini ortaya çıkartmıştır.

Özelleştirme konusunda iktidarlarda oluşan bu uzlaşmanın anlaşılabilir tek açıklaması, ne yazık ki ülkemizin ekonomik sosyal politikalarının oluşturulmasında söz hakkının IMF ve Dünya Bankası (DB) gibi uluslararası finans kuruluşlarının eline geçtiği gerçeğidir (Sadece bu mu?). Bu kuruluşlar bırakın genel politikaların oluşturulmasında çerçeve, ilkesel diyebileceğimiz unsurları belirlemeyi, kamuda personel rejimi, kaç işçinin işe alınıp kaç işçinin işten çıkartılacağından, emeklilere ne kadar ücret ödeneceğine kadar ayrıntılarda dahi müdahil olmuşlardır. Dolayısıyla özelleştirme konusunda yaşanan uzlaşma özünde tüm siyasi iktidarların DB ve IMF teslimiyetinin görünümünden başka bir şey değildir. Eğer bu uzlaşmanın adı devlet politikası ise, bu durumda IMF ve DB'ye teslimiyetin bir devlet politikası haline geldiğinin kabulü gerekmektedir. Özelleştirmeyi savunanların dile getirdikleri gerekçelere, özelleştirme sonrası uygulanan sözüm ona sosyal önlemlere baktığımızda DB önerileri ile özelleştirmeyi savunanların dile getirdiklerinin bire bir örtüştüğü görülmektedir. Bir başka anlatımla özelleştirme Türkiye’de DB bu konuda ne söylemişse onun söyledikleri doğru kabul edilerek savunulmuş, DB özelleştirmeyi nasıl yapın demişse onun söylediği şekilde yapılmıştır.

Gerçekten de; DB raporlarına baktığımızda piyasaların özgürleştirilebilmesi için piyasalardan sorunlu işletmelerin ayıklanması gerektiği belirtilmiş olup, sorunlu işletmenin ise yine aynı raporlarda “işçileri güçlü bir sendikada örgütlü olan ve mülkiyeti devlete ait” (1) işletme olarak tanımlanmış olduğunu görüyoruz. DB'nin özelleştirmenin önündeki engellere ve bu engellerin aşılacak gerçekleştirilebilmesi için yapılması gerekenlere ilişkin saptamaları da çarpıcıdır. DB, sendikaların aslında özelleştirmeye karşı olmadıklarını, onların temel kaygılarının üyelerinin işsiz kalması olduğunu, bu kaygıyı ortadan kaldırmak için; ülkedeki sendikanın gücüne göre özelleştirme sonrası işsiz kalanlara yardım düzenleyen paket programlar hazırlanarak özelleştirmenin teşvik edilmesi gerektiğini belirttikten sonra, bu teşvikleri “özelleştirmenin

gerçekleşmesi için çalışanların desteğinin satın alınması” (2) olarak tanımlamıştır.

DB özelleştirmeye ilişkin bu yaklaşımını ülkemize de IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarıyla dayatmış, dayatmaların koşulsuz kabulleri DB'ye ve IMF'ye verilen niyet mektuplarıyla bildirilmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere stand-by anlaşmalarıyla dayatılan bu projenin temel noktalarını belirlemeden özelleştirmeyi kavramak da olası değildir. “Devletin yeniden yapılandırılması, 1979 Stand-by Anlaşması'nın ardından, DB ile imzalanan 5 SAL (Structure Adjustment Loan – Yapısal Uyarlama Kredisi) ile başlatılmıştır. Türkiye her biri bir mali yılda imzalanan bu beş anlaşma ile 1,6 milyar dolar kredi almıştır. KİT'lerin tasfiyesi, enerji sisteminde özelleştirme, Türkiye’de mali sermayenin küresel ilişkilerini kuracak para ve sermaye piyasalarının kurulması ve işletilmesi, tarım sektöründe gübre, tohum, ilaç, makine gibi girdilerde devlet tekellerinin kırılması, vs. bu anlaşmalar ile başlatılmıştır. Makro düzeyde zemin, son yirmi yıldan bu yana yürüyen politikalar için bu anlaşmalar ile hazır hale getirilmiştir. Bu iş bitince, DB ile SECAL adlı “sektörel yapısal uyarlama kredileri” için anlaşmalar imzalanmaya başlanmıştır. SECAL'lar 1984'te bitmiş, 1985 yılından itibaren Tarım SECAL, iki Mali SECAL ve Enerji SECAL imzalanmıştır. Aynı dönemde adlarından SECAL olmasa da, sektörü düzenlemeye dönük eğitim, sağlık ve yerel yönetim sektörlerinde yeniden yapılanma amaçlı proje kredileri anlaşmaları devreye girmiştir.” (2).

DB öncülüğünde yürüyen, devleti yeniden yapılandırma, kamu sektörünün KİT'lerle başlayan tasfiye süreci olmuştur. Kamu sektörü sosyo-ekonomik kalkınmada öncülük pozisyonundan alınmıştır. Yeni modelde öncülük özel sektöre verilmiş, kamu sektörü artçı olarak yeniden tanımlanmıştır. Küreselleşmeye koşut olarak özel sektör “ulusal” değildir; yerli-yabancı şirket ayırımının hızla ortadan kaldırıldığı bu dönemde özel sektör küreseldir (2).

Özelleştirmenin neden gerekli olduğunu kamuoyuna anlatanlar ise biraz da küçümseyerek devletin et, süt üretimiyle uğraşmaması, üretimden elini ayağını çekip asli görevlerine dönmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu söylemle devlet

dediğimiz örgütün Kamu Yararı için yürüttüğü, adına devletin dışsal faaliyetleri denilen bazı temel etkinlikleri görmezlikten gelinmiş, daha doğrusu unutturulmaya çalışılmıştır.

Özelleştirmeye karşı çıkanlar, özelleştirmenin ortaya çıkartacağı olumsuzlukları somut olarak ortaya koymaya çalışmışlardır. Örneğin; “Devlet, ülkenin ekonomik, siyasal, sosyal politikalarını oluştururken bu politikaları ‘hayvancılık politikası’, ‘sanayi politikası’ gibi alt başlıklar altında topladığına dikkat çekmişler, et, süt üreten devletin aslında ülkenin hayvancılık politikasını belirlediğini, tam tersi, yani devletin et süt üretmemesi demenin ise devletin hayvancılık politikası olmaması anlamına geldiğini hatırlatmışlardır. Hayvancılık politikası olmayan bir devlette, 2 yıl içerisinde hayvancılığımızın iflas edeceğini, ithal ‘deli danalı et’in, piyasaları kaplayacağını, iç göçün başlayıp, kentlerin köylüleşeceğini, insanların doğdukları yerde doyamaz olacaklarını vurgulamışlardır. Devletin üretimle piyasaları kamu yararına düzenlediğini, bu konuda dünyanın hiçbir yerinde yasaklar, narh koymalar, kâr oranlarını ya da fiyatları belirleyen idari kararların etkili olmadığını, olamayacağını, yasakların kaçakçılığı hortlatacağını, fiyatların belirlenmesinin malların tezgah altına inmesine yol açacağını, karaborsanın başlayacağını anlatmaya çalışmışlardır. Piyasalarda kamu yararının kamu adına o malı üreterek sağlanabileceğini, sektörde kamunun olmasıyla hem ücretlerin yani gelirin hem de fiyatların belirleneceğini; “devlet üretmesin” demekle “devletin bir gelirler politikası olmaması” demenin aynı şey olduğunu, halkın seçtiği milletvekillerinin bu politikaları olmazsa yani kaynak dağılımında etkileri olmazsa temsili demokrasinin anlamını yitireceğini” anlatmışlarsa da, kamuoyu, “devlet asli görevlerine dönmeleridir” demagojisiyle önemli ölçüde ikna edilmiştir.

Özelleştirmenin güvencesizlik anlamına geldiği ve boyutları KİT’lerle sınırlıymış gibi gösterilerek, güvencesiz çalıştırma hedefi ustaca gizlenmiştir. İlk özelleştirilen Çimento fabrikalarında çalışanlar daha başlarına ne geldiğini anlamadan sendikasız, güvencesiz kalmışlar ya da işlerinden olmuşlardır. Çimentoda özelleştirme sürerken diğer KİT’lerde çalışan işçiler, sanki kendi işyerleri hiç özelleştirilmeyecekmiş gibi bir aymazlık içerisinde yer almışlar, özelleştirmelerin adım adım KİT’lere

yayılması, ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar işçileri özelleştirmeye karşın etkin eylemlilikler yaratma aşamasına getirememiştir. Özel sektörde çalışan işçiler ise kamu işçisinin özelleştirmeyle hak kaybına uğramasında kendilerini ilgilendiren bir boyut görmedikleri gibi işgücü piyasasının parçalanarak kendilerinin güvencesizleştirilmesi sürecini de kavrayamamışlardır. Bu kavrayamamanın altında 1980’li yılların başlarında işlenmeye başlayan, 1990’lı yıllarda neredeyse tartılmış hale gelen “esneklik” başlığı altında yeni bir işçi kültürünün yaratılmış olması çok önemli bir rol oynamıştır.

Kendilerinde sınıfa bilinç taşımak görevi gören 1980 öncesinin solcu mühendis, ekonomist, doktor vb. beyaz yakalı gençlerinin, beyaz yakalı çocukları yeni bir davranış, yeni bir iş kültürü geliştirdiler. Tüm yeni olanın yaptığı gibi onlar da işe eskiyi eleştirip, eskiyle alay ederek başladılar. İşçi sınıfından yana olmak, sınıf bilinci, sınıf kavramının kendisi, beyaz yakalı olarak adlandırılan işçi grubunun içerisinde, sadece geçmişle alay etmek için akla gelen sözcüklere dönuştü. Onlara güç olmak, ayrıcalıklı olmak, güçlü ve ayrıcalıklı olduğunu sürekli duyumsayacak şekilde yaşamak öğretildi. Onlar da bu gücü çalıştıkları işyeri ile işyerinin bağlı olduğu sermaye grubuyla özdeşleşmede buldular. Kendilerine işçi denilmesini dahi kabul etmediler. İşverene ve işyerine duyulan aidiyet duygusu o denli güçlüydü ki, işyeri, yaptıkları iş farkında olarak ya da olmayarak yaşamlarının merkezine oturdu. Kendilerini delicesine bir çalışma temposuna teslim ettiler. İçten içe kendilerini iş için vazgeçilmez olarak görmeye başladılar. Bu vazgeçilmez olduklarına duydukları inanca iş güvencesi olarak sarıldılar. İşverenler onların bu duygusunu sözüm ona bilimsel temellere oturtarak teşvik ettiler. Onlara dediler ki; “çalışanları yasalarla ne kadar korumaya çalışır, koruyucu hükümlerle istihdamı ne kadar korumaya çalışırsanız o kadar çok işçinin işsiz kalmasına yol açarsınız. Gerçek güvence çalışanın işveren için vazgeçilmez hale gelecek bir verimlilikle çalışmasıdır.” İnandılar ya da inanmak istediler. İşyeri olduğu sürece kendilerinin var olacağına inandılar. İşçi sözünün yerini “işgören” aldığında bu tanımlamaya çabucak ısındılar. İşçileri ise daha alt bir sınıf olarak gördüler.

1990'lı yılların bir diğer işçi grubunu, daimi işçi, çekirdek işçi diye adlandırılan, beyaz yakalıların hemen altında yer alan, en az onlar kadar kendilerini işyerine ait hisseden, ücretleri diğer işçilere göre daha yüksek, işyerinde sosyal statüleri yapay olarak yükseltilmiş işçi grubu oluşturdu. Bunlar da statülerinin yüksekliğine çalıştıkları işverenin temsil ettiği sermaye gurubunun gücünü temsil ettiklerine o denli inandılar ki, örneğin taşeron işçileriyle aynı servis aracına binmeyi dahi kendilerini küçülten bir uygulama olarak görüp isyan ettiler. Bu iki gruptan beyaz yakalılar, örgütlenmeyi akıllarının ucundan dahi geçirmedikleri gibi, örgütlenmenin kırılmasında da zaman zaman başat roller oynadılar. Daimi kadroda yer alan işçiler ise kendileri için bir hak olarak gördükleri örgütlenmeyi, taşeron işçileri için lüks olarak gördüler. Onların örgütlenme çabalarını görmezlikten geldiler. Kendilerinin buldukları yerde olmalarını yeteneklerinin bir sonucu olarak görüp, taşeron işçilerinin karşılaştıkları sorunları onların kişisel yeteneksizliklerine bağladılar. Son krizle birlikte beyaz yakalı işçilerde, daimi kadroda çalışan işçilerde işten atılmaya başlayınca kelimenin tam anlamıyla şok yaşamaya başladılar. Sandıkları kadar vazgeçilmez olmadıklarını görüp afalladılar. Sabahladıkları geceler, vazgeçtikleri tatiller, yaptıkları koşuşturmaları bir bir gözlerinin önüne gelip isyana dönüşmeye başladı. Onlara göre herkes işten atılabilir, ama kendileri asla atılamazdı. Bu büyük bir değer bilmezlik ve ihanetti. Gücün sermaye, sermaye açısından kendilerinin bu sermayenin büyümesi için gerekli bir araçtan öte anlam taşımadığını, kâr için gerektiğinde sermayenin herkesten vazgeçebileceğini yavaş yavaş kavramaya başladılar.

Kahve ve kahve kültürü bizim olmazsa olmazlarımızdandı. Her mahallede bir kahvehane mutlaka bulunur, mahallenin erkekleri işlerinin dışında boş zamanlarının çok büyük bir bölümünü kahvede geçirirlerdi. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra kahvelere bir rakip çıktı: "Kafe"ler. Kafeler, mütevazı kahvehanelere göre daha lüks döşenmiş, kadınlı erkekli gidilebilen, genellikle orta ve üstü gelir grubunun gittiği mekânlara dönüştü. Kahveler ise daha çok alt gelir guruplarının uğradığı, izbe mekânlar olarak görülmeye başlandı. Kriz gelip orta sınıfa baltayı vurmaya, işsizler

ordusu artmaya başladıkça, sınırim tersine bir gelişme yaşanıp, erkekler kafelerden yeniden kahvelere, kadınlar ise kafelerden evlere dönmeye başlayacak. Yani, kriz emek cephesini genişletip, yapay statüler peşinde politikaya, sınıfa dudak büken oldukça geniş bir işçi grubunu gerçek sınıfının yanına ittiği gibi politik bir arayışı da beraberinde getirecek. Kahvelerde daha da yoksullaşma ortak paydasında buluşan, üretme, üretmek var olma hakları elinden alınmış, kelimenin tam anlamıyla sosyal yaşamın dışına işsiz sınıfı yapılandırılarak itilmiş nitelikli işgücü, kafelerin elit ortamından, kahvelerin sıcak ortamına kendi sınıfına doğru akmaya başlayacak.

Unutmamak gerekiyor, krizler eğer beraberinde emekçi kitlelerin örgütlenerek politikleşmesini getirebiliyorsa kapitalist sistem açısından korkutucu olurlar. Krizler, kapitalist birikim modelinin kaçınılmaz sonuçlarıdır. Hiçbir kriz, politik bir müdahale olmadan kapitalizmin kılına dahi dokunamaz. Aksine, politik alanı boş bulan kapitalizm, krizi, arasında emek dâhil o güne kadar yaratılmış değerleri değersizleştirerek, çürütürük üstelik daha da güçlenerek atlatabilir.

TEKEL işçilerinin direnişi, birçok açıdan önemli olduğu gibi, güvencesizliği görünür kılması, özelleştirme adı altında yürütülen politikaların aslında güvencesizleştirme anlamına geldiğini ortaya koymasından da çok önemlidir. TEKEL işçileri buldukları noktadan güvencesizliğe karşı bir feryadı haykırmışlar, son yirmi yıldır yaşanan yenilgilerin toplam sonuçlarına karşı, tüm güvencesizleştirilenleri ortak bir zeminde buluşturmaya başarmışlardır. TEKEL işçileri, kafelerden kahvelere, kahvelerden direniş alanlarına doğru bir akışın doğabileceğinin umudunu, olanaklarını ortaya koymuşlar, dayanışmayı anımsatmışlar ve hepsinden önemlisi, yenilgilerinde yengilerinde hepimizin yenilgisiz-yengisi olduğunu somut eylemleriyle göstermişlerdir.

Kaynaklar

1. "IMF ve DB Destekli Özelleştirme ve Bunun Çalışanlara Etkisi", TÜBA/İİÇB:1421, Ocak 2003.
2. Güler, Birgül Ayman, "Devletin Yeniden Yapılandırılması Üzerine", Oknos, Sayı,15, 2002.

TEKEL DİRENİŞİ EZİLENLERİN MÜCADELE BİRLİĞİNE BİR ÇAĞRIDIR

Mustafa KAHYA
Yazar

Kapitalist İdeolojik Hegemonyanın Çözölmeye Başlaması ve Dünya Finansal Krizi

1970’li yıllardan itibaren kapitalizmin krizine çare olmak üzere geliştirilen neoliberalizm denilen talan politikalarına Türkiye’nin entegre edilmesi 24 Ocak 1980’de Demirel Hükümeti’nin aldığı kararlarla başladı. Kararların uygulanması, ancak 12 Eylül 1980 darbesi ile mümkün oldu. Özal’ın ünlü ifadesiyle “sanayinin şehitler vermesi” pahasına gerçekleştirilen yeniden yapılanma, kapitalizmin dünya çapında düşme eğilimi gösteren kârlarının yeniden yukarı çekilmesine olanak sağladı.

Bunu gerçekleştirmek için iki temel mekanizma işletildi: Biri, emek yoğun sanayilerin çevre ülkelerine taşınması sayesinde kâr oranlarının yükseltilmesi, diğeri de özelleştirmeler sayesinde çevreden merkeze müthiş bir sermaye transferinin sağlanmasıydı. Bunların şiddetli toplumsal çalkantılara neden olacağı bilindiği için de bu politikalar, darbeler ve savaşlarla birlikte yürütöldü.

Neoliberal politikalarla pastanın büyütöleceği masallarıyla trilyonlarca dolarlık değerler emperyalist metropollere taşınırken, kırsal nüfus şehirlere taşınıp ucuz işgücü kaynağına dönüştüröldü, yüz milyonlarca insan işsizliğin zalim pençesine teslim edildi. Dünya çapında cereyan eden ve globalizm adıyla süslenerek piyasaya

salınan bu politikalar, Türkiye’de de aynı sonuçları doğururken, bir de Kürt halkının demokratik taleplerinin karşılanmaması nedeniyle sürdürölen bir savaşla iç içe geçerek, yaşamı iyice dayanılmaz hale getirdi.

Çelişkinin maddi temellerinin bu kadar keskinleşmesine karşın, Türkiye’nin batısında toplumsal düzeyde bunun karşılığı olabilecek bir tepkinin oluştuğuna tanık olmak mümkün olmadı. Ancak neoliberal politikaların hiç bir tepkiyle yüzyüze gelmediğini söylemek de doğru değildir. Tüm sendikal örgütlölüğü ortadan kaldırılan ve var olmaya devam edenlerin de darbecilere destek verdiği bir konumda kalan işçi sınıfı, yüz yüze geldiği ağır baskılara zaman zaman tepkiler gösterdi. Bunların en ünlüsünü 1989 yılındaki “Bahar Eylemleri” oluşturur. “Botan Zonguldak Elele!” şiarı etrafında ilerletilmeye çalışılan bu mücadele, ancak Gerede’ye kadar ilerleyebildi.

1994’te başlatılan topyekun savaş konseptiyle birlikte daha sonraki yıllar, Kürt halkının demokratik taleplerine karşı şiddet ve baskının doruğa çıkarıldığı bir süreç olarak yaşanırken, cephe gerisini de, “başka ulusları ezen uluslar özgür olamazlar” tespitini bir kez daha haklı çıkarmak üzere, mezarlık sessizliğine gömdü. Zaten darbeyle egemenlik kurmuş olan askeriye, geçen zaman içerisinde açılan gedikleri de doldurarak Türkiye’yi bir kışlaya çevirmişti. Ne işçi sınıfının başlamış olan başkaldırısından eser kaldı ne de Kürt halkının

tanınmasından bahseden! İçten içe tepkiler geliyor olsa da bunlara örgütsel ve kitlesel ifadeler kazandırmak mümkün olamadı.

Talih muhaliflere beklemedikleri bir şans daha sundu. 2001 yılı oligarşi için tehlike çanlarının en acı biçimde çaldığı yıllardan biri oldu. İdeolojik hegemonyada bir kez daha ciddi bir kopuş ve bu kopuşun toplumsal muhalefet tarafından değerlendirilmesi imkânı doğdu. Ne var ki, sistem dışı muhalefet güçleri tarafından bu imkân değerlendirilemedi.

Toplumsal muhalefete öncülük edecek güçlerin peş peşe başarısızlıklara uğraması elbette ki sınıfın içinden gelen fokurdamaların da sönümlenmesinde önemli bir rol oynadı. Hâlbuki dünyanın benzer ülkelerinin birçoğunda biriken toplumsal tepkiler, gerekli örgütlenme düzeyine ulaşarak çoktan neoliberal kabuğu çatlatmaya başlamıştı. Latin Amerika ülkeleri ardarda yüzü halka dönük hükümetler tarafından yönetilir hale gelmişti.

Neoliberalizmin çöküş habercisi olan son mali krizin genel bir ekonomik krize doğru ilerlemesi, kapitalist ideolojik hegemonyanın ölüm çanlarını çalmaya başladı. Metropoller artık devlet müdahalesini “sosyalizm” diye nitelemekten vazgeçtiler ve devletin müdahalesinin yıkımın önüne geçmenin tek yolu olduğunu ilan ettiler. Ama devletin müdahalesi elbette halkın çıkarlarını korumak için değil iflasa sürüklenen kapitalistlerin zararlarının halkın sırtına yıkılması için oldu.

Emperyalist merkezlerde başlayan bu çöküş, kapitalist riyakarlığı devam ettirmenin önüne geçmedi. Kendileri devlet müdahalesini zorunlu görürken çevre ülkelerine özelleştirmelere devam talimatını vermekten geri kalmadılar. Zira borç-faiz girdabında boğulmuş olan çevre ülkelerde sürdürülen talan devam etmeden, metropollerin krizin yükünü çevre ülkelerine yıkabilmeleri olanaksızdı.

TEKEL Direnişinin İşaret Ettiği Gerçeklik: Kapitalist İdeolojik Hegemonyada Çatlak

TEKEL'in mallarının peşkeş çekilmesinden ve tütün tarımının yok edilip tütün ithalatının başlatılmasından sonra, işlerinden edilen TEKEL

tütün işçileri, 4-C statüsü ile yarıya düşürülmüş ücretler ve iş güvencesinden yoksun olarak, iktidarın insafına bırakılmış bir halde köle gibi çalıştırılmak isteniyorlardı. Bir önceki hükümet döneminde özelleştirme yasaları çıkarılırken zamanın hükümetini vicdansızlıkla suçlayanlar, kendileri iktidar olunca vicdansızlığın dik alasını yapmaktaydılar. Ama TEKEL işçisi bu vicdansızlığa karşı bayrak açtı ve vicdansızların ağır saldırılarına muhatap oldu. Onları yıldıracaklarını sananlar karşılarında daha kararlı bir kitle bulduklarında şaşkına döndüler. Ankara'nın sokaklarını tanımayan Türkiye'nin dört bir yanından gelmiş TEKEL işçileri, polisin onları hapsediği salonun kapılarını kırıp, polisle çatışarak Dil-Tarih'li devrimci öğrencilerin yolu kesip onları Türk-İş önüne yönlendirmesiyle burada direniş karargahını kurdular.

Türkiye'nin başkentinin ortasında birden tuhaf bir mahalle ortaya çıktı. Normal zamanlarda zaten kalabalık bir eğlence bölgesi olan Sakarya Caddesi, naylonlarla örtülü çadırlarla doluverdi. Çadırlarda bin ile 3 bin arasında değişen TEKEL işçisi 78 gün, toplumun tüm kesimlerini etkileyen bir direniş sürdürdü. Yerleştikleri sokaklardan birbirine sürtünmeden geçmek olanaklı değildi. Sabahın erken saatlerinden gece yarısına kadar sadece Ankaralılar değil, Türkiye'nin her yanından, hatta Avrupa'dan gelenler işçileri ziyaret ediyor, onlarla uzun tartışmalar yapıyor, kimi zaman işçilerin bildikleri karşısında şaşkına dönüyorlardı.

Sağlam bir örgütlenmeye sahip olmayan, değişik coğrafyalardan gelen ve siyasal eğilimler olarak birbirleriyle taban tabana zıt konumlar taşıyan bu kitle, çok kısa zaman içerisinde akıl almaz bir uyum oluşturdular. İşçilerin bu uyumu anlatmak için verdikleri örnek başka açıklamaya gerek bırakmıyor: “Kürt işçiler horon oynarken, Karadenizli işçiler de Kürtçe söyleyip Şemmame'yi oynuyorlar.” Sağ eğilimli işçiyle onlar tarafından “bölücü” görülen Kürt işçi kardeşleşmişti. Bu oyun değiş tokuşunun altında işçiler, şovenizmin yıkıldığını, açılım denilen politikanın kendileri tarafından hayata geçirildiğini gösterdiler.

TEKEL işçilerinin direnişi başlamadan hemen önce Türkiye'nin siyasal atmosferi nasıldı, sonra nasıl oldu hatırlamak gerekir: Batı illerinin

birçoğunda şoven kışkırtmalarla harekete geçen ırkçı kesimler, Kürtlere yönelik linç girişimlerinde bulunuyordu. Direniş başladıktan sonra hem şoven hava kısmen dağıldı, hem de linç girişimleri durdu. Bu bile direnişin yarattığı olumlu siyasal etki bakımından oldukça kıymetli bir sonuçtur. Direnişle birlikte sınıfın birliğinin gerçekleştiğini ve işin burada kalmayıp bir sınıf bilincine doğru ilerlediğini ve hepsinden önemlisi, buraya akın eden Ankara halkı ve diğer bölgelerden gelenlerin varlığıyla, tüm Türkiye halklarının birliğinin burada TEKEL işçisi öncülüğünde inşa edilmeye başlandığına tanık olduk. İşte yıllardır anlatılan sınıfın öncülüğünde gerçekleştirilecek olan devrimci demokrasi zemini burada hayat bulmaktaydı. Mesele bu çekirdeğin Türkiye toprağına ekilmesi ve filiz vermesini sağlamakta yatmaktadır. Bu gerekli ve mümkün olandır.

Neoliberalizmin yıkılmasıyla birlikte burjuva ideolojik hegemonyası dünyanın birçok yerinde yerle bir oldu. Ona ön gelen dönemde bu hegemonya, krize ihtiyaç duymadan da parçalanmaya başlamıştı. Ne var ki, bu hegemonyanın TC'de yıkılmaya başladığını henüz görmemiştik. Ama TEKEL işçilerinin direnişi bu gelişimin başlangıcını oluşturuyor. Dünyayı 2008 krizine sürüklemiş olan neoliberalizmin artık savunulabilir bir yanı kalmamıştır. Burjuva ideologları da kabul etmektedir ki, bu politikalarla daha ileriye gidebilmek olanaklı değildir. Ancak TC'de krizin yükü sadece

halkın sırtına yıkılmakla kalınmamakta, aynı zamanda eski politikalar da arsızca sürdürülmeye çalışılmaktadır. Neoliberalizmin en önemli ekonomik ve ideolojik silahlarından biri özelleştirme idi. Ama bunun nasıl yıkımlar getirdiği görüldü. AKP hükümeti ise bunun getirdiği yıkımlara rağmen hâlâ yandaş sermayedarlarını daha da zengin edebilmek, emperyalizme yaltaklanmaya devam etmek için işçileri açlığa mahkum etme pahasına, tarımı da yıkarak özelleştirmelere devam etmek istiyor. Ama bu politikalar artık, dünkü gibi, Özal devri ve sonrasında olduğu gibi itibar sahibi olmaya devam edemez, edemiyor. Dolayısıyla hükümetin bu politikaları artık geniş çevrelerin desteğini alarak sürdürmesi olanaklı değildir. Onun için de işçilere bir sopa gibi salladığı 4-C statüsünü geri püskürtmek olanaklı hale gelmiştir. Mesele bu püskürtme hareketini yapabilecek güçleri direnişçi işçilerin etrafında bir araya getirmekte yatmaktadır. Bu bir hayal değildir. Mümkün olan bir iştir.

Bugün sadece 11 bin TEKEL işçisi küçük bir çekirdek oluşturmaktadır. Ancak ilk ağızda 4-C statüsüne kurban edilecek 100 bin civarında işçi de sırada beklemektedir. Şeker işçileri, liman ve karayolları işçileri ilk sıradaki kurbanlar olarak beklemektedirler. Ama tehdit bu kadarla da kalmamaktadır. Tüm devlet işletmelerinde çalışan işçiler bu tehditle yüzyüzedirler. Bu 12 Eylül Darbesi'nden sonra Bahar Eylemleri'yle doğan, ancak geliştirilip kullanılmayan sınıf hareketinin yükselişinin ikinci büyük şansını oluşturmaktadır. Eşitsiz gelişme yasası burada işleyebilir ve dün sessiz görünen ülke yeni bir 16 Haziran'ı yaşayabilir.

Burjuva iktisatçıları dünyayı krizin yeni bir safhasının sarmakta olduğunu anlatmaktadırlar. Türk dostu diye adı geçen ABD'li iktisatçı K. Rogoff, TC'nin nisan ayından itibaren ciddi bir krize doğru yuvarlanacağını ve bu kez 2001 krizinde olduğu gibi kimselerin kendisine yardım edemeyeceğini anlatıyor. Zira o zaman kriz daha ziyade TC'nin krizi idi ve krizden etkilenmeyen emperyalist efendilerin krizden çıkışa yardım etmeleri mümkün olmuştu, ama bu kez herkesin başı dertte ve kimsenin kimseye fazladan yardım edebilecek bir hali yok. Tam tersine metropoller krizi çevreye yıkmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla TEKEL

işçilerinin verdikleri direniş örneği işçi sınıfının tüm diğer kesimlerini hızlı bir uyanışa sürükleyeceği gibi, tüm ezilenlerin de çözüm için umut kapılarının aralanmış olduğunu görerek, mücadeleye daha büyük bir güçle sarılmaları olanaklı hale gelecektir.

TEKEL işçilerinin direnişi ve mücadelesi, uzun süredir siyaset sahnesinin dışına itilmiş olan işçi sınıfının tekrar siyaset sahnesine dönüşünün de habercisidir. Postmodernist dünya görüşüne göre, sınıfların yerini bireyler almış, sınıf savaşımı yerini sosyal diyaloga bırakmış ve hatta “proletaryaya elveda” denilerek tarihin sonunun geldiği iddia edilmişti. Bu görüşlerden hareketle kapitalizmin bir devrimle yıkılacağı fikriyatı ve işçi sınıfının kapitalizmi devirmede öncü rolü oynayacağı iddiası gözden düşmeye başlamıştı. Oysa yaşanan son ekonomik krizle birlikte tüm bu “yeni” öğretiler, yavaş yavaş tuzla buz olma sürecine girerek, konjoktürel olarak sağladıkları ideolojik üstünlüklerini kaybetmeye başladılar.

Direniş Neye Karşıydı?

Nasıl Bir Muhteva Kazandı?

Tekel işçilerinin direnişi doğrudan neoliberalizm ve onun bir türevi olarak uygulamaya konulan özelleştirme politikalarını değil, özelleştirmelerin bir sonucu olarak işçilere dayatılan 4-C statüsünü karşısına almıştı. Şimdiye kadar ne özelleştirme politikalarına karşı ne de 4-C statüsüne karşı işçiler ve sendikalar tarafından yeterli bir direniş gösterilememişti. Özelleştirme saldırılarının işçilere dayatılması karşısında sendikalar ortaya bir mücadele iradesi koyamamışlardı. TEKEL işçilerinin direnişi, artık sendikaların iradesini aşmış ve önüne geçmiştir. AKP Hükümeti bu yüzden bir an önce “hesapta olmayan” bu direnişin bitmesini istemişti. TEKEL işçilerinin direnişi, sadece TEKEL işçilerinin direnişi olma sınırını çoktan aşarak, artık toplumun tüm ezilen ve sömürülen kesimlerini etkileyen bir eylem olma özelliğini kazanmıştı. Başlangıçta 4-C denilen kölelik statüsüne karşı başlatılan eylem, direniş içinde giderek neoliberalizmin özelleştirme saldırısına karşı bir muhteva kazanmış, bu politikaların uygulayıcısı olan AKP Hükümeti hedef alınırken, süreç içinde eylemin kazandığı muhteva ile birlikte direniş, sistem karşıtı olma yönünde işaretler vermeye başlamıştı.

TEKEL işçilerinin direnişi, özelleştirme saldırılarının geri püskürtülmesinin çaresini de göstermiştir. Direnişçi işçilerin “genel grev” şiarı, çarenin ne olduğunu en yalın biçimde ortaya koymuştur. Artık saldırı yalnızca TEKEL işçilerine değil, işçi sınıfının bütününe ve tüm ezilenlere yöneliktir. Sermayenin ve onun devletinin bu topyekun saldırısına karşı topyekun bir mücadeleyle karşılık verilmesi, TEKEL işçilerinin gösterdiği yoldan giderek, hızla ezilenlerin mücadele birliğini sağlamaktan geçmektedir.

TEKEL işçileri direnişleriyle, egemenlerin emekçilere yönelik bu saldırılarına güçlü bir barikat oluşturarak, ezilenlere umut olan tarihi önemde bir süreç başlattılar. Neoliberalizm adı verilen vahşi kapitalist sömürü düzeni sayesinde işçiler, köylüler açlığa mahkum edilirken, kamu mülkleri devletin verdiği kredilerle özelleştirilerek sömürü akıl almaz boyutlara ulaştırıldı. Tüm dünya çapında süren bu talan sistemi sonunda iflas edince, batan sermayedarları kurtarmak amacıyla trilyonlarca dolar bataklık kapitalistlere akıtılarak, bu sayede krizin engellendiği, büyümenin yeniden başladığı, işsizliğin önüne geçildiği yalanları dünyayı sarmaya başladı.

Başbakan Erdoğan, krizin bize teğet geçeceğini ilan edip halkı yatıştırmaya çalışırken, milyonlarca insanın işsiz kalmasının tepkilerini bastırabilmek için, CHP ve MHP'nin ırkçı politikalarının da katkısıyla, Kürt ve Türk halkını birbirine düşman edecek politikaları uygulamaya koyarak, dikkatleri başka yöne çevirmeye çalıştı. TEKEL işçilerine ‘kaynak yok’ diyen Başbakan, eğer gencecik insanların ölümleri pahasına sürdürülen savaş için harcanan 300 milyar doların üzerindeki kaynağı, yatırıma, istihdama, eğitime ve sağlığa ayırsaydı, TEKEL işçileri bu kış kıyamette sağlıklarını tehlikeye atarak ölümüne bir direnişe başlamazlardı. Ama bütün bu gelişmeler Başbakan'ın ilgisini çekmiyor. O sorunu olanların taleplerini karşılamak yerine onları tehdit ederek, taleplerini dile getirenlere baskı ve şiddeti reva görüyor. Başbakan, TEKEL işçilerinin ‘ideolojik bir direniş yaptığını’ söyleyerek kendisinin sermayeden yana ideolojik bir duruş içinde olduğunu gizlemeye çalışıyor. Evet, artık TEKEL işçileri yalnızca ekmek kavgası vermiyorlar, aynı zamanda onurlu bir gelecek mücadelesi de yürütüyorlar. Bir kuru kalabalık olmadıklarını, kendi yazgısına sahip

çıkan mücadele içindeki işçi sınıfının, halkların kardeşliğini gerçekliğe nasıl dönüştürdüğünü de dosta düşmana gösterdiler.

Bugün Kürt halkı demokrasi mücadelesinde edindiği deneyimlere dayalı olarak iktidarın oynadığı oyunları bir bir boşa çıkarırken, işçilerin mücadelesiyle birleşmenin yollarını arıyor. Dost düşman artık en açık renkleriyle ortaya çıkıyor. Biliyorlar ki, işçi sınıfının gücüyle bir araya gelen demokrasi güçlerinin önünde hiçbir güç duramaz. İşçiler de biliyorlar ki, demokrasi olmaksızın işçi iktidarının gerçekleşmesi mümkün olamaz. İşte burada tüm ezilenlerin ortak mücadelesinin en sağlam temeli ortaya çıkıyor. Emeği kendisine eksen alan, demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak kurmak isteyen bütün güçlerin birliğinin zemini mücadele içinde oluşuyor. Onlar Kürt halkının mücadelesini tasfiye etmek için DTP'yi kapatıp, işçilerin hak mücadelesini zulüm makinesiyle kırmak isterken, TEKEL işçilerinin direnişi, işçilerle Kürt halkının mücadelesinin birleşmesinin ne kadar gerekli, olanaklı ve acil olduğunu hepimize bir kez daha gösterdi. Eylem dönüştürücüdür! Eylemin dönüştürücü kudreti, normal zamanlarda işçinin edindiği düşünüş biçiminde yaratılamayan dönüşümü, eylem içinde işçiyi adeta yeniden yaratarak gerçekleştirdi.

Direnışin Kazanım ve Zaafları

78 günlük direniş mücadele geleneği zayıf ve bilinç düzeyi düşük TEKEL işçileri için oldukça yorucu ydu. Direnişin bu yoruculuğu, işçilerin enerjisini yavaş yavaş tüketiyordu. Ailelerinden direnişten vazgeçme konusunda şiddetli baskı görüyorlardı. Çoğunlukla gericilik tarafından kuşatılmış bir işçi kesimi söz konusuydu. Polisin ajanlarının araya girip direnişi sabote etme çabaları da bu kuşatmanın yarattığı zaafları büyütme yardımcı oluyordu. İşçiler ise hiç bir başarı elde edmeden daha önce ait oldukları, gerici, muhafazakâr çevrenin karşısına nasıl çıkacaklarını düşünüp bunun sıkıntısını yaşıyorlardı; ama hepsinin ağız birliği yaptığı bir şey vardı ki, onlara yaptıkları işin haklılığını, doğruluğunu sürekli hatırlatıyordu. Sürdürdükleri direniş sırasında hemen hemen hepsinin bilinci eskisinden bambaşka bir noktaya ulaşmıştı. Eskiden düşman gördüklerini artık en yakın dostları biliyorlardı. Eski

muhafazakâr çevrelerine kazanç adına anlatabilecekleri fazla bir şey olmasa da yeni kazandıkları bilinçle yeni bir çevrenin insanı olduklarının da artık bilincindeydiler. Danıştay'ın iptal kararı, onlara eski çevrelerinin karşısına direnişin gururuyla çıkabilecekleri bir imkânı sundu. "Direndik ve kazandık!" diyebilecek hale gelmişlerdi.

Kazanımları ve zaafları şöyle sıralamak mümkündür:

Her ne kadar doğrudan direnişin ürünü olmasa da 4-C yasında iyileştirmeler ortaya çıktı: Ücret artışı, çalışma süresi ve izin artışı (10 aydan 11 aya ve 22 günlük izne ulaşıldı).

Bu kazanımlar daha önce açılmış olan davaların kazanılması sonucu ortaya çıktı, ama hükümet bunları direniş karşısında kendilerinin verdiği bir taviz olarak sunmakta yarar gördü.

Her ne kadar Danıştay'ın kararıyla birlikte artık bir önemi kalmamış olsa da bu kazanımların elde edilmesi direnişçi işçilerde bir tatmin duygusu yaratırken, direnişle yeni kazanımlar elde edilebileceği, kendilerinin haklarından öte başkalarının haklarının da bu direniş çerçevesinde savunulmaya çalışıldığı düşünüşünü geliştirdi. İşçiler, ekonomik bir mücadelenin o dar çerçevesinden ötelere, tüm sınıflar arasındaki ilişkiler alanına göz atmaya başladılar. Elbette işin bu yanını abartmamak gerekiyor. Sadece dar ekonomik çıkarlara takılıp kalmayan bir mücadele olduğuna işaret etmek için bu noktanın altı çizildi. Direnişçi işçilerin sık sık tekrarladıkları bir nokta, "biz sadece kendimiz için değil başkaları için de mücadele ediyoruz" sözleriydi. Bu dar bir grubun çıkarlarının ötesine geçip, bütün bir sınıfın ve hatta diğer müttefik sınıf ve tabakaların çıkarlarının göz önünde tutulmasının nasıl hayatın içinde şekillendiğini göstermesi bakımından önemliydi.

TEKEL işçilerinin mücadelesinin bir ekonomik mücadele olduğu gerçeğinin unutulmaması gerektiğinin altını çizirken, direnişçi işçilerin "biz burada gerçek açılımı yaptık. Türkü Kürdü birleştirdik", "Türkün sabrı, Kürdün inadı, Lazın coşkusuyla mücadeleyi kazanacağız!" sözlerinin, direnişçi işçilerin tek tek düşünüş biçimlerinden bağımsız olarak, direnişin ezilenlerin mücadele birliği yönünden taşıdığı öneme işaret ettiğini de görmek gerekir.

Direnişle sınır ötelere taşınan çok büyük bir toplumsal meşruiyet yaratıldı ve bu meşruiyetin sonucu olarak da hava ve su gibi ihtiyaç duyduğumuz bir dayanışma ruhu geliştirildi. Bireyciliğin egemen olduğu, köşeyi dönme ideolojisinin toplumun her dokusuna işlediği bir devirde, bu dayanışmanın geliştirilmiş olması yeni bir toplumun yaratılmasında ihtiyaç duyacağımız en önemli anlayışın yeniden hayat bulması anlamına gelmektedir. Bu meşruiyetin doğuşu, dayanışmanın ortaya çıkışı, toplumsal bilinç yükselişinin somut bir ifadesini oluşturur.

Direnişin uzun sürmesi, içeriden ve dışarıdan gelen moral bozucu müdahaleler, direnişin son on gününü ciddi bir biçimde kararttı. Direniş ruhunun aynı biçimde düşmeye devam etmesi savaş cephesinde bozguna uğrayan ordunun silahlarını da atarak kaçmasına benzer bir paniğin ortaya çıkmasına neden olabiliirdi. Sendikanın umutları o yöne kanalizasyonla, direniş hemen hemen bütün umudunu yasal müdahaleye bağlamıştı. Egemen sınıf katında cereyan eden çelişkilerin ve özellikle yasama ile yürütme arasındaki gerilimin son günlerde artmasının da umutların bu doğrultuya yönelmesine katkısı büyük oldu. Danıştay kararının olumsuz olması durumunda direnişin iyice cılızlaşması, birkaç yüz kararlı işçinin omuzlarına yıkılması riski büyüktü. Nitekim son günlerde çadırlardaki işçi sayısı ilk kez binin altına düşmüştü. Bu durum karşısında Danıştay kararının bir bayram havası içerisinde karşılanmasını ve direnişin başka araç ve yöntemlerle sürdürülecek oluşunu tuhaf karşılamamak gerekir.

Uzun süreli her mücadele ara başarılarla ihtiyaç duyar. Kazanılan ara muharebeler olmaksızın, her muharebeyi kaybede kaybede ya da sadece bir siperle sapsanıp kalarak savaş kazanacak ruhu korumak olanaklı değildir. TEKELE direnişi de Danıştay kararıyla bu anlamda bir ara muharebe kazanıp, iki adım geri çekilip yeniden ileriye atılacak enerjiyi toplayacak zamanı elde etmiş oldu.

Direniş özelden Ankara halkından ve genelde de Türkiye halklarından önemli bir destek almasına karşın, işçi sendikalarının vermesi gereken destek asla yeterli değildi. Tek Gıda-İş Sendikası Başkanı'nın istifasının nedeni olarak gösterdiği de bu desteğin eksikliğidir. Türk-İş'in kendi sendikalarının çoğunluğu direnişe hemen hemen

hiç bir destek vermemişlerdir. 4 Şubat tarihinde konfederasyonların almış olduğu karar gereği uygulamaya konulan iş bırakma eylemi, hayatı durduracak önemdeki iş kollarında uygulanamamış, yapılan protesto gösterilerine sendikaların katılımı yok denecek kadar az olmuştur. Bu durum direnişçi işçilerde ilk kırılma noktalarından birini oluşturmuştur.

Ne yürüyüş ve protesto gösterilerinde ne de direniş alanında, sendikalar tarafından direnişçi işçilerin moralini yükseltecek, hükümete ayağını denk alması için bir ihtar anlamına gelecek boyutta bir destek sunulmamıştır. Hak-İş ve Memur-Sen zaten üstü örtük bir biçimde de olsa hükümet yanlısı bir tutum içinde olmuşlardır.

Tek Gıda-İş Sendikası esasında direniş denetim altında tutabilmek ve kendi varlık nedenini koruyabilmek için direnişçi işçilerin bir özne haline gelmesine izin vermeden direnişe sahip çıktı. Esas olarak devlet işletmelerinde örgütlü olan Türk-İş'e bağlı sendikalar, özelleştirmelerle muazzam üye kaybına uğramış ve bu kayıplar, yeni özelleştirmelerle Türk-İş'in varlığını iyice zayıflatmaya başlamıştı. Dolayısıyla Tek Gıda-İş, TEKELE işçilerinin direnişini seyredemezdi. Böyle bir şey kendisini hükümet karşısında zayıflatacak ve yok edilmesine yönelik girişimlerin önünü açacaktı. Tek Gıda-İş, TEKELE işçilerinin direnişini savunurken, bir anlamda kendi varlığını da savunmaktaydı. Burada kararsızlıklarına, yalpalamalarına yol açan temel neden, süren direnişin sosyalistlerin müdahalesine açık olması ve işçilerin bilinç düzeyinin hızla yükselerek kendilerini bir özne olarak örgütlenme durumunun ortaya çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır. Geleneksel sendikal ilişkilerin dışına çıkmaya aday bir işçi kitlesi sendikacılar için her zaman tehlike arz eder. Onun için mücadelenin son on gününde, sendikacıların sık sık işçilere "kendilerini değil, sosyalist örgütleri dinledikleri için kaybedecekleri" sitesinde bulunmalarına tanık olduk.

Sosyalistlerin müdahalesinin asgari düzeyde tutulabilmesi için direnişin bir iç örgütlenmeye sahip olmasına elden geldiğince engel olunmuş ve kitle çizgisinden habersiz ve sınıfın yerine kendini geçiren kimi sosyalistlerin yarattığı bahaneler sayesinde komiteleşmeye ve sosyalistlerin etkilerine karşı sendikanın tedbirler geliştirmesine olanak

doğmuştur. Henüz bir özne haline gelememiş, sosyalist bilinçten yoksun işçiler bu etkilere kapılmaktan kurtulamamışlardır. Sendika başkanının önlerine düşmediği takdirde bu mücadeleyi sürdüremeyeceklerine olan bir inanç işçiler arasında oldukça yaygın olarak paylaşılmıştır. Kendisi için sınıf haline gelememiş, Doğu toplumunun karakteristiklerini üzerinden atamamış bir işçi kitlesi için bunun tuhaf karşılanacak bir yanı da yoktur. Elbette, kendilerini bu inancın dışına çıkarmış, kararlı, sosyalist bilince sahip işçiler de vardı ve bunlar “işçi inisiyatifi” adı altında bir araya gelerek kimi durumlarda direnişin sağlıklı bir zeminde ilerlemesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak bu komitenin açıkça ortada olamaması, kendisini aşağıya doğru örgütleyerek sürekli bir onay üretme durumunda olmayışı, etkisinin de sınırlı kalmasını getirmiştir. Böyle bir girişim alt örgütlenmelere dayanarak ortaya çıkmış olsaydı, hem sendikayı mücadeleye daha sıkı sarılmaya zorlar hem de direnişin etkilerinin daha güçlü bir biçimde tüm Türkiye’ye yayılması için gerekli girişimlerin geliştirilmesinin imkânları doğabilirdi.

TEKEL direnişinin ortaya koyduğu en önemli gerçeklerden biri de solun birbiriyle alâkasız tüm kesimlerinin sınıfın eylemi etrafında nasıl bir araya gelebileceğini göstermesi olmuştur. Henüz birbiriyle rekabet sınırlarını aşamamış bir sol hareketin bu direniş eylemine büyük zararlar vermek bir yana, başarısı için azımsanmayacak katkılarda bulunması, ortak çalışma ve ortak örgütlenmelerin geliştirilmesi konusunda işçi sınıfının siyaset sahnesine müdahalesinin ne kadar önemli olduğunu bu direniş en açık bir biçimde ortaya koymuştur.

Diğer yandan işçilerin, sosyalistlerin parçalanmışlığı karşısında duydukları güvensizlik ve bu yüzden sendika önderliğine daha fazla güvenmeleri, solun kendi durumu konusunda bir kez daha derin derin düşünmesini zorunlu kılmaktadır. Bir direnişçi işçinin şu şakası sosyalistlerin bölünmüşlüğü konusundaki en veciz ifadeyi oluşturmaktadır:

“Sosyalistlere düşmandım. 40 günlük direnişte sosyalist oldum. Bir on gün daha direnirsek artık fraksiyonumu da seçeceğim!”

Kimi işçiler gerçekten fraksiyonlarını da seçtiler, ama sınıfın çoğunluğu sendika başkanını omuzlarına almaktan vazgeçmedi.

Sonuç olarak...

Türkiye’nin her yerinde direnişteki TEKEL işçileriyle dayanışma eylemleri geliştirilmeye devam edilmelidir. Elbette ki bu girişimlerin akabinde bir sistem değişikliği gelmeyecektir, ama Türkiye işçi sınıfının on yıllardır süren çekinikliği, siyasetten uzaklığı, kadere teslimiyeti aşılarak diğer ezilenlerle mücadele birliğinin gerçekleşmesi mümkün hale gelecektir.

TEKEL işçilerinin 78 günlük Ankara direnişinin kamuoyunda uyandırdığı sempati, direnişe Ankara halkının sağladığı destek, neoliberal yalanlara artık halkın karnının tok olduğunun en iyi göstergesi oldu. Neoliberal tezlerin tartışmasız kabul gördüğü bir on sene öncesinde Kızılay’ın ortasında çadır kurup direniş sürdürecektir birkaç bin kişilik işçi kitlesini sadece oranın esnafı sürüp atardı. Ancak bırakın esnafı, polis bile bir iki girişimden sonra bu işi yapamayacağını gördü. Hükümet direnişi polise değil allaha ve sarı sendikacılara havale etti; ama TEKEL işçisinin direnişi öylesine inançlıydı ki, halkın gösterdiği dayanışma öylesine moral yükselticiydi ki, neredeyse yüzde 80’i AKP ve MHP’ye oy vermiş ve ciddi hiç bir örgütlenmesi olmayan TEKEL işçileri, 78 gün inanılmaz bir direniş ruhuyla Sakarya Caddesi’ni işgal altında tuttular. Danıştay’ın 4-C statüsünde çalışmak için tanınan müracaat süresiyle ilgili hükümet kararının yürütmesini durdurması üzerine, zafer nidaları arasında Ankara’daki direnişe ara verilerek, direniş bir “soluklanma” anlayışıyla, farklı araç ve yöntemlerle sürdürülmek üzere yerellere kaydırıldı.

“Ya zafer ya da onurlu bir uzlaşma” denmişti; zafer henüz gelmedi, ama Ankara’dan yerellere çekilen TEKEL işçileri bu şiarın yol göstericiliğinde yerelerde mevzi savunması yapmaya devam ediyorlar. Bu “soluklanma”, ama yerellerdeki mevzi direnişleri, TEKEL işçilerinin dört bir yönden tekrar Ankara’ya gelişleriyle yeni bir biçim alacak. Her şey bundan sonraki mücadelede belirlenecek.

Unutulmasın ki TEKEL işçileri direnişleriyle, sömürülenleri ve ezilenleri mücadele birliğine çağırıyor!●

Dr. İnci ÖZGÜR İLHAN

Ankara Üniv. Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği

Dr. Fatma YILDIRIM

Yrd. Doç., Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma

Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Nail DERTLİ

Arş. Gör., Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma

Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Salime TARİHÇİ

Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Aile İçişleri Birimi

Dr. Burhanettin KAYA

Ankara Üniv. Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği

EYLEMDEKİ TEKEL İŞÇİLERİNİN KAYGI VE ÖZYETERLİLİK DÜZEYİ

Özet

Türkiye’de son dönemde yaşama geçirilen özelleştirme yaklaşımının bir sonucu olarak çalışma koşulları güvencesiz hale dönüştürülmektedir. Yakın tarihte TEKEL işçileri için önerilen 4/C’ye ilişkin statüsü tam bir güvencesiz istihdam modeli olarak belirmiştir. İktidar tarafından dayatılan bu yeni durum, TEKEL işçileri tarafından üç ay süren bir dirençle karşılanmıştır. Bu çalışmada, bu sürecin TEKEL işçilerinin yaşamakta oldukları öngörülen kaygı düzeyi ve özyeterlilik inancı üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır. Örneklemi, kaldıkları çadırlarda, ulaşılan toplam 542 TEKEL işçisi oluşturmuştur. Gözlem, görüşmeler ve uygulanan Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği ve Genel Özyeterlilik Ölçeği’nden elde edilen bulgulara göre, kaygı puanları normal sınırlarda ve özyeterlilik düzeyi diğer çalışma bulgularına göre yüksek bulunmuştur. Örgütlü eylemlilik süreci ve işçilere halk tarafından sağlanan sosyal desteğin bu durumu açıkladığı düşünülmüştür.

Abstract

As a result of the actualization of the privatization attitude working conditions have turned to lack security. Recently the 4/C work status suggested for the TEKEL workers appeared as an exact

model of precarious employment. This new situation forced by the government has been met by the resistance of the TEKEL workers which lasted three months. It was aimed to investigate the effects of this period on the level of anxiety, that was assumed to be experienced by the workers, as well as on their level of self-efficacy beliefs. The sample consisted of a total of 542 TEKEL workers who were reached in their tents. According to our observation and interviews, the Spielberger trait Anxiety Scale and the General self Efficacy Scale that were applied, it has been found that the average anxiety score was within normal levels and that the average self efficacy score was relatively high compared to results of various other studies. The organized action and social support that was provided by the community have been suggested to explain this situation.

Giriş

Türkiye’de serbest piyasa sisteminin inşaa sürecinin temel araçlarından birini özelleştirme uygulamaları oluşturmuştur. Devlet küçültülerek piyasadan elini çekmiştir, kalanını da çekmeye devam etmektedir. Bunun sonucu olarak özel işletmeler, doğası gereği sözleşmeli, esnek istihdam modellerini ve taşeron şirketler aracılığıyla ucuz

Tablo-1: Eylemdeki TEKEL İşçilerinin sosyodemografik profili-1

	Sayı	%
Çadır		
Tokat	67	12,4
Adıyaman/Kahta	47	8,7
İstanbul	45	8,3
İzmir	44	8,1
Hatay	39	7,2
Samsun/Bafra	39	7,2
Muş	33	6,1
Batman	31	5,7
Diyarbakır	30	5,5
Malatya	27	5,0
Bitlis	26	4,8
Bursa	26	4,8
Adana	24	4,4
Samsun	25	4,6
Amasya-Gümüşhacıköy	18	3,3
Denizli	16	3,0
Manisa	13	2,4
Aydın	12	2,2
Trabzon	5	0,9
Cinsiyet		
Erkek	456	84,1
Kadın	82	15,1
Eksik veri	4	0,7
Eğitim		
Hiç okula gitmemiş	4	0,7
Sekiz yıl ya da daha az	226	41,7
Lise	275	50,7
Yüksek okul/üniversite	31	5,7
Eksik veri	6	1,1
Medeni durum		
Hiç evlenmemiş	28	5,2
Evli	502	92,6
Ayrı/boşanmış/dul	11	2,1
Eksik veri	1	0,2

işgücünü tercih etmektedir. Devlet sağlıktan, eğitimden, sosyal güvenlik harcamalarından kaçınma kararında görünmektedir (1).

TEKEL işçileri ve gelecekteki diğer özelleştirme mağdurları için önerilen 4/C'ye ilişkin Bakanlar Kurulu Kararnamesi, 4 Şubat 2010'da Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 4/C diye anılan bu uygulama, işçilerin toplu iş sözleşmesi ve grev hakkından yoksun kalması, ücretlerini ve tazminatlarını düşüren, çalışma güvencelerinin olmadığı sözleşmeli bir statüdür. Bu yeni çalışma statüsü, güvencesizlikle birlikte işçinin geleceğiyle

ilgili belirsizliği de birlikte getirmektedir. İktidar tarafından dayatılan bu yeni durum, beklenebileceği üzere TEKEL işçileri tarafından büyük bir direnç ile karşılanmıştır (2).

TEKEL İşçilerinin yaşamış olduğu bu sürecin hem bedensel hem de ruhsal sağlığı ilgilendiren pek çok yönü vardır. İşçiler, üç ay boyunca hijyenik olmayan koşullarda, kış soğukunda kendi kurdukları çadırlarda, evlerinden, yakınlarından uzakta yaşamak zorunda kalmışlardır. Bundan hareketle bu çalışmada, ruhsal durumla ilgili iki boyut ele alınmıştır: Türkçede karşılığını kaygı ya da endişe olarak bulabilen “anksiyete/kaygı” ve “özyeterlilik inancı”.

Kaygının en önemli nedeni belirsizliktir ve şiddetli kaygı, ruh sağlığı alanında müdahaleyi gerektiren bir durumdur. Buna karşılık belirli düzeyde kaygı, davranış için güdülenmeyi ve davranışın başarıyla sonuçlanmasını belirler (3). Örneğin gireceği sınavla ilgili hiçbir kaygısı olmayan bir öğrenci, ders çalışmak için bir güdülenmeye sahip olmayacaktır; aksine sınavla ilgili kaygısı çok yüksek olan bir öğrencinin kaygısı ders çalışmasını önleyecektir ve her iki durum da sınav başarısının düşmesine yol açacaktır.

Özyeterlilik, kişinin çevresinde olup bitenler üzerinde etkili olabilecek biçimde bir edimi başlatıp sonuç alınca kadar sürdürebileceğine olan inancı olarak tanımlanmıştır (4). Özyeterlilik yetenekli olmaya değil, ama kişinin kendi kaynaklarına güvenmesine karşılık gelir. Bir durumla baş etmede yeterli becerileri olan, ancak özyeterliliği düşük olan kişi, söz konusu becerilerini harekete geçiremeyecektir. Özyeterlilik kavramı, bir eylemin planlanması, gerekli becerilerin farkında olunması ve örgütlenmesi, zorluklarla birlikte elde edilecek kazançların gözden geçirilmesi sonucunda oluşan güdülenme düzeyi gibi öğeleri içerir. Güçlü bir özyeterlilik, başarı ve iyilik halinin oluşmasını ve en önemlisi kişisel gelişimi ve becerilerin çeşitlenmesini sağlar.

TEKEL işçilerinin üç aylık direniş süreci bağlamında kaygı düzeylerinin yüksek, ancak özyeterlilik düzeylerinin de yüksek olacağı hipotezi ile bir gözlem ve tarama çalışması yapılmıştır. Çalışma, Ankara Tabip Odası ve Türkiye Psikiyatri Derneği'nin desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Gereç ve Yöntem

Örneklem: Ankara-Sakarya'da kurulmuş olan Çadırkent'te eylemleri sürmekte olan toplam 542 TEKEL işçisine ulaşılmış ve burada sunulan bulgular, bu örneklem üzerinden elde edilmiştir. Örneklemen sosyodemografik özellikleri Tablo-1 ve Tablo-2'de, gelir durumuyla ilgili görüşler Tablo-3'te verilmiştir.

Araçlar: Araştırmacılar tarafından hazırlanan ve sosyodemografik değişkenlerle ilgili soruları içeren bir anket formu işçiler tarafından çadırlarda doldurulmuş ve geri toplanmıştır. Bu anket formu işçinin kendini hangi aidiyete/kimliğine ve hangi siyasi yönelime yakın olarak tanımladığına ilişkin iki soru ve tüm eylemlilik sürecini nasıl değerlendirdiğine ilişkin ucu açık bir soru da içermektedir. Psikolojik değerlendirme araçları olarak Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği ve Genel Özyeterlilik Ölçeği uygulanmıştır.

Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği: Bireyin genellikle nasıl hissettiğinin tanımlanmasını içeren Sürekli Kaygı Envanteri Spielberger ve ark.(5) tarafından geliştirilmiş ve Öner ve Le Compte (6) tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Sürekli Kaygı Ölçeği, kısa ifadelerden oluşan bir özdeğerlendirme anketidir ve toplam yirmi maddeden oluşan iki ayrı ölçeği içerir. Sürekli Kaygı Ölçeği, bireyin genellikle nasıl hissettiğini betimlemesini gerektirir. Bu ölçek, likert tipinde olup "hiç" ile "tamamıyla" arasında değişen dört derecelik bir ölçektir. Bu envanterden alınabilecek puanlar 20 ile 80 arasında değişir.

Genel Özyeterlilik Ölçeği: Özyeterlilik, "kişinin kendisinden beklenen durumlarla baş etmesini sağlayacak yeteneklerine olan inancı" şeklinde tanımlanmaktadır (7). Bu bağlamda kişilerin yeterlilik beklentilerine ilişkin algılamaları, yani özyeterlilikleri, onların eyleme geçmelerini ve sorunlarla baş etme kararlılıklarını göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, genel özyeterlilik, yani kişinin her durumda karşılaşılabileceği bir dizi stresli durumla baş etmede, değişmesi güç bir yetkinliğine olan inancı ele alınmıştır. Söz konusu tercihin temel nedeni, kişilerin her alanda karşılıklarına çıkacak problemlerle baş edebileceklerine inanıyor olmalarının, örgütsel alanda yenilikleri başlatma

ve belirsizlik altında risk alarak doğru eylemlerde bulunmalarına olumlu şekilde etki edeceği düşüncesidir. Ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir (8).

Bulgular

Tüm örneklem Sürekli Kaygı Envanteri puan ortalaması ve standart sapması $45,0 \pm 5,7$, Genel Özyeterlilik Ölçeği puanı ortalaması ve standart sapması $62,5 \pm 9,5$ bulunmuştur. Kaygı ve özyeterlilik puanları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir (t-testinde kaygı için $t=0,391$, özyeterlilik için $p=0,696$). Tek yönlü ANOVA ile yapılan istatistiksel analizde eğitim durumu (kaygı için $F=25,933$, $p=0,499$, özyeterlilik için $F=0,486$, $p=0,692$), medeni durum (kaygı için $F=14,839$, $p=0,718$, özyeterlilik için $F=1,202$, $p=0,308$) ve gelir algısı (kaygı için $F=1,029$, $p=0,380$, özyeterlilik için $F=0,931$, $p=0,425$) ile kaygı ve özyeterlilik puanları arasında istatistiksel anlamlılıkta bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yaş (kaygı için $r=0,003$, $p=0,955$, özyeterlilik için $r=-0,075$, $p=0,118$), TEKEL'de çalışma süresi (kaygı için $r=-0,071$, $p=0,190$, özyeterlilik için $r=0,047$, $p=0,286$) ve gelir (kaygı için $r=0,078$, $p=0,179$, özyeterlilik için $r=0,038$, $p=0,431$) ile kaygı ve özyeterlilik puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Kimliğini neye göre tanımladığı sorusuna cevap veren toplam 472 işçiden 99'u (yüzde 21) kimliğini birinci sırada eğitimine göre, 71'i (yüzde 15,04) kimliğini sosyal sınıfına göre tanımladığını, ikinci sırada kimliğini neye göre tanımladığı sorusuna yanıt veren toplam 372 kişiden 62'si (yüzde 16,7) kimliğini gelir durumuna göre, 42'si (yüzde 11,3) ise kimliğini aklına göre tanımladığını bildirmiştir. Siyasi yönelimin sorulduğu soruya yanıt veren toplam 502 kişiden 127'si (yüzde 25,3) ilk sırada "cumhuriyetçi", 76'si (yüzde 15,1) "milliyetçi" olarak yanıt vermiştir. Aynı soruya ikinci sıradaki siyasi yönelim olarak 87 kişiden (yüzde 17,3) "laik", 49 kişiden (yüzde 9,8) "sosyal demokrat" yanıtları alınmıştır. Hem kimlikle hem de siyasi yönelimle ilgili sorulara çok geniş bir yelpazede cevaplar alındığı için burada diğer kategorilerin sıklıkları ayrı ayrı verilememiştir.

Tablo-2: Eylemdeki TEKEL İşçilerinin sosyodemografik profili-2

	Ortalama	Standard sapma	Aralık
Yaş	40,6	3,8	28-58
TEKEL'de çalışma süresi (yıl)	15,4	3,9	2-28
Emekliliğe kalan süre (yıl)	10,7	5,6	0-28
Ortalama aylık net gelir (TL)*	1248	456,6	0-3000

*Ailede çalışan kişi sayısı birden fazla olabilir.

Tablo-3: Gelirle ilgili öznel değerlendirme-“TEKEL işçisi geliri hakkında ne düşünüyor?”

Gelir algısı	s	%
“Geçinemiyoruz”	93	17,2
“Zorlukla geçiniyoruz”	228	42,1
“İdare ediyorum”	183	33,8
“Rahat geçiniyoruz”	20	3,7
Eksik veri	18	3,3

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlarda çoğunlukla çocuklar ve aileler için yaşanan endişelerin, dayanışma, direniş, değişim, birlikte hareket etmenin verdiği güç ve kararlılık temalı cümlelere rastlanmıştır.

Tartışma

Bulgularımıza göre Sürekli Kaygı Ölçeği ile elde edilen kaygı puanlarının benzer yöntemle yapılan diğer çalışmaların (Tablo-3) bulgularıyla benzer olarak normal sınırlarda, hatta daha düşük bulunması, buna ek olarak bu çalışmada özyeterlilik düzeyinin diğer çalışmalarda elde edilenlerden yüksek bulunmuş olması dikkat çekicidir.

Bu bulgular, öncelikle üç ay kadar aynı ortamda her türlü olumsuz yaşam koşulları ve güçlüklerle rağmen yaşamı paylaşmanın ve dayanışmanın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. İkinci olarak

TEKEL işçilerinin sürdürdükleri direnişin genel olarak kamuoyunda olumlu algılanması, buna bağlı olarak çeşitli toplum kesimlerinden gelen ve giderek artan biçimde işçilere ulaşan sosyal destek sistemlerinin etkisine bağlanabilir (2). Ruhsal travma ile ilgili araştırmalar stresli yaşam olaylarına bağlı olarak ruhsal tepkilerin ortaya çıkması, bu tepkilerin ruhsal bozukluğa dönüşmesi ya da süregelenleşmesinde sosyal destek sistemlerinin yetersizliğinin önemli rolü olduğunu göstermiştir (9). Bu bağlamda süreç içinde giderek artan sosyal desteğin kaygının azalması ve öz yeterlik inancının artışında önemli olduğu düşünülmüştür. Üçüncü olarak bu olumlu ruh hali örgütlü olmak ve işçilerin de kimlikleriyle ilgili “sosyal sınıflarına” yaptıkları vurgunun işaret ettiği gibi, ortak sınıf paydasında bir dayanışma kültürünün yarattığı, kaygının en önemli nedeni olan belirsizlikle baş etme kararlılıklarına bağlanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, söz konusu örgütlü eylemlilik sürecinin kişilerin hem bir arada hem de bireysel olarak sorunlarla mücadele edebileceklerine olan inancını arttırdığını düşündürmektedir.

Araştırmamızda bu değerlendirmemizi destekleyen nitel bulgular mevcuttur. Tam tersine örgütsüz olmanın ve örgütlenme eksikliğinin, bunun yanında toplumsallaşma olanaklarının

Tablo-4: Eylemdeki TEKEL İşçilerinin kaygı ve özyeterlilik düzeyleri ve diğer çalışmalarla karşılaştırmalar

	Kaygı (ortalama±standard sapma)	Özyeterlilik (ortalama±standard sapma)	Çalışma yılı
TEKEL İşçileri (sayı=542)	45,0±5,7	62,5±9,5	2010
Fabrika (kamu) işçileri* (sayı=248)	-	45,0±8,4	2000
Fabrika (özel) işçileri* (sayı=222)	-	39,7±5,3	2000
Saimekadın-Ankara (sayı=184, genel örneklem)	44,4±9,4	59,9±9,5	2007

*Bu yazının ikinci yazarı tarafından iki ayrı fabrikada yapılan alan çalışmasından elde edilmiş, yayımlanmamış olan çalışmalardan yararlanılmıştır

yetersizliğinin dağınıklık, karmaşa ve belirsizliğe yol açarak kaygı ve buna bağlı ortaya çıkabilecek işlevsel olmayan davranış biçimlerini ve olumsuz ruh hallerini besleyeceği öngörülebilir.

Kaynaklar

1. TEKEL Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi, Gökhan Bulut (ed), 1. Baskı, Nota Bene Yayınları, Ankara.
2. Türkiye Komünist Partisi (2010) TEKEL İşçilerinin Ankara Direnişi. İstanbul.
3. Aiken LA (1976) Update On Attitudes and Other Affective Variables In Learning Mathematics. Review of Educational Research, 61: 880-815.
4. Bandura, A. (1994) Self-efficacy. Encyclopedia of Human Behavior, cilt 4, VS Ramachaudran (Ed), New York. Academic Press, s 71-81.
5. Spielberger, C.D., Gorsuch, R.L., Lushene, R.E. (1970) Manual for Stait-Trait Anxiety Inventory, California. Consulting Psychologist Press.
6. Öner, N., Le Compte, A. (1985) Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
7. Bandura, A. (1982) Self-efficacy mechanism in human agency. American Psychologist, 37(2):122-147.
8. Yıldırım, F., Özgür İlhan, İ. (2010) Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi.
9. Raymond, B.F. (1990) Social support and psychological trauma: a methodological review. Journal of Traumatic Stres, 3(4): 593-611. ●

“OBAMA SAĞLIK REFORMU” KANSERİ ASPİRİNLE TEDAVİ ETMEK...

Mustafa DURMUŞ

Doç. Dr., Gazi Üniv. IIBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

2008 krizinin ardından bankaları kurtarmak için trilyonlarca ABD dolarının harcanması, buna karşılık emekçilerin sağlık hizmetlerini alma konusunda zorlanmaları halkın tepkisini artırmıştı. Öyle ki, son dönemlerde sıkça halkın geniş katılımının sağlandığı ve ciddi bir sağlık reformu talep eden gösteriler ve eylemler yapıyordu. Çünkü yaşanmakta olan iktisadi krize ilave olarak, ABD sağlık sisteminin krizi de önemli boyutlara ulaşmıştı ve ABD sağlık sistemi -özel sağlık sigortaları olmasına rağmen- aileleri finansal yıkıma doğru götürmekteydi. Buna karşılık sağlık reformu yasa tasarısı 212'ye karşı sadece 219 oyla, yani sınırda kabul edildi. Tek bir Cumhuriyetçi üye dahi pakete destek vermedi. Tam tersine muhafaza-sağ eğilimli kesimler reform karşıtı kampanyalar düzenlediler, Obama'yı sosyalistlikle suçladılar. Sağlık reformu yasasının ABD sağlık sisteminde radikal bir dönüşüm sağlayıp sağlayamayacağı hususu ise bugünlerde tartışılan konuların başında geliyor.

Hâkim-Ana Akım İktisat Yaklaşımı Sağlık Hizmetlerine ve Sigortacılık Sektörüne Nasıl Bakıyor?

Kapitalist üretim ilişkilerinin geçerli olduğu bugünün dünyasında sağlık ve sigortacılık sektörleri birbirleriyle çok bağlantılı, çok önemli iki sektördür. Çünkü tıpkı eğitim ve sosyal güvenlik gibi

1980'lere kadar daha ziyade bir kamu hizmeti olarak görülen sağlık sektörü özelleştirmelere en çok tabi tutulan sektörlerin başında geliyor. Öyle ki, neo-liberal dönemle birlikte dünyanın hemen her yanında sağlık hizmetleri hem doğrudan, ama asıl olarak da taşeronlaştırma yöntemleriyle özelleştirilmektedir.

Sermaye için çok kârlı bir alan haline getirilen sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesini tamamlayan bir diğer kârlı sektör kuşkusuz sağlık sigortası sektörüdür. Böylece, sermaye hem bizzat sağlık hizmetinin sunucusu, hem de sigortacı aracısı olarak büyük çapta kâr elde etmiş ve bu iki alanda da hızla büyümüştür. Ayrıca sigortacılık sektörü bir bütün olarak finansal sektörün en önemli bir bileşeni haline gelmiş ve elinde tuttuğu mali varlıklar itibarıyla bankaların önüne geçmiştir. Ayrıca, 2008 krizinin ardından görüldüğü gibi, bankaların yanı sıra bu krizden en çok etkilenen şirketler AIG gibi dünyanın en büyük sigorta tekelleri olmuştur.

Her iki sektör de ana akım iktisadî içinde “özel-likli piyasalar” olarak ele alınırlar. Bu iktisat anlayışının sağlık ve sigortacılık sektörüne bakışını etkileyen temel olay ise 1929–1933 krizidir. “Büyük Depresyon” olarak anılan bu krize kadar, “bırakınız yapsınlar” felsefesi altında piyasaların mükemmel bir biçimde kaynak tahsisini yapacağına ve böylece de her hangi bir krize yol açmaksızın toplumsal refahın artırılabileceğine inanılıyordu. Kuşkusuz 19

yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve bugünkü ana akım iktisadın atası olan neo-klasik iktisat yaklaşımının dışında konuya farklı yaklaşanlar da vardı. Örneğin Karl Marx 1860'lı yıllarda kaleme aldığı Das Kapital'de aşırı sermaye birikiminin sermayenin organik bileşiminde bir artışa neden olacağını ve bunun da kâr oranlarını düşme eğilimine sokarak kapitalizmi döngüsel krizlere sokacağını ortaya koymuştu.

Büyük Depresyon ile birlikte, bir burjuva reformist iktisatçı olan J. M. Keynes'in katkılarıyla serbest piyasa efsanesi sona erdi ve piyasa mekanizmasının ileri sürüldüğü gibi mükemmel çalışmadığı, piyasaların başarısız kalmasının kaçınılmaz olduğu doğrulanmış oldu¹. Neo-klasik iktisadın bundan sonraki açılımı 1980'li yılların ortalarına kadar "Piyasa Başarısızlıkları Yaklaşımı" oldu. Bu teori bir anlamda kapitalist devletlerin iktisadi olarak müdahale alanlarının sınırlarını da çizmiş oldu: Artık devletin iktisadi olarak görevi, piyasaların başarısız olduğu noktalarda "ikinci en iyi çözüm olarak" müdahale etmek (örneğin 1929-1933 ve 2008 krizlerinde olduğu gibi) ve bu başarısızlıkları ortadan kaldırmaktır.

Piyasa Başarısızlığı Teorisi'nin, piyasa başarısızlığı olarak tespit ettiği alanlar ise sırasıyla ekonomik istikrarsızlıklar ve krizler, tekeller (özellikle doğal tekeller), negatif ve pozitif dışsallıklar (çevre kirliliği gibi), kamusal-sosyal mal ya da hizmetler (milli savunma, sağlık, eğitim, yargı gibi) ve bilgi başarısızlıkları gibi alanlardı.

Sağlık hizmetleri ve sigortacılık hem kamusal mal/hizmet, hem de bilgi başarısızlıkları alanlarında bir piyasa başarısızlığı oluşturmakta ve bu anlamda da özel sektör tarafından sunulması halinde eksik ya da fazla üretim sorunu (etkin kaynak tahsisi) doğmakta ve beraberinde toplumsal refah azalmaktadır.

Kamusal mal-hizmet olma yönünden, örneğin sağlık hizmeti, sadece bu hizmeti alan bireyin kendisine özel fayda sağlamakla kalmamakta, içinde yaşadığı topluma da -hastalık yaymadığı için- toplumsal bir fayda sağlamaktadır. Keza, beşeri ser-

maye perspektifiyle sağlıklı olmak, verimli bir işgücüne sahip olmak -bu anlamda da daha fazla artı-değer yaratmak- açısından çok önemlidir. Bunu daha da ileri götürerek işgücü verimliliğinin iktisadi kalkınma ve büyüme için önemine de vurgu yapmak mümkündür. Benzer bir şekilde, bu yaklaşım içinde sigortacılık hizmeti erdemli bir hizmet olarak tanımlanır. Bu hizmetin erdemi bilinçsiz tüketiciler tarafından tam olarak bilinemediği için sigortalama işini kamunun, ya bizzat bu sunumu üstlenerek, ya da sübvansiyonlarla özel sektörü teşvik ederek verilmesini sağlaması gerektiği ve hatta bu hizmeti satın almanın zorunlu hale getirilmesi gerekliliği savunulur (örneğin Avrupa'da pek çok ülkede özel sağlık sigortası zorunludur ve ABD'de son reformla zorunlu hale getirilmiştir).

Bilgi başarısızlıkları perspektifiyle bu iki sektörün konumu daha da önemlidir. Tam Rekabet Teorisi'ne göre, tam rekabet piyasası koşulları geçerliyse kaynak tahsisi optimal olup, toplumsal refah en üst düzeydedir. Bu, ideal "birinci en iyi durumu"dur. Bu koşulların başında ise tüketici ve üreticilerin, üretilen malların maliyetleri, fiyatları, faydaları, üretim koşulları vb hakkında tam bir bilgiye sahip bulunması gerekliliği gelir. Sadece tam bir bilgilenme sağlanırsa, bireyler satın alma sırasında ürünün marjinal maliyetini (fiyat) marjinal faydasına eşitleyerek, rasyonel bir tüketici gibi davranmış olurlar ve faydalarını -dolayısıyla da refahlarını- en çoklarlar.

Özellikle, 19.Yüzyılın sonlarından itibaren gelen tekelci kapitalizm çağı ile birlikte tam rekabet piyasalarının ortadan kalktığı ve tam bilgiye erişmenin özellikle de tüketici açısından mümkün olmadığı hemen her mal türü için ortaya çıkmıştır. Ancak, finansal ürünler, sigortacılık, gıda ve sağlık malı ya da hizmetinde bu bilgilenme sorunu çok daha önemli boyulara ulaşmış, dolayısıyla da çok önemli sonuçlara yol açmıştır. Örneğin ilaç firmaları güvenilirliği hiç bilinmeyen, ortalıkta serbestçe alınıp satılan ilaçlar üretebilmektedirler. İlaç sektörünün kapitalist dünyanın en hızlı büyüyen, aynı zamanda da en kârlı tekelleri olduğu

göz önüne alındığında² işin önemi ortaya çıkar. Diğer taraftan, bu tür ilaç ve cihazların içeriği ve taşıdığı riskler konusunda bilgi sahibi olmaları beklenemeyeceğinden, halk ciddi sağlık riskleriyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Piyasaların işleyiş mantığı gereğince, ilaç ve diğer sağlık malzemelerini üreten, satan firmaların tam ve doğru bilgiyi sunmaları için her hangi bir neden yoktur. Tam tersine bu firmalar yanıltıcı bilgi sunan devasa reklâm kampanyalarına girişmekte ve çok büyük bütçelerle promosyonlar yapmaktadırlar. Yani, özel sektörün bu bilgiyi sunması kâr amacına aykırı düşmektedir. Bu konuda Türkiye iyi bir örnektir. 2006 yılında, dönemin sosyal güvenlik bakanının açıklamasına göre, bütçeden ilaca 9 katrilyon TL harcanmıştır. Bu ilaçların içinde, içeriğini ve faydasını en az bildiğimiz, riskli ilaçlar grubunda yer alan antibiyotikler en başta gelmektedir. Bu nedenle de yeni bir ilacın satılmasına izin verilmesi (sertifikasyon), ruhsata bağlanması, denetlenmesi ve standart koyma gibi tedbirlerin alınması ihtiyacı doğmakta, bu da kamusal müdahaleyi gündeme getirmektedir³.

Sağlık hizmetini alanlar yönünden ise, ya böyle bir bilgi mevcut değildir, ya erişilebilir değildir, ya da konu çok teknik olarak ele alındığından, bilgi anlaşılabilir değildir. Yani, sağlık hizmeti sunanların örneğin ilaç ya da tedavi ile ilgili bilgileriyle hastanın bilgi düzeyi arasında bir asimetri vardır. Kamu ekonomisi literatüründe buna “asimetrik bilgi” olgusu adı verilir ve bu olgunun varlığı Piyasa Başarısızlıkları Yaklaşımı altında kamu müdahalelerinin gerekçelerinden birisini oluşturur⁴.

Yani, sunucuların sağlık hizmeti ile ilgili olarak, hem maliyet hem de fayda konusundaki bilgisi, alıcı durumundaki hastalardan çok daha fazladır. Zira hastaların tek bilgi kaynağı ilacı reçeteye yazan doktorlardır. Kaldı ki özellikle acil durumlarda hasta, tedavinin maliyetini, niteliğini, faydasını sorup öğrenme ya da sorgulama durumunda değildir, çünkü kararı doktorlar verirler. Onlar da, özellikle de özel sağlık kurumları söz konusu olduğunda, en yüksek maliyetli tedaviyi önerme konusunda teşvik edilmişlerdir. Böyle bir durum, sıradan özel bir mal için aşırı tüketim gibi bir etkinlik ortaya çıkarırken, sağlık hizmeti ve gıda mallarında israf gibi kaynak tahsisi sorunlarına ilave olarak, başka ciddi riskler (ölümler, sakat kalma vb)

ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca bu durum kamu bütçesi üzerinde çok ağır yüklerle, bütçe açıklarına ve sonrasında daha ağır bir vergilemeye ya da borçlanmaya neden olmaktadır.

Diğer yandan bu yaklaşım çerçevesinde, gelecekle ilgili belirsizliklerin ve beraberinde gelen risklerin bilginin özel piyasalarca tam olarak sunulmasını caydırıcı bir faktör olduğundan yola çıkılarak, sağlık sektöründeki sorunların sigortalamayla çözümlenebileceği kabul edilir. Ancak, bir yandan, her şeyin sigortalanması ticari olarak mümkün olamadığı gibi (örneğin kötü hava koşullarına karşı genel tarım, afet sigortası gibi), sigortacılık sektörünün kendisi de “asimetrik bilgi, ahlak çöküntüsü, ters seçim” gibi nedenlerle piyasa başarısızlıklarına neden olur. Nitekim özel sağlık sigortası kapsamındaki tedavi ve ilaç masraflarının gereksiz yere de olsa artırılması hastanelerin ve ilaç şirketlerinin kârını artırdığından, bu durum sigorta primlerinin hızla yükselmesine yol açar⁵. Bu ise bir süre sonra poliçe bedellerini ödeyemeyen sigortalının poliçesini yenileyememesine neden olur. 2008 krizi sonrasında ABD başta olmak üzere pek çok ülkede bu sorun yaşanmış ve sigortalı sayısı azalmıştır.

Kapitalist hükümetler ve hâkim iktisat teorisyenleri sağlık ve sigorta sektöründe yaşanan bu sıkıntıları, kâr amaçlı kapitalist sistemin kaçınılmaz bir sonucu olarak görmezler. Bu nedenle de soruna yaklaşım biçimleri daha ziyade yukarıda özetlendiği biçimiyle, kamusal mal perspektifi ya da asimetrik bilgi ile sınırlı kalmıştır. Sorun bu haliyle bir piyasa başarısızlığı olarak tanımlandığından, bunların giderilmesinde 1980'lere kadar kamusal sunum ve/veya kamunun güdümünde sunuma ağırlık verilirken, 1980'lerden itibaren bu noktadan da geriye gidilerek hizmet sunumunu özel sektöre bırakıp, gerektiğinde regüle etme-düzenleme esas olmuştur. Ancak son 30 yıldır yaşanan deneyimler, bu çabaların sorunu çözmek bir yana, sağlık ve sigortacılık sektöründeki sorunları daha da büyüttüğünü, halkın sağlığının çok ciddi riskler altında olduğunu, buna karşılık hizmet sunucular ve aracı konumundaki sigorta şirketlerinin çok büyük çapta kârlar elde ettiklerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, dünyanın en büyük sağlık ve sigorta sektörlerine sahip ABD'deki durumun analizi ve Obama Yönetimi'nin yakın zamanda

Tablo-1: Amerikan Sağlık Sigortası Biçimleri (2000, 2007, 2008)

Police Türü	2000 (%)	2007 (%)	2008 (%)	2000–2008 Değişim (%)	2007–2008 Değişim (%)
Özel Police	72,6	67,5	66,7	- 5,9	- 0,8
- Şirket Poliçesi	64,2	59,3	58,5	- 5,7	- 0,8
- Bireysel Police	9,6	8,9	8,9	- 0,7	- 0,0
Kamusal	24,7	27,8	29,0	+4,3	+1,2
-Medicare	13,5	13,8	14,3	+0,8	+0,5
-Medicaid	10,6	13,2	14,1	+3,5	+0,9
-Askeri	3,3	3,7	3,8	+0,5	+0,1
Sigortasız	13,7	15,3	15,4	+1,7	+0,1

(Executive Office of the President, The Burden of Health Insurance Premium Increases on American Families, Sept 22 2009)

yasalaştırdığı Sağlık Reformu'nun tam bir değerlendirilmesinin yapılması önemli hale gelmiştir.

Amerikan sağlık sigortası sektörünün durumu

Tablo-1 2008 yılı itibarıyla Amerikan sağlık sigortası sektörünü poliçe bazında, özel-kamusal ve şirket ve bireysel sigorta olarak göstermektedir. Buna göre, Amerikan vatandaşlarının %66,7'si özel poliçe şeklinde sağlık sigortasına, %24,7'si devlet güvencesi altında sağlık sigortasına sahipken, %15,4'ünün her hangi bir güvencesi yoktur. Özel poliçeye sahip olanlar içerisinde çalıştıkları şirketler üzerinden kendisini ve ailesini sigortalattıranların oranı %58,5 iken bireysel olarak poliçe satın alanların oranı %8,9'dur. Kamu güvencesine sahip olanların içinde 65 yaş ve üstü yaşlıların, çocukların ve engellilerin (Medicare) payı %14,3 ve çok yoksulların (Medicaid) payı %14,1'dir. Tabloya bakıldığında kamu güvencesinin sadece çalışmaz durumda yaşlılar, çocuklar ve engelliler, çok yoksullar ve son olarak askerler için (%3,8) mevcut olduğu görülmektedir.

Yine tabloya göre, 307 milyon nüfusa sahip bulunan Amerika'da yaklaşık 50 milyon Amerikalı sağlık sigortasından yoksun durumdadır. Ayrıca 2000–2008 döneminde özel poliçeli vatandaş sayısında yaklaşık %6'lık bir azalma görülürken, kamu güvencesinde %4'ün üzerinde bir artış söz konusudur. Bu durum krizin de etkisiyle Amerikan halkının bir kısmının giderek poliçe satın alamayacak kadar yoksullaştığının ve kamu güvencesine sığınmaya çalıştığının bir göstergesidir. Nitekim Amerikan Hazinesi'nin 2009 yılında yayınladığı bir

rapora göre, eğer reform yapılmazsa Amerikan toplumunun %50'si önümüzdeki 10 yıl içinde sigortasız kalacaktır⁶.

Bir başka kaynağa göre sağlık sigortası olmadığından tedavi edilemeyip ölen Amerikalı sayısı 2002 yılında 18.000 idi. Bu sayı 2008 yılında 22.000 oldu. Yeterli kapsamda poliçeye sahip olmayanların sayısı 2003–2007 döneminde %60 artarak 25 milyon kişiye ulaştı. Üstelik sigortasızların %40'ı yılda 50.000 ABD dolarının üstünde gelir sahibi olan ailelerdir⁷.

Diğer yandan, Amerikan halkının ödediği sağlık sigortası primleri sürekli olarak artmaktadır. Kaiser Family Foundation (KFF) adlı kuruluşun 15 Eylül tarihli Raporu'na göre⁸, 2008 yılında enflasyon oranının %07 oranında azalmasına rağmen, ailelerin ödediği prim miktarı %5,5 oranında arttı ve işveren ödemeli ortalama aile primi 13.375 ABD dolarına yükseldi (Bu rakamlar 1999'da 2.196 ve 2008'de 12.680 ABD dolarıydı). Geriye dönük olarak, sağlık sigortası primleri son 10 yılda %90 ila %150 oranında artarken, nominal ücretler ortalama %38, buna karşılık enflasyon %28 oranında arttı.

Sağlık sigortası şirketlerinin 2010 yılı için talep ettikleri prim zam oranları ise bölgelere göre %23 ila %56 arasında değişmektedir. Zamlara gerekçe olarak ABD sağlık sisteminin maliyetlerindeki hızlı artışlar gösterilse de, talep edilen artış oranlarının, maliyetlerdeki gerçek artışların 5–10 katı düzeyinde olduğu ileri sürülmektedir⁹.

ABD sağlık sigortası sistemiyle ilgili bir diğer çarpıcı gerçek, sigortalıların prim ödemelerinin dışında ceplerinden ödedikleri miktarların da giderek artış göstermesidir. Buna göre; işveren

üzerinden düzenlenen poliçeler için (PPO) son iki yılda cepten ödeme %30 oranında arttı (1.034 ABD dolarından 1.344 ABD dolarına). Küçük işletmelerde bu artış %64'ü buldu. Bireysel poliçelerde cepten ödeme değerinin iki katı oranında arttı. 2007 yılında ortalama bir ailenin cepten ödediği miktar 2.755 ABD dolarını buldu. Cepten ödeme miktarı 2000 ABD dolarının üzerine çıkan ailelerin oranı %41'den %59'a çıktı. Doktora gidişte her seferinde ödenen katkı miktarı (copayment) arttı. 2004 yılında sadece her beş sigortalıdan birisi katkı payı öderken, 2008 yılında üçte bire yükseldi¹⁰.

Hem doğrudan poliçe ödemeleri hem de cepten ödemelerdeki bu artışlar sonucunda sağlık harcamalarının hane halkı bütçesi içindeki payları da önemli bir artış göstererek sürdürülemez düzeylere ulaşmıştır. Öyle ki, tüm poliçe biçimleri göz önüne alındığında düşük gelirli ailelerin %37'si, orta gelirli ailelerin %22'si ve yüksek gelirli ailelerin %8'i bütçelerinin en az %10'unu sağlık harcamaları için ayırmaktadırlar. Tek başına bireysel poliçeler dikkate alındığında (şirket üzerinden olmayanlar) ortalama aile bütçesinin %22-%50'si sağlık harcamalarına gitmektedir. İşveren üzerinden yapılan poliçelerde bu oran ortalama %8 civarındadır¹¹.

Katlanılan bu çapta bir maliyete karşın, Amerikan halkının azımsanamayacak bir kısmı poliçe kapsamı dışında kalmıştır. Yine bir diğer resmi rapora göre 12,6 milyon kişi (bireysel poliçe satın almak için başvuranların %36'sı) hali hazırda ciddi sağlık sorunları olduğu gerekçesiyle poliçe satın alamadılar. Her 10 kanser hastasından birisi reddedildi¹².

Amerikan halkı için sağlık sigortası sistemi giderek pahalı hale gelip, ciddi bir sıkıntı kaynağı oluştururken, tekelleşme düzeyinin %94 dolayında olduğu Amerikan sağlık sigortası sektöründeki sigorta şirketlerinin kârları devasa bir hızda ve miktarda artmıştır¹³. Buna göre; 2000-2009 döneminde en büyük on sigorta şirketinin kârı %250 oranında arttı. Bu artış oranı enflasyondaki artışın 10 katı üzerinde bir orandır. En büyük beş sigorta şirketinin 2008 yılına göre 2009 kârları %56 oranında artarak 12,2 milyar ABD doları düzeyine çıktı. Örneğin, bu yılda GSYİH %1 dolayında daralırken, Well Point Şirketinin 2009 yılı son çeyrek kârı 2,7 milyar ABD doları arttı. İlk beş

firmanın CEO'larına 2008 yılında ödenen prim miktarı 24 milyon ABD dolarını buldu.

Sigorta şirketlerinin personel ve diğer idari masraflar için yaptığı harcamalar (maaş, prim ve temettüleri) sürekli artış gösterirken, örneğin en büyük üç şirketin hastalar için ödediği miktarlar (ilaç, tedavi vb) azalmıştır. Poliçe bedellerindeki artışlar sonucunda sigortalı sayısında ciddi bir azalma görülmüştür. Örneğin 2009'un ilk dokuz ayında en büyük altı şirketin sigortalı sayısı 2,2 milyon azaldı. Bunun genel bir eğilim olduğundan hareketle bu dokuz ayda toplamda 4,2 milyonun özel sigorta güvencesini yitirdiği ileri sürülmüştür¹⁴.

Obama Sağlık Reformu Ne Getiriyor?

Mart ayı sonunda Cumhuriyetçilerin 212 ret oyuna karşılık 219 kabul oyuyla çıkartılabilen yasa birçok açıdan ele alınabilir. Obama Yönetimi tarafından, yeni düzenlemenin ön plana çıkartılan bazı yanları yukarıda özetlenen sağlık sisteminin çarpıklarına vurgu yapmaktadır. Bunlar, özel sağlık sigortasının zorunlu olarak herkesi kapsayacak olması (mandate), yani kimsenin özel sağlık sigortası kapsamı dışında bırakılmaması, prim ödemelerinin düşürülmesi ve mevcut hastalıkların poliçe düzenlenmesinde engel oluşturulmasına son verilmesi, ailesinin poliçesinden yararlanan öğrenci yaşının 26'ya uzatılması ve çok yoksullara sunulan Medicaid hizmetinin kapsamının genişletilmesi gibi maddelerdir.

Ancak, bu kazanım sayılabilecek maddeler gerçek sorunu perdelemektedir. Örneğin yasa gerçek sorunu hiçbir biçimde "kâr amaçlı sağlık sistemi" olarak görmediğinden, bu yapıyı değiştirmeyi hedeflememektedir. Bu nedenle de zaman içerisinde sözü edilen bu kazanımların da giderek etkisiz hale gelmesi kaçınılmaz olacaktır¹⁵.

Bu yeni düzenlemeden en kârlı çıkacak olanlar, sağlık hizmetini sunmaksızın sadece aracılık yaparak ve prim ödemelerini yükselterek ya da kapsam dışı bırakmaya gidip sağlık harcamalarını karşılamayarak ya da eksik karşılayarak kârlarını artırmayı amaçlayan sağlık sigortası şirketleridir. Bu yasa, bu şirketleri daha da güçlendirip daha da zenginleştirecektir, zira ilave milyonlarca Amerikalı yasa gereğince zorunlu olarak bu şirketlerin bu çürük poliçelerini almak

zorunda kalacaklar. Alamayanlar içinse, devlet devreye girecek ve onlar adına bu şirketlere prim ödeyecek, böylece de kamu kaynakları bu şirketlere aktarılacaktır.

Yasanın bu yönlerini irdeleyen Ulusal Sağlık Planı İçin Doktorlar (PNPH) adlı itibarlı bir hekim örgütü bu düzenlemeyi “kanseri aspirinle tedavi etmek” olarak yorumlamaktadır¹⁶. Buna göre yasa sadece hastalığın semptomlarıyla uğraşmaktadır. Oysaki semptomların ardındaki gerçek, yani kansere dönüşen şey, sağlık hizmetini parası olana veren, yani onu bir piyasa malına dönüştüren, kâr için çalışan sistemdir.

Sigorta yaptıramayanlar, kapsanmayanlar ya da eksik kapsananlar, prim ödemelerinin fırlaması, ölümlerin artması ve sistemdeki devasa boyutlara varan kaynak israfı bugünkü hastalığın bazı temel semptomlarıdır, ancak yasa bu semptomlarla mücadele konusunda da yeterli olamayacaktır. Örneğin, ABD’de bu sektörde faal yaklaşık 1200 sigorta şirketi var ve bu şirketler sağlık hizmetini sunmasa da büyük çapta personel çalıştırıyorlar, idari masraflar yapıyorlar. Diğer taraftan hastaneler gibi sağlık hizmetinin sunucuları bu şirketlerle sigorta işlemlerini sürdürebilmek için personel çalıştırıp idari maliyetler üstleniyorlar. Yani, sağlık hizmetinin ne niceliğini ne de niteliğini artırmayan, sadece aracılık işlem maliyetlerini artıran bu harcamalar hem poliçe fiyatlarını yükseltmekte hem de ciddi bir kaynak israfına neden olmaktadır. Yasa ise bu gerçeklikle yüzleşmek niyetiyle hazırlanmamıştır.

Bu temel sorunun ötesinde yapılan reforma rağmen devam edecek olan diğer sorunlar şöyle özetlenebilir:

2019 yılına kadar 23 milyon insan hala sigortasız kalmaya devam edecek. Bu yılda 23.000 civarında gereksiz ölüm demektir¹⁷.

Zorunlu özel sigorta uygulamasına başlanmasıyla beraber milyonlarca orta gelirli aile bütçelerinin %10’unu aşan bir maliyetle, ama sağlık harcamalarının en fazla %70’ini karşılayabilecek olan poliçeler almak zorunda kalacaklardır. Yani, ciddi hastalıklarla karşı karşıya kaldıklarında finansal olarak yıkıma uğrayacaklar ya da ölümü bekleyeceklerdir¹⁸.

Yasada 50 işçi üzerinde işçi çalıştıranlara, her bir işçisinin ailesiyle birlikte sigorta yaptırma

zorunluluğu getirilmektedir. Bunun ortalama ücret düzeyini aşağıya çekeceği gerçeği bir yana, bu uygulama işverenlerin yararına bir sonuç ortaya çıkartacaktır. Çünkü yasaya göre, işverenler işçisini sigorta ettirmese işçi başına (ailesi dâhil) sadece 2000 ABD doları ceza ödeyerek bundan kurtulabilecektir. Oysaki mevcut durumda bir işçinin ailesiyle birlikte yıllık poliçe masrafı 13.000 ABD doları civarındadır. Dolayısıyla sigorta yaptırmayan işverenin işçi başına kazancı 11.000 ABD doları olacaktır. Böyle bir durumda işçi kendi sigortasını kendisi yaptırmak durumunda kalacağından yükleneceği mali külfet artacaktır¹⁹.

Sigorta şirketlerine, ödeme gücü olmayan çok yoksulların, çocukların ve çok yaşlı ihtiyaç halinde olanlar ve engellilerin poliçelerinin düzenlenmesi için kamu kaynaklarından aktarılacak olan sübvansiyon miktarının 447 milyar ABD doları olması bekleniyor²⁰. Böyle bir destekle özel sigorta şirketleri daha da semirip güçlenirken, devlet ilerdeki reformlar için kullanabileceği kaynaklardan mahrum kalacaktır.

Yasanın mevcut hastalıklar nedeniyle poliçe düzenlenmesinin önlenemeyeceği hükmü yetişkinler için 2014 yılından itibaren geçerli olacaktır.

Yasada, sigortalıların mali güçlerini aşan prim ödemelerinin önüne geçilmesini sağlayacak bir hüküm ya da düzenleme mevcut değildir. Eğer sigortalılar, örneğin işlerini kaybettikleri için, primlerini ödeyemezlerse ya ceza ödeyecekler ya da devlet şirketleri sübvansiyon edecektir.

Yasa, yaşlı-genç ve kadın-erkek sigortalılığı konusundaki ayrımcılıkla ilgili her hangi düzenlemeye gitmemiştir. Örneğin 2017 yılına kadar yaşlılar gençlere göre üç kat daha fazla, kadınlarsa erkeklerle göre daha fazla prim ödemeye devam edecekler. Çok özel durumlar dışında (tecavüz, ensest ilişki vb) kürtaj poliçe kapsamı dışında tutulduğundan kadınlara karşı cinsel ayrımcılık sigorta alanında da sürdürülecektir²¹.

Obama sağlık reformununun, Amerikan sağlık sisteminin kangren haline gelmesi nedeniyle bir zorunluluk olarak yapıldığı bir gerçektir. Diğer yandan Obama Yönetimi, 2008 krizi sonrasında dev bankaları ve GM gibi şirketleri kurtarabilmek için trilyonlarca ABD doları nakit desteği vermiş ve

genel olarak kurtarma paketinin boyutları (garantiler dahil) ABD milli gelirinin %70'ini aşmıştı (10 trilyon ABD doları)²². Bu nedenle de finans kapitali kurtarma da böyle heyecanlı ve bonkör davranan yönetimin yıllardır prim ödemeleri ve niteliksiz-eksik sağlık hizmetleri altında inleyen, 50 milyon insanın ise hiçbir şekilde sağlık sigortasına sahip bulunmadığı Amerikan halkı için bir şeyler yapması gerekiyordu. Bu bağlamda reform sağlıklı bir sağlık politikasından ziyade politik mülahazaların izlerini taşımaktadır.

Amerikalı hekimlerin %59'unun tam olarak destek verdiği alternatif sistem ise tek birey ödemeli (single-payer) bir ulusal sağlık sigortasıdır. Bu sistem özel sigorta şirketlerini devreden çıkartıp, ilaç ve medikal tedarik sanayilerini kamulaştıracaktır. Sağlık hizmetlerinin bedeli ise kamu finansmanı (vergilere) ile karşılanacaktır. Bu sistem sağlık hizmetini "ihtiyaç noktasında bedava" olarak tanımlar, hastaları sağlık hizmetinin merkezine koyar ve kolektif katılımcılık ilkesini hayata geçirir ve rekabetin yerine dayanışmayı temel alır. Böyle bir sistemle yılda en az 400 milyar ABD doları civarında bir işlem maliyeti tasarrufu sağlanacaktır²³. Böyle bir sistem etkin bir maliyet-kontrol de sağlayabilecektir, çünkü kamu bu sistemde ölçek avantajından, marjinal maliyet fiyatlamasının avantajlarından faydalanacaktır. Kâr gibi bir hedefin olmaması ise, sistemin insanların temel sağlık hizmeti ihtiyacına göre şekillendirilmesini sağlayacaktır.

Sonuç

Tekelleşmenin en hızlı gerçekleştiği sektörlerden olan sağlık ve sigortacılık sektörleri, bugün dünyanın en gelişmiş kapitalist ülkesi olan ABD'de halkın karşı karşıya kaldığı sağlık sorunlarının temel nedenidir. Çünkü her iki sektör de insanların sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için değil, sermayenin maksimum kâr elde edebilmesine yönelik olarak faaliyet göstermektedirler. Bu durum aslında kapitalizmin genel olarak insan ihtiyaçlarını karşılamak için değil kâr için işleyen bir toplum olduğu gerçeğini sektörel düzeyde ortaya koymaktadır.

İnsan ihtiyaçları ile kâr amacının karşı karşıya geldiği -ki tesadüfen birbiriyle uyumludurlar- durumlarında hâkim iktisat ideolojisi ve burjuva

hükümetler konuya en fazla kamusal mal perspektifi, asimetrik bilgi ve regülasyonlarla yaklaşabilmektedirler. Kuşkusuz böyle yaklaşımlar sorunları çözmekte; bir yandan dev ilaç şirketleri ve sağlık sigortası şirketlerinin kârları çok hızlı artarken, halkın ödediği sigorta primlerinin bedelleri hızla yükselmekte, sağlık hizmetlerinin kalitesi giderek bozulmakta, kapsam dışı bırakılan ya da ödeme gücü olmadığı için sigortasız kalanların sayısı giderek artmaktadır. Zenginlik ve refah timsali 307 milyon nüfuslu ABD'de yaklaşık 50 milyon insanın sigorta yaptıramaması nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanamaması ve on binlerce insanın her yıl bu yüzden gereksiz yere ölmesi, modern tıbbın bu denli geliştiği çağımızda kapitalizmin en ileri versiyonunun ayıplarından sadece birisidir.

Obama yönetimi tarafından hayata geçirilen sağlık reformu ise, sigortalılar lehine getirdiği bazı küçük iyileştirmeleri dışında tutarsak; özel sağlık sigortası yaptırmayı zorunlu kıldığı için, kamu kaynaklarından özel sigorta şirketlerine milyarlarca ABD doları aktarmayı planladığı için, sistemin paraziti konumundaki sağlık sigortası şirketlerinin müşteri(!) sayısını ve kârlarını daha da artırmalarına ve ekonomik ve politik olarak toplumsal yaşam üzerinde daha fazla söz sahibi olmalarına yarayacaktır. Verili koşullarda, sağlık hizmeti sunucusu doktorların çoğunluğunun destek verdiği kamu finansmanına dayalı, demokratik katılımcı, özel sigorta şirketlerini dışarıda tutan ve halkın ihtiyaçlarını bedava sunmayı hedefine koymuş olan, sağlığın tüm bileşenlerini bütünlük olarak düşünüp ilaç vb sanayini de kamulaştıracak olan, ulusal bir sağlık sistemi Amerikan halkının ihtiyacını karşılayabilecek en iyi sistem olarak durmaktadır.

Dipnotlar

1. Mustafa D., Maliye Politikaları, Teori ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Yaklaşım Yayınları, Aralık 2003, s. 34-35.
2. Mart 2010'daki bir gazete haberine göre, bir kanser hastasının tedavisinde kullanacağı Lenomid 25 adlı ilaç Türkiye'de 24 bin liraya satılıyordu. Ancak hasta uzun bir mücadele sonucunda ilacın Hindistan'daki tek üreticisine ulaştı. Ve Türkiye'de 24 bin liraya satılan ilacı bu ülkeden 500 ABD dolarına getirtti (<http://www.taraf.com.tr/haber/47851.htm>, Erişim tarihi: 23.3.2010).

3. Mustafa Durmuş, Kamu Ekonomisi, Gazi Kitabevi 2008, s.221.
4. age
5. age, s.223.
6. Executive Office of the President, The Burden of Health Insurance Premium Increases on American Families, www.whitehouse.gov/assets/.../Health_Insurance_Premium_Report.pdf (Sept 22, 2009), Treasury Report, "The Risk of Losing Health Insurance Over a Decade: New Findings from Longitudinal Data", <http://www.treas.gov/press/releases//docs/final-hc-report092009.pdf>, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
7. Dying for Profit- The Grim Truth About Our Helathcare System, Fran Karas, Socialist Alternative, www.socialistalternative.org/, (July 10, 2009), (Erişim tarihi: 06.04.2010).
8. Kaiser/HRET Employer Health Benefits 2009 Annual survey, www.kff.org/insurance/7936/index.cfm, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
9. Insurance Companies Prosper, Families Suffer : Our Broken Health Insurance System, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
10. Hidden Costs of Health Care: Why Americans are paying MORE but getting LESS, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
11. agm.
12. Coverage Denied: How the Current Health Insurance System Leaves MILLIONS behind, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
13. Insurance Companies Prosper, Families Suffer : Our Broken Health Insurance System, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
14. agm
15. Democrats Pass Health Care Bill. But is this a Reason to Celebrate, Fran Karas, Socialist Alternative, www.socialistalternative.org/Mar25,2010, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
16. <http://www.pnhp.org/news/2010/march/pro-single-payer-doctors-health-bill-leaves-23-million-uninsured>.
17. agm
18. The new US health care bill? A betrayal of working people and women, League for thr Fifth International, <http://fifthinternational.org>, Erişim tarihi: 23.03.2010, 06.04.2010.
19. Fran Karas, Democrats Pass Health Care Bill. But is thi a Reason to Celebrate?, www.SocialistAlternative.org, Erişim tarihi: 25.03.2010.
20. Obama's healthcare bill: 23 million people stil uninsured, <http://www.workersliberty.org>, Erişim tarihi: 23.03.2010.
21. <http://www.pnhp.org/news/2010/march/pro-single-payer-doctors-health-bill-leaves-23-million-uninsured>.

22. Mustafa D., Kapitalizmin Krizi- 2008 Krizinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Tan Yayınevi, 2.Baskı, 2010, s.90.
23. <http://www.pnhp.org/news/2010/march/prosingle-payer-doctors-health-bill-leaves-23-millionuninsured>.

Kaynaklar

1. Durmuş M., Maliye Politikaları, Teori ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Yaklaşım yayınları, Aralık 2003.
2. Durmuş M., Kamu Ekonomisi, Gazi Kitabevi 2008.
3. Durmuş M., Kapitalizmin Krizi, 2008 Krizinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Tan Yayınevi, 2.Baskı, 2010.
4. <http://www.taraf.com.tr/haber/47851.htm>, (Erişim tarihi: 23.3.2010).
5. Executive Office of the President, The Burden of Health Insurance Premium Increases on American Families, www.whitehouse.gov/assets/.../Health_Insurance_Premium_Report.pdf, (Erişim tarihi: 22.09.2010).
6. Treasury Report, The Risk of Losing Health Insurance Over a Decade: New Findings from Longitudinal Data, <http://www.treas.gov/press/releases//docs/final-hc-report092009.pdf>, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
7. Fran Karas, Dying for Profit- The Grim Truth About Our Helathcare System, Socialist Alternative, www.socialistalternative.org/, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
8. Kaiser/HRET Employer Health Benefits 2009 Annual Survey, www.kff.org/insurance/7936/index.cfm, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
9. Insurance Companies Prosper, Families Suffer: Our Broken Health Insurance System, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
10. Hidden Costs of Health Care: Why Americans are paying MORE but getting LESS, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
11. Coverage Denied: How the Current Health Insurance System Leaves MILLIONS behind, www.healthreform.gov/reports/, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
12. Fran Karas, Democrats Pass Health Care Bill. But is this a Reason to Celebrate, Socialist Alternative, www.socialistalternative.org, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
13. <http://www.pnhp.org/news/2010/march/pro-single-payer-doctors-health-bill-leaves-23-millionuninsured>, (Erişim tarihi: 06.04.2010)
14. The new US health care bill? A betrayal of working people and women, League for thr Fifth International, <http://fifthinternational.org>, (Erişim tarihi: 06.04.2010).
15. Obama's healthcare bill: 23 million people stil uninsured, <http://www.workersliberty.org>, (Erişim tarihi: 06.04.2010).●

BİR ÇİMENTO FABRİKASINDA İŞÇİLERİN

KOAH RİSK FAKTÖRLERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Dr. Mukadder MOLLAOĞLU

Doç., Cumhuriyet Üniv. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik
Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD.

Fatma ÖZKAN TUNCAY

Arş. Gör. Cumhuriyet Üniv. Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD.

Özet

Amaç: İşyerlerinde toksik kimyasallara, partiküllere, kirli havaya maruz kalan işçilerde Kronik Obstruktif Akciğer Hastalığı (KOAH) gelişme riski artmaktadır. Çalışmamızın amacı, Çimento Fabrikası'nda çalışan bireylerin KOAH yönünden risk faktörlerini belirlemektir.

Gereç ve yöntem: Tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışma bir çimento fabrikasında çalışan 120 işçi üzerinde yapılmıştır. Çalışma verileri yüz yüze görüşme yöntemi ile KOAH'a ilişkin risk faktörlerini belirlemeye yönelik soru formu kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS (versiyon 10.0) paket programında değerlendirilmiştir.

Bulgular ve sonuç: Yaş, sigara içme, çevre koşulları, ailesel yatkınlık örnekleminizde yer alan işçiler için önemli risk faktörü olarak belirlenmiştir. Örnekleimde KOAH risk faktörleri literatürde yer alan risk faktörlerine benzer bulunmuştur. İşyerlerinde KOAH'ın önlenmesinde mesleki maruziyetlerin önlenmesi ve risk faktörlerinin kontrolüne ilişkin düzenlemelerin yapılması önemlidir.

Anahtar kelimeler: KOAH, risk faktörleri

Abstract

Determining of Chronic Obstructive Pulmoner Disease risk factors in workers working in A Cement Factory

Purpose: Workers who are exposed for a long time to toxic chemicals, industrial smoke, dust, or other air pollutants are at increased risk for

Chronic Obstructive Pulmoner Disease (COPD). The aim of study was to determine risk factors in related to COPD of peoples that has been working in Cement Factory.

Material and method: This descriptive study was conducted on 120 workers who has been working in Cement Factory. The form of COPD Risk Factors were used to collect data. Obtained data were evaluated with SPSS packet program (version 10.0).

Results and conclusion: Age, smoking, environment features, family inclination were determined as significant risk factors for our samples In the study COPD risk factors were similar to mentioned in the literature. It is important to make arrangements to prevent occupational exposure and to control of risk factors in workplace.

Key words: COPD, risk factors

Giriş ve Amaç

Solunum sistemi hastalıkları, bireylerde ciddi şekilde sınırlılık ve yetersizlik yaratan, ölüm oranında artışa yol açan önemli hastalıklar olarak kabul edilmektedir. Bu hastalıklar arasında en yaygın olanı Kronik Obstruktif Akciğer Hastalığı (KOAH)'dır (1-4). KOAH, dünya genelinde prevalansı ve mortalitesi giderek artan, meydana getirdiği yetersizlikler nedeni ile günlük yaşam aktiviteleri ve iş yaşantısında değişimlere neden olan ve iş ortamındaki etkenlere bağlı olarak gelişebildiği için meslek hastalığı olarak da tanımlanan bir sağlık sorunudur (2,5-7).

Ülkemizde ve dünyada çalışanların sayısının giderek artması ve gelişen endüstriye paralel olarak; çalışma ortamı, bireylerin bedensel ve ruhsal sağlığını tehdit etmekte ve işçinin sağlığının bozulmasına, sakat kalmasına ve ekonomik kayıplara yol açmaktadır (8). Çalışma ortamında bulunan tozlu ortamın, düşük ve yüksek sıcaklığa bağlı olarak işçilerde solunum sistemi ile ilgili rahatsızlıklara sebep olduğu araştırmalarla ortaya konulmuştur (8-11).

Bireylerin çalışma ortamı ile solunum yolu arasındaki ilişkinin erken dönemde fark edilmesi, etkenle maruz kalınmasını önleme ve işyerindeki bireylerin sağlığını koruma anlamında önem taşıdığı bilinmektedir (12-14). Bu doğrultuda çalışmanın amacı, çimento fabrikasında çalışan bireylerin KOAH yönünden risk faktörlerini belirleme ve koruyucu önlemlere ilişkin duyarlılıkların artırılmasıdır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışma çimento fabrikasında çalışan işçiler üzerinde yapılmıştır. Çalışma yapıldığı fabrikada, Toplam 144 işçi çalışmaktadır. Çalışmaya katılmak için istekli olmayan 24 kişi örneklemin dışında bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 120 kişi evrenin %83.3'ünü temsil etmektedir.

Veriler, bireylerin demografik özelliklerini ve KOAH'a yönelik risk faktörlerini belirlemeye yönelik araştırmacılar tarafından ilgili literatür kullanılarak (3,10,18,21,24) hazırlanmış, 34 soruyu kapsayan soru formu kullanılarak toplanmıştır.

Üç bölümden oluşan soru formunun birinci bölümü, işçilerin sosyodemografik özelliklerini, ikinci bölümü KOAH gelişiminde rol oynayan risk faktörlerini, üçüncü bölümü ise KOAH belirtilerini ve koruyucu yöntem kullanma durumlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Form, araştırmacılar tarafından çalışmaya katılmak için istekli olan işçilere çalışmanın amacı belirtilerek, bireylerin çalışma ortamında, uygun oldukları zamanları değerlendirilerek, yüz yüze görüşme yöntemi ile doldurulmuştur.

Elde edilen veriler, SPSS (versiyon 10.0) paket programı kullanılarak, yüzdeler hesaplanarak yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya alınan işçilerin tanıtıcı özellikleri incelendiğinde; yarısının (%50.00) 35 yaşından küçük, %87.50'sinin evli ve %53.34'ünün lise ve üzeri öğrenime sahip oldukları görülmektedir (Tablo-1).

Tablo-1: İşçilerin tanıtıcı özellikleri (n: 120)

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	Yüzde
Yaş		
<35 yaş	60	50.00
36-49 yaş	57	47.50
≥50 yaş	3	2.50
Yaş Ortalaması	34,90±9.07	
Medeni Durum		
Evli	105	87.50
Bekar	15	12.50
Eğitim Durumu		
İlkokul mezunu	28	23.33
Ortaokul mezunu	28	23.33
Lise ve üzeri	64	53.34

Çalışma grubunun KOAH risk faktörleri yönünden dağılımı Tablo-2'de görülmektedir. Tabloya göre; bireylerin yarısının 35 yaşından küçük olduğu, %57.50'sinin sigara kullandığı, büyük çoğunluğunun (%91.67) tozlu ortamda çalıştığı %31.67'sinin koruyucu bir önlem kullanmadığı ve %12.50'sinin ailesinde akciğer hastalığı öyküsü olduğu görülmektedir.

Tablo-2: İşçilerde KOAH gelişiminde rol oynayan risk faktörlerinin dağılımı (n:120)

Risk Faktörleri	Sayı	Yüzde
Yaş		
35 yaş altı	60	50.00
36-49 yaş	57	47.50
≥50 yaş	3	2.50
Sigara Kullanma Durumu		
Kullanan	69	57.50
Kullanmayan	51	42.50
Çalışma Ortamının Durumu		
Tozlu ortam	110	91.67
Tozsuz ortam	10	8.33
Koruyucu Yöntem Kullanma Durumu		
Kullanan	82	68.33
Kullanmayan	38	31.67
Ailede Akciğer Hastalığı Öyküsü		
Var	15	12.50
Yok	105	87.50

Tablo-3: İşçilerin KOAH belirtilerine ilişkin ifadelerinin dağılımı (n:120)

KOAH belirtileri	Var Sayı (%)	Yok Sayı (%)
Öksürük yakınması	54 (45.00)	66 (55.00)
Balgam yakınması	74 (61.67)	46 (38.33)
Nefes varlığı yakınması	30 (25.00)	90 (75.00)

İşçilerin KOAH belirtilerine ilişkin ifadelerine bakıldığında (Tablo-3); %45.50'sinin öksürük, %61.67'sinin balgam, %25.00'nin nefes darlığı, %63.33'ünün halsizlik, yorgunluk yaşadıkları görülmektedir.

Tartışma

Sağlıklı ve güvenli iş ortamı oluşturmak, işçinin işi ve sağlık durumu arasındaki dengenin korunmasında büyük önem taşımaktadır (14). Bu nedenle işyerindeki sağlığın bozulmasına ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesi ve bu faktörlere yönelik planlamaların yapılması güvenli iş ortamı oluşturulmasında büyük rol oynamaktadır.

Bir çimento fabrikasında çalışan işçilerin KOAH gelişmesine ilişkin risk faktörlerini belirlemeye yönelik yapılan bu çalışmada, işçilerin genç yaş grubunda (yaş ortalaması: 34,90±9.07) olduğu, yarısından fazlasının (%57.50) sigara kullandığı ve çoğunluğunun (%91.67) çalışma ortamlarının tozlu olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte işçilerin %12.50'sinin ailesinde akciğer hastalığı öyküsü olduğu saptanmıştır.

KOAH için en önemli risk etmenlerinden biri ileri yaştır. KOAH'lı bireylerle yapılan çalışmalarda yaş ortalamasının genel olarak 45 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir (4, 15-18). Yaşın artması ile birlikte, pulmoner fonksiyonlarda işlev kaybı olduğu, akciğer kapasitesi ve siliyer hareketlerin azaldığı ve solunum kaslarında zayıflama görüldüğü için ileri yaş, KOAH için bir risk faktörü olarak bildirilmektedir (19). Çimento fabrikasındaki işçileri değerlendirmeye yönelik yapılan bu çalışmada, bireylerin çoğunluğunun (%97.50) 50 yaşından küçük olduğu belirlenmiştir. Örnekleme yer alan bireyler her ne kadar mevcut durumda yaş itibarıyla riskli grup olarak görülüyorsa da, erken yaşta tozlu ortamda çalışmaya başlamaları ve ilerleyen yaşla birlikte solunum yollarında oluşan fizyopatolojik değişimlerle gelecekte KOAH açısından riskli oldukları söylenebilir.

Tüm dünyada KOAH gelişimi için en önemli risk faktörü sigara içimidir. Çalışmamızda da işçilerin yarısından fazlasının sigara içmesi KOAH için risk oluşturan bir diğer durum olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir çalışmada; KOAH olan bireylerin hasta olmadan önceki süreçleri değerlendirildiğinde, %56.8'nin sigara içtiği belirlenmiştir (16). Sigara içiciliğinin KOAH için en önemli risk faktörü olduğu ve KOAH olgularının %75'inde doğrudan sigaranın sorumlu olduğu bilinmektedir (2, 4-6, 17,19, 10). Bu bilgiler doğrultusunda, işyeri sağlık çalışanları tarafından sigara içen işçilerin sigarayı bırakmaları/azaltmalarına ilişkin programlar düzenlemelerinin büyük önem taşıdığı açıktır. Diğer önemli risk faktörleri; işyerinde toza ve dumana maruz kalmaktır. Bu nedenle, ülkemizde KOAH yükünü azaltmak için bu risk faktörleriyle mücadele etmek büyük önem taşımaktadır. Türk Toraks Derneği ve Sağlık Bakanlığı'nın birlikte oluşturdukları "Kronik Hava Yolu Hastalıklarını Önleme ve Kontrol Programı"nın bir an önce yaşama geçirilmesi ve Sağlık Bakanlığı'nca bir yıl önce uygulamaya sokulan "Ulusal Tütün Kontrol Programı Eylem Planı"nın daha aktif ve güçlü bir şekilde uygulanması ülkemizde KOAH yükünü azaltmada yaşamsal önem taşımaktadır.

Çimento endüstrisinin yarattığı partikül kirliliğinin doğrudan solunum yolu ile alınarak

bireyin sağlığını etkilediği (11), meslek gereği tozlara maruz kalınmasının KOAH gelişme riskini artırdığı (3,20) ve sürekli iritan maddelerin bulunduğu (toz, gaz, duman) işyerlerinde çalışan işçilerin risk altında olduğu (12) daha önce yapılan çalışmalarda duyurulmuştur. Matheson ve ark. (2005)'nin yaptıkları çalışmada, biyolojik toza maruz kalan işçilerde amfizem prevalansı %2.4, kronik bronşit prevalansı %1.8 ve KOAH prevalansı %3.4 olarak bulunmuştur (7). Bu sonuçlar değerlendirildiğinde; bu tür ortamlarda çalışan bireylerin etkilenim durumunun belirlenmesi önemlidir. Çalışmamızda, işçilerin büyük çoğunluğunun (%91.67) tozlu ortamda çalıştığı ve tozdan etkilendiği görülmektedir. Karadakovan (1999) çalışmasında meslek ve çevre koşulları ile solunum sistemi hastalıkları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu saptamıştır (21). Güler ve Kubilay (1998) çimento fabrikasında çalışan işçilerinin sağlık durumlarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, işçilerin %25.6'sında solunum sistemi hastalığının görüldüğünü belirlemişlerdir (8). Büyük oranda tozlu ortama maruz kaldıkları için çalışmada yer alan işçilerin solunum sistemi hastalıkları yönünden riskli oldukları düşünülmektedir.

KOAH risk faktörleri değerlendirildiğinde; ailesel yatkınlığın önemli olduğu ve KOAH gelişme riskini artırabildiği bilinmektedir (1,3). Kara (2006)'nın KOAH'lı hastalarla yapmış olduğu çalışmada bireylerin %55.00'nin ailesinde KOAH öyküsü olduğunu belirlemiştir (17). Yapılan bu çalışmada ise; işçilerin %12.50'sinin

ailesinde akciğer hastalığı öyküsü bulunmaktadır. İşçilerin maruz kaldığı diğer risk faktörleri düşünülürse, bu oranın azımsanmayacak düzeyde olduğu söylenebilir.

İşçilerin KOAH belirtilerine ilişkin ifadeleri değerlendirildiğinde, %45.50'sinin öksürük, %61.67'sinin balgam, %25.00'nin nefes darlığı şikâyeti yaşadıkları görülmektedir. Çakmak'ın (1995) Ankara Set Çimento Fabrikası'nda yaptığı çalışmada KOAH olan bireylerin %78'inde öksürük ve balgam şikayeti olduğu, KOAH olmayan bireylerde ise bu oranın %3.4 olduğu belirlenmiştir (22). Freeman ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada ise, KOAH olan bireylerin %30.60'ında öksürük, %38.70'inde ise dispne şikayetleri olduğu belirlenmiştir (23). Benzer olarak Mwaiselage ve ark. (2005), çimento fabrikası işçileri üzerinde yaptıkları çalışmada, işçilerin öksürük, balgam, dispne gibi yakınmaları yüksek oranda yaşadıklarını saptamışlardır (24). Öksürük, hırıltılı solunum, nefes darlığı, halsizlik, yorgunluk gibi egzersize toleransta azalma yakınmaları olan işçilerin akciğer hastalığı açısından değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (12). Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, çalışmamızda KOAH belirtileri yaşayan işçi sayısının fazla olduğu ve bireylerin tanılanmamış akciğer sorunları yönünden dikkate alınması gerektiği düşünülebilir. Bu çalışmada işçilere solunum fonksiyon testlerinin yapılamaması çalışmanın sınırlılığı olarak düşünülebilir. İleriki çalışmalarla daha geniş popülasyonda laboratuvar bulgularına dayalı yapılan çalışmalarla konuyla ilgili verilerin artırılmasının işyeri sağlık hizmetlerinin planlanmasına önemli katkılar sunacağını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, çalışmamızda elde edilen bulgular, KOAH'ın etiyojisinde önemli rol oynayan bazı etmenlerin (yaş, sigara içme, uygun olmayan çevre koşulları, ailesel yatkınlık) örneklemimizde yer alan işçiler için önemli risk faktörü olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte işçilerin KOAH'a ilişkin yakınmalar yaşadığına ilişkin elde edilen veriler, işçilerimizde KOAH görülme riskinin arttığını düşündürmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda; KOAH'ta rol oynayan risk etmenlerine ilişkin toplumun ve çalışanların bilgilendirilmesi, kapalı ortamda ve iritan

maddelere maruz olarak çalışan işçilere yönelik koruyucu önlemler alınması ve çalışma ortamlarının düzenlenmesi, oluşabilecek meslek hastalıklarının erken belirlenmesi için uygun tarama programlarının yapılması, tarama sonucuna göre gerekirse işçilerin bakım ve tedavi almak üzere ikinci basamak hizmetlere yönlendirilmesi, hastalık gelişen bireyler için uygun tedavi planlamalarının yapılması ve tüm bunların sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için iş sağlığı/işyeri hemşireliği ve hekimliği hizmetlerinin etkinliğinin artırılması yönünde gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

1. Akdemir N Birol L (2006) İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı, Genişletilmiş 2. Baskı, Sistem Ofset, Ankara.
2. Wong KW, Wong FKY., Chan MF., (2005) Effects of nurse-initiated telephone follow-up on self-efficacy among patients with COPD. *Nursing and Health Care Management and Policy*, 49(2):210-215.
3. Lewis MS Collier CL Heitkemper MM (2001) *Medical-Surgical Nursing Assessment and Management of Clinical Problems*, 5th edition, Mosby Year Book.
4. Kıyan E (2007) KOAH ve son gelişmeler. 9. Ulusal İç Hastalıkları Kongre Kitabı. Antalya.
5. Vrijhoef HJM Diederiks JPM Wesseling GJ Schayck CPV, Speeuwenberg C (2003) Undiagnosed patients and patients at risk for COPD in primary health care: early detection with the support of non-physicians. *Journal of Clinical Nursing*, 12(3):366-369.
6. Wu HS, Wu SC, Lin JG, Lin LC (2004) Effectiveness of acupressure in improving dyspnoea in COPD. *Journal of Advanced Nursing*, 45(3):252-258.
7. Matheson MC, Benke G, Raven J et al. (2005) Biological dust exposure in the workplace is a risk factor for COPD. *Thorax*, 60:645-651.
8. Güler N, Kubilay G (1998) Çimento fabrikasında çalışan işçilerin sağlık sorunlarının belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2):16-23.
9. İliçin G ve ark (1996) Temel İç Hastalıkları. Güneş Kitabevi, Ankara, ss:469-510.
10. Stephen I, Rennard MD (2003) KOAH nedenlerinin gözden geçirilmesi. *Sendrom*, 15(7):20-28
11. Karababa AO (2006) Çimento endustrisinin çevre ve insan sağlığına etkileri. 10. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kitabı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
12. Kuschner WG, Stark P (2004) Mesleksel akciğer hastalığı. *Sendrom*, 16(4):32-37.
13. Levin SM, Kann PE, Lax MB. Medical examination for asbestos-related disease. *Am J Ind Med*, 37(1):6-22.
14. Nahcivan N, Erdoğan S, Esin NM (1999) Türkiye'de işçi sağlığı. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1):64-72.
15. Andenaes R, Kalfors MH, Wahl A (2004) Psychological distress and quality of life in hospitalized patients with COPD. *Issues and Innovations in Nursing Practice*, 46(5):523-530.
16. Ünsal A, Yetkin A (2005) KOAH olan bireylerin günlük yaşam aktivitelerinin etkilenme durumunun incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(1):42-53.
17. Kara M (2006) Using the Roper, Logan, and Tierney Model in care of people with COPD. *Journal of Clinical Nursing*, 16:223-233.
18. Chen Y, Stewart P, Dales R et al. (2005) Changing age-pattern of hospitalisation risk of COPD in men and women in Canada. *Age Aging*, 34:373-377.
19. Alimoğlu MK (2007) Kronik obstrüktif akciğer hastalığı. *Sendrom*, 19(1):39-43.
20. Samurkaşoğlu B (2004) Güncel Bilgiler Işığında KOAH (Ed:Saryal SB, Acıcan T). Bilimsel tıp Kitabevi, Ankara.
21. Karadakovan A (1999) Meslek ve çevre koşulları ile solunum sistemi hastalıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(1):9-14.
22. Çakmak A (1995) Ankara Set Çimento Fabrikasında Çalışan İşçilerde KOAH Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
23. Freeman D, Nordyke RJ, Isonaka S, Nonikov DV, Maroni JM, Price D, Halbert. RJ (2004) Questions for COPD diagnostic screening in a primary care setting. *Respiratory Medicine* (2005) 99, 1311-1318.
24. Mwaiselage J, Bratveit M, Moen BE, MashallaY (2005) Respiratory symptoms and COPD among cement factory workers. *Scand J Work Environ Health*. 31:316-323. ●

MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİNDE VE DÜZ LİSEDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN İLKYARDIM BİLGİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Coşkun BAKAR

Yrd. Doç., Çanakkale Onsekiz Mart Ü. Tıp Fak. Dekanlığı Halk Sağlığı AD.

Dr. Işıl MARAL

Doç., Gazi Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD.

Özet

Amaç: Ankara Mesleki Eğitim Merkezinde ve Kalaba Lisesinde Eğitim gören çocukların ilkyardım konusundaki bilgi düzeylerinin saptanması ve karşılaştırılması bu araştırmanın amacıdır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, “Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve IV. Akşam Sanat Okulu (Ankara MEM)” ile düz lise olarak ifade edilen “Keçiören Kalaba Lisesi”nde uygulanmıştır. Araştırmanın veri toplama aşaması 2002 Aralık ayı içerisinde yapılmıştır. Veri kaynağı olarak anket formu kullanılmıştır. Bu formda öğrencilere temel tanımlayıcı ve aileleri ile ilgili özellikleri ile ilkyardım bilgi düzeyini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Anket uygulanmasında yöntem olarak gözlem altında görüşme tekniği kullanılmıştır.

Bulgular: Ankara MEM’deki 2015, Kalaba Lisesi’ndeki 1760 öğrenci araştırmaya katılmıştır. İncelenenlerden MEM’dekilerin %91,3’ü, Kalaba Lisesindekilerin %49,4’ü erkektir.

Ankara MEM öğrencilerinin ilkyardım bilgi düzeyi Kalaba Lisesi öğrencilerine göre daha düşük olarak saptanmıştır (İlkyardım puan ortalaması Kalaba Lisesinde $16,63 \pm 5,1$, Ankara MEM’de $13,91 \pm 5,6$). Bütün sorularda iki okul öğrencilerinin verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0,05$). Sadece “Soğukta donma durumunda ne yapılmalıdır?” sorusunda Ankara MEM öğrencileri arasındaki doğru cevap verenler, Kalaba Lisesi öğrencilerine göre daha fazla saptanmıştır (sırasıyla %30,0, %25,7). “Kanamayı durdurmak

için ne yapılmalıdır?” sorusuna Kalaba Lisesi öğrencilerinin %69,3’ü, Ankara MEM öğrencilerinin %46,8’i; “Elektrik çarpması durumunda ne yapılmalıdır?” sorusuna Kalaba Lisesi öğrencilerinin %80,8’i, Ankara MEM öğrencilerinin %72,4’ü; “Yakıcı maddelerle oluşan zehirlenmelerde ne yapılmalıdır?” sorusuna Kalaba Lisesi öğrencilerinin %23,4’ü, Ankara MEM öğrencilerinin %19,4’ü doğru yanıt vermişlerdir.

Sonuç: İlkyardım herkesin ihtiyacı olan bir bilgidir. Ancak, çalışma hayatında bulunan çocuklara daha da gereklidir. MEM’de öğrenim gören çıraklar için çalışma hayatındaki riskler de değerlendirmeye alınarak ilkyardım eğitimlerinin etkinliğinin gözden geçirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çırak, İlkyardım, Mesleki Eğitim Merkezi

Comparison and Contrast of The First Aid Abilities and Information Capacities of The Apprentices Educating in Occupational Education Center and High School

Abstract

Objective: The aim of the research is to determine, compare and contrast the first aid abilities and information capacities of the apprentices from Ankara Occupational Education Center and Kalaba High School.

Material and Methods: The study was conducted in two destinations, Ankara Occupational Education Center and Ankara MEM. Questionnaire forms are used as the source of information. Respectively, this form included basic descriptive questions and queries about the characteristics of the family along with the ques-

tions assessing the first aid abilities. "Under Observation technique" was utilized as the method of questionnaires.

Results: The 53.4% (2015) of the subjects were educating in Ankara MEM and 46.6% (1760) of them were from Kalaba High School. Furthermore, 91.3% of the Ankara MEM students and 49.4% of the Kalaba High School students were male.

Bearing in mind the results of the questionnaires, it has been determined that the first aid ability of Ankara MEM students were of lower quality than that of the Kalaba High school students ($p < 0.05$). The mean score of first aid was 16.63 ± 5.1 for Kalaba High School while 13.91 ± 5.6 for Ankara MEM. Only the question "What should be done in case of freezing under cold weather conditions?" was mostly answered correctly by the students of Ankara MEM students (respectively 30.0 %, 25.7 %). The percentages of correct answers for the question "What should be done for stopping bleeding?" were 69.3 for Kalaba High School, 46.8 for Ankara MEM; the percentages of correct answers for the question "What should be done for electricity shock situation?" were 80.8 for Kalaba High School, 72.4 for Ankara MEM; The percentages of correct answers for the question "What should be done for poisoning with caustic liquid?" were 23.4 for Kalaba High School, 19.4 for Ankara MEM.

Conclusion: As a conclusion, First Aid information is necessary for each person especially children who are working. Therefore, the practical first aid education should be circulated and generalized primarily in primary schools, then in secondary education. The sustainability of this education should be supported and encouraged. It should not be forgotten that the repetition in education provides higher percentage of accurateness and preciseness. For these objectives to be accomplished sectoral cooperation plays vital role.

Key Words: Apprentice, First Aid, Occupational Accident, Professional Education Center

Giriş ve Amaç

Yirmibirinci Yüzyılda olmamıza rağmen, gelişmekte olan tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çalışma hayatında çocuklar yer

almaktadır. İşyerlerinde ise çocukları bekleyen önemli sorunlar arasında iş kazaları bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) 2001 yılı istatistiklerine göre, daimi iş görmezlikle sonuçlanan iş kazalarının %4,3'ü 19 yaş altında çalışanlarda görülmektedir (1).

Türkiye'de yapılan farklı çalışmalarda da çalışan çocuklar için iş kazalarının önemli bir sorun olduğunu gözlenmektedir. Karadağ'ın yaptığı çalışmada çırakların %48'i, Önder ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada %38,5'inin iş kazası geçirdiği saptanmıştır. Metal işkolunda yapılan bir çalışmada incelenenlerin %28,2'si iş kazası geçirmiştir. Aynı çalışmada çırakların %93,2'si ilkyardımdan eğitimi almamıştır (2-4).

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yaptığı 1999 yılı çocuk işgücü anketi sonuçlarına göre 6-17 yaş grubunda çalışan çocukların %1,6'sı iş kazası ya da meslek hastalığı geçirmiştir. Bu yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocuk sayısı 1635000 olduğuna göre iş kazası ya da meslek hastalığı geçirenler azımsanmayacak sayıdadır (5).

Ülkemizde yasalar ilköğretim öncesi çocukların çalışmasını yasaklamıştır (6). İlköğretim sonrası ise çalışacak çocukların çıraklık eğitiminden geçmesi gerekmektedir. Mesleki Eğitim Kanunu sayesinde çıraklık eğitimi Türkiye genelinde kurumsallaşmıştır (6,7). Bu eğitim kapsamında çocuklara iş güvenliği ders programı içerisinde ilkyardımdan eğitimi verilmektedir (8).

İlkyardımdan bilgisi, çırak öğrenciler için bilmek zorunda oldukları en önemli bilgiler arasındadır. Kaza anında her zaman yakınlarda bir sağlık görevlisi bulunamayacağından; sadece yanlış bilgilerin yok edilmesi bile hayat kurtarıcı olacaktır. Zira kazalarda ilk bir saat hayati derecede önemlidir.

Çırak öğrencilerin ilkyardımdan bilgi düzeylerinin saptanması, aynı zamanda eğitim ihtiyacını da ortaya koyacaktır. Çalışan çocukların toplu halde buldukları MEM doğru bilgileri öğrenmeleri için belki de hayatlarındaki son fırsatlarıdır. Bu yüzden ihtiyaçlarına göre bir eğitim programı, çıraklara gelecekte sağlıklı bir yaşam olanağı ve kazalar sırasında yaşayabilecekleri risklerin en aza indirilmesini sağlayacaktır.

Bu araştırmanın kısa vadedeki amacı, Ankara'da bir MEM öğrencileri ile lise öğrencilerinin

ilkyardım bilgi düzeylerinin saptanması ve karşılaştırılmasıdır. Uzun vadede ise araştırmanın bulgularının hem çıraklık eğitim merkezlerinde hem de örgün eğitim veren orta öğretim kurumlarında verilen ilkyardım eğitimlerine yol göstermesi planlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın popülasyonu

Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alındıktan sonra araştırma, "Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve IV. Akşam Sanat Okulu (Ankara MEM)" ile "Keçiören Kalaba Lisesi"nde uygulanmıştır.

Ankara İli'nde 2002–2003 Eğitim döneminde 14 adet Mesleki Eğitim Merkezi'nde 9063 çırak öğrenci bulunmaktadır (MEM Genel Müd). Araştırmanın yapıldığı 2002–2003 Öğretim Yılında Ankara MEM'de öğrenim gören çırak öğrenci sayısı 2941'dir (9). Bu öğrencilerin bir kısmı düzenli olarak derslere devam etmemektedir. Veri toplama aşamasında sınıf mevcutları alınmış ve buna göre okula devam eden öğrenci sayısının 2427 olduğu saptanmıştır.

Ankara İli'nde 52'si özel, 122'si resmi genel olmak üzere toplam 174 lise bulunmaktadır (2002–2003 Eğitim öğretim yılı). Öğrenci sayısı toplam 114742'dir. Bu liselerin 84'ü düz lisedir. Düz liselerde ise 88428 öğrenci bulunmaktadır. 2002–2003 Öğretim yılında Keçiören Kalaba Lisesi'nde 1911 öğrenci eğitim görmektedir (10,11).

Araştırmada iki okuldaki tüm öğrencilere ulaşılması hedeflenmiştir. Ankara MEM'de 2015 (%83), Kalaba Lisesinde 1760 (%92,1) öğrenciye ulaşılmıştır. Ankara MEM'de öğrencilerin derslere devam problemi bulunmaktadır.

Veri kaynağı ve uygulama

Araştırmada veri kaynağı olarak Anket Formu kullanılmıştır. Anket Formu üç bölümden oluşmaktadır. Her iki okul öğrencileri için öğrencilere; birinci bölümde temel tanımlayıcı özelliklerle ilgili sorular, ikinci bölümde aileleri ile ilgili sorular ve üçüncü bölümde ilkyardım bilgi düzeyini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

İlkyardım soruları Dördüncü Akşam Sanat Okulu'nda eğitim gören aynı zamanda da çalışan

çocukların iş hayatlarında maruz kalacakları riskler düşünülerek, ilkyardım kitapları, ilköğretimde okutulan trafik ve ilkyardım kitabı ve bu konuyla ilgili yazılmış bir tezden yararlanılarak hazırlanmıştır (12–15).

Anket uygulanmasında yöntem olarak gözlem altında görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aşaması üç Halk Sağlığı Araştırma görevlisi ve 18 intern doktor tarafından yapılmıştır. Uygulama her sınıfa bir ders süresini almıştır (45 dakika). Veri toplama aşaması, Ankara MEM'de bir hafta boyunca, Kalaba Lisesinde ise bir günde tamamlanmıştır. MEM'de her gün yeni bir öğrenci grubu geldiği için araştırma bir hafta boyunca sürmüştür. Veri toplama aşaması 9–15 Aralık 2002 tarihleri arasında uygulanmıştır.

İstatistiksel analiz

Veriler bilgisayar ortamında Epi-Info Version 6.0 ve SPSS 10.0 programlarında aktarılmıştır. Analizler SPSS 10.0 programında yapılmıştır.

Ankara MEM ve Kalaba Lisesi arasında, temel tanımlayıcı özellikler, aileleri ve evleri ile ilgili özellikler ve ilkyardım sorularına verilen doğru ve yanlış cevaplar Ki-Kare analizi ile değerlendirilmiştir.

İlk yardım soruları iki şekilde değerlendirilmiştir. Birinci aşamada sorulara verilen cevaplar yanlış ve doğru olarak sınıflandırılmış ve iki okul öğrencilerinin verdikleri cevaplar arasındaki fark Ki-kare analizi ile değerlendirilmiştir. İkinci aşamada sorulara puan verilmiş ve toplam puan hesaplanmıştır. Puan verme aşamasında her doğru cevaba 2 puan, yanlış cevaba 0 puan ve zararlı yanlış cevaba –1 puan verilmiştir. Son iki sorunun zararlı yanlış bulunmadığı için sadece yanlış ya da doğru olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra her soruya verilen puanlar toplanmış, öğrencilerin toplam ilk yardım puanı hesaplanmıştır. İki okul öğrencilerinin ilk yardım puan ortalamaları iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular

Ankara MEM öğrencileri ile Kalaba Lisesi öğrencileri arasında cinsiyet dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0.05$). Çırak öğrencilerin %91,3'ü erkek iken,

Kalaba Lisesi öğrencilerinin %49,4'ü erkektir. Ankara MEM'de erkek öğrencilerin daha fazla saptanması araştırma öncesinde bilinen ve beklenen bir durumdur (Tablo-1).

Ankara MEM öğrencilerinin hepsi meslek hastalıkları ve iş kazaları yönünden sigorta kapsamındadır. Bu yüzden babanın sigortasının olup olmadığı sorgulanmıştır. Çıracak öğrencilerin %21,6'sının babasının sigortası yok iken, Kalaba Lisesinin öğrencilerinin %11,9'unun babalarının sigortası yoktur ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$) (Tablo-1).

İncelenenlere, ilk yardım ile ilgili olarak 15 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar doğru ve yanlış olarak sınıflandırılmış ve her iki okul öğrencilerinin verdikleri cevaplar Ki-Kare analizi ile karşılaştırılmıştır. Bütün sorularda iki okul öğrencilerinin verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0.05$). Sadece "Soğukta donma durumunda ne

yapılmalıdır?" sorusunda Ankara MEM öğrencileri arasındaki doğru cevap verenler, Kalaba Lisesi öğrencilerine göre daha fazla saptanmıştır. Diğer sorularda Kalaba Lisesi öğrencileri arasında doğru cevap verenler, Ankara MEM öğrencilerine göre daha fazladır (Tablo-2).

İncelenenlerin ilkyardım sorularına verdikleri sorular puanlandırılmıştır (Tablo-3). Ankara MEM öğrencilerinin ilkyardım puan ortalaması $13,9\pm 5,6$, ortancası 14,0 (-5 -30), Kalaba Lisesi öğrencilerinin puan ortalaması $16,6\pm 5,1$, ortancası 17,0 (-3 - 30) olarak saptanmıştır. İki okul arasında puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p<0,05$).

Ortaokulda ilkyardım ile ilgili ders aldığı ifade eden öğrenciler, Ankara MEM'de %51,3, Kalaba Lisesinde %59,9'dur. Ankara MEM'de ilkyardım dersi alan öğrencilerin ilkyardım puanı ortalaması $14,6\pm 5,4$, ilkyardım dersi almayan öğrencilerin ortalaması $13,2\pm 5,8$; Kalaba Lisesinde ilkyardım dersi alan öğrencilerin

Tablo-1: Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve Kalaba Lisesi öğrencilerinin temel tanımlayıcı özellikleri, 2002

	Ankara MEM		Kalaba Lisesi		p
	Sayı	%*	Sayı	%**	
Yaş Grupları					
14 ve Altı	17	0,8	129	7,4	$p<0,05$
15-16	457	22,8	1218	69,4	
17-18	1199	59,8	404	23,0	
19 ve Üstü	333	16,6	3	0,2	
Cinsiyet					
Erkek	1837	91,3	870	49,4	$p<0,05$
Kız	176	8,7	890	50,6	
Babanın Sosyal Güvence Durumu					
Var	1398	69,4	1354	77,8	$p<0,05$
Yok	434	21,6	208	11,9	
Bilmiyor	181	9,0	179	10,3	
Sigara İçme Durumu					
İçiyor	1000	49,8	197	11,2	$p<0,05$
İçmiş Birakmış	88	4,4	48	2,7	
İçmemiş	922	45,8	1515	86,8	
Alkol Kullanma Durumu					
Kullanmış	1086	54,6	442	25,3	$p<0,05$
Kullanmamış	904	45,4	1307	74,7	

MEM Mesleki Eğitim Merkezi

P: Ki-Kare Önemlilik Testi

*Ankara Mesleki Eğitim Merkezi'nde İlgili Soruya Cevap Veren Öğrenci Sayısı Üzerinden Alınmış Yüzdedir.

** Kalaba Lisesi'nde İlgili Soruya Cevap Veren Öğrenci Sayısı Üzerinden Alınmış Yüzdedir.

Tablo-2: Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve Kalaba Lisesi öğrencilerinin ilkyardım ile ilgili sorulara verdikleri doğru yanıtların dağılımı, 2002

	Ankara MEM	Kalaba Lisesi	p
	%*	%*	
İlkyardım soruları			
Kanamayı durdurmak için ne yapılmalıdır?	46,8	69,3	p<0,05
Yanık durumunda ne yapılmalıdır?	60,0	77,8	p<0,05
Kırık/çıkık/burkulmalarda ne yapılmalıdır?	63,1	72,6	p<0,05
Kol/bacak kopması durumunda ne yapılmalıdır?	48,8	58,6	p<0,05
Elektrik çarpması durumunda ne yapılmalıdır?	72,4	80,8	p<0,05
Yakıcı maddelerle oluşan zehirlenmelerde ne yapılmalıdır?	19,4	23,4	p<0,05
Doğalgaz zehirlenmesinde ne yapılmalıdır?	72,4	84,9	p<0,05
Kişinin giysisine/vücuduna zehirli madde bulaşmasında ne yapılmalıdır?	65,1	72,0	p<0,05
Güneş çarpmasında ne yapılmalıdır?	68,3	79,6	p<0,05
Soğukta donma durumunda ne yapılmalıdır?	30,0	25,7	p<0,05
Sara nöbeti durumunda ne yapılmalıdır?	25,9	31,1	p<0,05
Bayılma durumunda ne yapılmalıdır?	25,8	39,7	p<0,05
Burun kanaması durumunda ne yapılmalıdır?	21,5	29,7	p<0,05
Acil tıbbi durumda aranacak telefon numarası nedir?	87,7	90,0	p<0,05
Polis imdatın telefon numarası nedir?	94,0	97,0	p<0,05

MEM Mesleki Eğitim Merkezi, P: Ki-Kare Önemlilik Testi, * Doğru Yanıt Verenlerin Yüzdesidir.

Tablo-3: Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve Kalaba Lisesi öğrencilerinin ilkyardım puan ortalaması ve ortancasının dağılımı, 2002

	Okullar		p
	Ankara MEM	Kalaba Lisesi	
Ortalama±SD	13.91±5.6	16.63±5.1	p<0.05
Ortanca (Min-Maks)	14.0(-5- 30)	17.0(-3-30)	

MEM Mesleki Eğitim Merkezi

P: İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (Student T Testi)

ilkyardım puanı ortalaması 17,2±4,9, ilkyardım dersi almayan öğrencilerin ortalaması 15,9±5,3 olarak saptanmıştır. Her iki okulda da ilkyardım dersi alan öğrencilerin ilkyardım puanı ortalaması ile almayan öğrencilerin ilkyardım puanı ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır (p<0,05).

Ankara MEM ve Kalaba Lisesi'nde, incelenenlerin ilkyardım puanlarının anne ve babalarının öğrenim durumuna göre dağılımı incelenmiştir (Tablo-4). Her iki okulda da babalarının öğrenim durumlarına göre ilkyardım puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). Öğrenim durumları ilköğretim ve altı olan

babaların çocuklarının ilkyardım puanlarının daha düşük olduğu saptanmıştır. Annelerinin öğrenim durumuna göre ise her iki okulda da istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0,05).

Ankara MEM öğrencilerinin %16,0'sı (320) daha önce iş kazası geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu kazaların önemli bir bölümü (%56,7) makine araç ve gereçlerinden kaynaklanan kazalardır. Tablo-5'te iş kazası geçirme durumuna göre ilkyardım puan durumunun dağılımı görülmektedir. Daha önce iş kazası geçirenlerle geçirmeyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (p>0,05).

Tartışma

Türkiye'de 2004 yılında yayınlanan Ulusal Hastalık Yükü-Maliyet Etkililik Çalışması (UHY-ME) Hastalık Yükü raporu sonuçlarına göre ulusal düzeyde 2000 yılında meydana gelen ölüm nedenleri arasında trafik kazaları ve düşmeler ilk 20 neden arasında yer almaktadır (16). Ölüm nedenlerinin ulusal düzeyde 0-14 yaş grubu arasındaki dağılımına bakıldığında ise ilk 20 neden arasında trafik kazalarını, kişinin kendi kendini yaralamasını, boğulmaları, düşmeleri, yanıkları ve

Tablo-4: İncelenenlerin anne ve babalarının öğrenim durumlarına göre ilkyardım puan ortalama ve ortancasının dağılımı, 2002, Ankara.

	İlkyardım puanı		p
	Ortalama±SD	Ortanca(Min-Maks)	
Ankara Mesleki Eğitim Merkezi			
Babanın Öğrenim Durumu			
İlkokul ve Altı	13.7±5.6	15.0(-3 – 30)	p < 0.05
Ortaokul ve Üstü	14.4±5.6	15.0(-1 – 30)	
Annenin Öğrenim Durumu			
İlkokul ve Altı	13.9±5.5	14.0(0 – 27)	p > 0.05
Ortaokul ve Üstü	14.4±5.7	15.0(-3 – 30)	
Kalaba Lisesi			
Babanın Öğrenim Durumu			
İlkokul ve Altı	16.2±4.9	17.0(-1 – 30)	p < 0.05
Ortaokul ve Üstü	16.8±5.2	17.0(-3 – 30)	
Annenin Öğrenim Durumu			
İlkokul ve Altı	16.5±5.1	17.0(-3 – 30)	p > 0.05
Ortaokul ve Üstü	16.9±5.2	17.0(-3 – 30)	

P: İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi(Student T Testi)

zehirlenmeleri görmekteyiz (16). Dolayısıyla, Türkiye’de yaşayan genç yaştaki insanların her türlü kaza ve yaralanmalarla karşılaşma ve yaralanma riskinin önemli bir hastalık yükü yarattığı düşünülebilir. Ancak, neredeyse tamamının önlenabilir nedenler arasında yer aldığı düşünülürse, hem kazalardan korunma hem de kaza sırasında yapılacak etkin müdahalenin önemi ön plana çıkmaktadır. Özellikle kazanın olduğu ilk saatlerde yapılacak doğru ilkyardım müdahalelerini insanların bilmesi ve uygulayabilmesi son derece önemlidir.

Bu araştırmanın yapılmasındaki en önemli neden çıraklık eğitim merkezlerinde eğitim gören çocukların aynı zamanda çalışma hayatında olmaları nedeniyle kazalar açısından riskli grup olduklarının düşünülmesindedir. Elimizdeki en önemli veri SSK’nın 2001 yılı istatistiklerine göre

Tablo-5: Mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin iş kazası geçirme durumunun ilkyardım puan ortalama ve ortancasının dağılımı, 2002

Ankara Mesleki Eğitim Merkezi	İlkyardım puanı		P
	Ortalama ±SD	Ortanca (Min-Maks)	
Babanın öğrenim durumu			
İş kazası geçirmiş	14.4±5.3	15.0(0 – 30)	p > 0.05
İş kazası geçirmemiş	13.8±5.6	14.0(-5 – 28)	

P: İki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (Student T Testi)

daimi iş görmezlikle sonuçlanan iş kazalarının %4,3’nün 19 yaş altındaki çalışan çocuklarda görülmüş olmasıdır (1).

İş görmezlik ve ölümlerin azaltılması amacıyla iş kazalarını azaltma çalışmalarına ilave olarak çalışanlar arasında ilkyardım bilgi düzeyini artırmak yapılması gerekenlerdendir. Sağlık Bakanlığı’nın da bu konuda çalışmaları bulunmakta olup 2004 yılında güncellediği ilkyardım yönetmeliği ile işyerlerine 20 işçide bir, ağır ve tehlikeli işler kapsamındaki işyerlerinde ise 10 işçide bir en az “Temel İlkyardım Eğitimi” sertifikası almış ilkyardımcının bulunmasını zorunlu kılmaktadır (17).

İlkyardım eğitimleri için en yaygın kurumlar ise örgün eğitim kurumlarıdır. Bu yüzden de Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim okullarında ve çıraklık eğitim merkezlerinde ilkyardım eğitimleri vermektedir (8). İlkyardım eğitimleri liselerde Sağlık Bilgisi dersleri içerisinde lise öğretmenleri tarafından verilmektedir. Ancak, bu derslerin tüm okullarda standart program çerçevesinde verilmesi çok önemlidir. Bunun için de dersler, pratik ağırlıklı olarak, mutlaka ilkyardım eğitimi almış öğretmenler tarafından ve ilkyardımcı eğitici sertifikası almış sağlık personeli gözetimi ve işbirliği içerisinde verilmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Bu araştırmanın sonuçları bize göstermektedir ki, Ankara MEM'de daha fazla olmak üzere öğrencilerin ilkyardım sorularına yetersiz yanıt verdikleri tespit edilmiştir (Tablo-2). Ayrıca, her iki grubun toplam ilkyardım puanları hesaplanmış ve Ankara MEM öğrencilerinin puan ortalamasının daha düşük olduğu görülmüştür (Tablo-3). Mesleki eğitim merkezlerinde eğitim gören çocuklar her gün birçok kaza riski ile karşı karşıyadırlar; ülkemizde birçok konuda olduğu gibi bu konuda da kesin durumu bilemiyoruz. Bizim çalışmamızda çırakların %16'sının, farklı çalışmalarda ise %28-48'nin iş kazası geçirdiği görülmektedir (2-4). Asıl gerekli olan bu çocukların kazalardan korunmasına yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Ancak olayın birçok boyutu ve tarafı bulunmaktadır. Dolayısıyla iş yaşamında ulusal düzeyde koruyucu önlemleri günlük yaşama geçirebilmek hiç de kolay değildir. Ayrıca konunun bu yönü bizim araştırmanın sınırları arasında bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın bulgularından çıkarılacak en önemli sonuç çıraklık eğitim merkezinde eğitim gören çocukların kazalardan korunma ve ilkyardım konularında verilen eğitimlerin gözden geçirilmesi gerekliliğidir. Öte yandan ilkyardım eğitimleri sadece çıraklar için gerekli olmayıp diğer öğrenciler için de oldukça önemlidir. Örgün eğitim kurumlarındaki öğrencilerin yeterli eğitim almaları gelecekteki yetişkinlerin de doğru ve yeterli ilkyardım bilgileri ile donatılmasını sağlayacaktır. Böylece günlük yaşamda her gün görülen trafik, ev ve iş kazalarına insanların daha sağlıklı yaklaşmasına ve bu kazalara bağlı ölüm ve sakatlıkların azalmasına katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.

Sonuç olarak bizim önerimiz; tüm eğitim kurumlarında pratiğe dayalı ve sürekli olarak kazalardan korunma ve ilkyardım konularında eğitimlerinin verilmesinin oldukça gerekli olduğudur. Bu nedenle öncelikle eğitim programları gözden geçirilmelidir. Daha sonra eğitimcilerin eğitimi de gözden geçirilmeli ve eğitim kurumlarının pratik eğitim verebilmek için gerekli fiziksel altyapı çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Unutulmamalıdır ki pratiğe dayalı olmayan ilkyardım eğitimlerinden istenilen sonuçları almak daha zordur. Bu eğitim programları içerisinde kazalardan korunma konusuna da ağırlıklı olarak yer verilmelidir.

Kaynaklar

1. TC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, Yayın No:650, "İstatistik Yıllığı", Ankara, 2001.
2. Karadağ A (Yüksek Lisans Tezi), Oto Sanayi İş Kolunda Çıracak Olarak Çalışan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Koşulları, İş Kazaları, İş Güvenlikleri ve Sosyo-Ekonomik Durumlarının İncelenmesi, TC Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara,1993.
3. Önder Ö, Tabak RS, Ağır A, Kurt M, Kaplan S, Yolcu Y, "Metalden Eşya İmal Eden Atölyelerde Çalışan 12-19 Yaş Grubu Çıracak İşçilerin Geçirdikleri İş Kazaları İle Kazalardan Korunma ve İlkyardım Konusundaki Bilgilerin Değerlendirilmesi", "Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi, Yıl:7, Sayı:4, Sayfa: 18-29, Ekim-Aralık 1997.
4. Adnan A, (Doktora Tezi), Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırması, Metal İş Kolunda Çalışan Çırakların İlkyardım Bilgi Düzeylerinin Tespiti ve Geliştirilmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2000.
5. TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Uluslararası Çalışma Örgütü, Türkiye'de Çalışan Çocuklar 1999, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara,2001.
6. İş Kanunu, Kanun No:4857, Resmi Gazete, 10.06.2006-25134.
7. Mesleki Eğitim Kanunu (Değişik:29.06.2001-4702 K/22), Kanun No: 3308, Resmi Gazete, 19/06.1986-19139 (Değişik: Resmi Gazete, 10.07.2001-24458).
8. TC Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve 4. Akşam Sanat Okulu, 2000-2001 Öğretim Yılı İş Güvenliği Ders Programı.
9. TC Milli Eğitim Bakanlığı Ankara Mesleki Eğitim Merkezi ve IV. Akşam Sanat Okulu, Brifing Raporu (Genel), Ankara, 2002.
10. TC Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İstatistik Şubesi, Milli Eğitim İle İlgili İstatistik Bilgiler, Ankara, 2001.
11. TC Milli Eğitim Bakanlığı Kalaba Lisesi İstatistik Verileri, 2002.
12. TC Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim 8, Trafik ve İlk yardım Eğitimi, Milli Eğitim Basımevi, 1999, İstanbul.
13. Ege R, "Kaza, hastalık ve yaralanmalarda ilkyardım", Türk Hava Kurumu Basımevi, 1995.
14. Bilir N, Yıldız N, Temel İlkyardım Bilgisi (İlkyardım Eğitimcisinin El Kitabı), Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı, Ankara, 1998.
15. Atauz S, Avar AA, Gaziantep'te Çocuk İşçiliği, Nisan,2001.
16. TC Sağlık Bakanlığı, Hıfzısıhha Mektebi Müdürlüğü, Başkent Üniversitesi (2005), "Ulusal Hastalık Yükü Maliyet Etkinlik Çalışması, Hastalık Yükü-Final Raporu-", Ankara, 2005.
17. İlkyardım Yönetmeliği, Resmi Gazete 18.03.2004-25406. ●

SEMPOZYUM**“EMEK SÜREÇLERİNİN TAŞERONLAŞTIRILMASININ
İŞÇİ SAĞLIĞI-İŞ GÜVENLİĞİ İLE TOPLUM SAĞLIĞI VE ÇEVRE SAĞLIĞINA ETKİLERİ”**

MSG - Yürütmesini Ankara Tabip Odası'nın yaptığı, DİSK, KESK, TMMOB ve TTB tarafından ortaklaşa düzenlenen sempozyum 4 Aralık 2010 tarihinde Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde gerçekleştirildi.

Sempozyumun girişinde özetle; taşeronluk ilişkisi üretimde esnekliği, işgücü maliyetlerini azaltmayı ve emek süreci üzerinde yönetsel kontrolü sürdürmeyi amaçladığı, taşeronlaşma ile ilgili egemen yaklaşım, karşı durmaya çalışan yaklaşımları büyük oranda baskı altına aldığı, bu konuda adeta teorik bir şiddet uygulandığı, konuyla ilgili alışılmış açıklamaların bizlerin yaşanan toplumsal gerçekliği anlamamızı neredeyse imkansız hale getirdiğini, bu sürecin özellikle bu yanıyla da görüp değerlendirerek, taşeron çalışmaya yönelik düşük ücretler, örgütsüzlük, sosyal hakların kaybı ve güvencesizlik gibi saptamalar yapılabilir ve “ne” oluyor sorusuna cevap üretilebileceği; ama asıl olanın ve akademik ve siyaseten doğru olanın “neden” sorusunu cevaplayabilmek olduğu vurgulandı.

Moderatörlüğünü Dr. Levent Koşar'ın yaptığı ilk oturumda, Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Gamze Yücesan Özdemir “Sermaye Üretim Süreçlerinin Taşeronlaşmasını Neden İstiyor” başlıklı bir sunum yaptı.

Ardından Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nden Prof. Dr. Necla Kurul “Sermaye eğitimin taşeronlaştırılmasını neden istiyor” başlıklı sunumunda her kademedeki eğitim etkinliklerinin

piyasalaşmasının sistem tarafından yerleştirilmeye çalışıldığını ve bunun tehlikelerini katılımcılarla paylaştı.

İkinci oturumda ise taşeronlaşmanın örgütlenme, sosyal hak ve güvenceler üzerine etkileri tartışıldı. Moderatörlüğünü Dr. Bülent Aslanhan'ın yaptığı oturumda konuşan DİSK/Genel-İş Sendikası Genel Koordinatörü Serhat Salihoğlu, taşeronlaştırmanın doğrudan işçi sınıfının örgütsüzleştirilmesine hizmet ettiğini vurguladı. 12 Eylül darbesinden bu yana emek gücünün düşürülmesi için yeni müdahaleler yapıldığını ifade eden Salihoğlu, “kamu hizmetinde işlerin parçalanmasından söz ediyoruz ama asıl olan işçi sınıfının parçalanması” dedi. Taşeronlaştırmanın artık bir devlet politikası haline geldiğini belirten Salihoğlu, Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu'na gelen Torba Yasa'nın da, kamudaki örgütlü 50 bin işçiyi dağıtmanın önünü açacağına, taşeronlaştırmayı önlemek için örgütlü güçlerin birlikte mücadele etmesinden başka çıkar yol olmadığına vurgu yaptı.

Maden Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Can Doğan ise madenlerde ölümlü kazalarda özel ve kamu işletmelerinde “dünya rekorları” kırıldığını ifade ederek, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin taşeron şirketlerce daha da geri plana atıldığını söyledi.

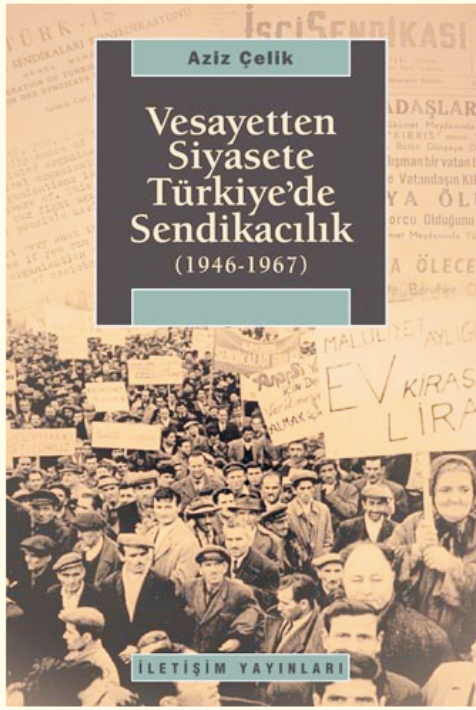
Aynı oturumda özel şirketler üzerinden işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırılmasının bu disiplinlerin örgütlenmelerine ve özlük haklarına etkilerini Dr. Bülent Aslanhan aktardı.

Üçüncü oturumda, Dr. Arif Müezzinoğlu taşeronlaşma sürecinin işçi sağlığı ve iş güvenliğine olumsuz etkilerine ve ek olarak işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin taşeronlaştırılmasının da kötü sonuçlar yaratacağına vurgu yaptı. TMMOB temsilcisi olarak katılan Bedri Tekin ise konuşmasında işçi sağlığı ve güvenliği konularında, TTB ve TMMOB'un birlikte çalışmasının önemine değindi. “Taşeronlaşmanın toplum sağlığı ve çevre sağlığına etkileri” TTB Halk Sağlığı Kolu Başkanı Dr. Cavit Işık Yavuz tarafından anlatıldı. Son olarak “Emeğin sağlıklı olması için talepler ve model tartışması” başlığı ile Ankara Tabip Odası İSİH Komisyonu üyesi Dr. Nadir Sevinç, çalışanların yakın ve orta vadeli taleplerini özetledi.

Son olarak Ulusal İşçi Sağlığı Enstitüsü üzerine yapılan kısa sunumda konu üzerinden katılımcılarla yapılan paylaşımlarla sempozyum tamamlandı.

KİTAP TANITIMI

VESAYETTEN SİYASETE TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK (1945-1967)

Aziz Çelik'in kitabı İletişim Yayınları tarafından çıkartıldı.

Çelik, ulusal, uluslararası ve kişisel arşivlerinden derlediği birinci el belgelerin yanı sıra dönemin tanıkları ile yaptığı derinlemesine görüşmeler, dönemin yayın ve kurumsal belgelerine de yaslanan çalışması ile Türkiye'de sendikacılığın doğuş ve gelişme sürecini mercek altına alıyor. "Vesayet" kavramını Türkiye'de sendikacılığın inşa süreci açısından tanımlayıcı bir kavram olarak kullanan Çelik, Türkiye'de vesayet altında doğan sendikacılığın 1960'lı yıllarda nasıl başka bir mecraya doğru akmaya başladığını detayları ile inceliyor.

Kitap, yalnızca sendikal ve sınıf tarihi ile ilgilenenler için değil aynı zamanda Türkiye'nin yakın dönem tarihinden bir kesiti sınıflar penceresinden görmek isteyenler için de bir başucu kitabı olma niteliği taşıyor.

YAYIN KURALLARI

Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG), kendi disiplini ile ilgili olabilecek derlemeler, araştırmalar, literatür özetleri ve gündemi belirleyen güncel konular ve tartışmalara ilişkin görüş ve değerlendirmeleri yayınlayan bilimsel bir dergidir. Türk Tabipleri Birliği tarafından yayımlanır.

MSG, ICMJE tarafından belirlenen standartları ve TTB Yayın Etiği Bildirgesi ilkelerini benimser. Ayrıntı için web sayfasına (<http://www.ttb.org.tr/MSG>) bakınız

MSG'de yazılar belirli başlıklarda yayımlanır (ayrıntı için; web sayfasına bakınız) ve web sayfası aracılığı ile gönderilir.

Başvurusu kabul edilen yayın türleri (ayrıntı için; web sayfasına bakınız):

- I. Orijinal araştırma
- II. Araştırma raporu (ön rapor)
- III. Bakış / Görüş
- IV. Yorum
- V. Editöre mektup
- VI. İşyeri hekimleri ve işçi sağlığının diğer disiplinlerinden
- VII. Derlemeler
- VIII. Diğer

Dergiye gönderilen yazılar öncelikle Editörler tarafından bir ön değerlendirmeye alınır. Bu ön değerlendirme sonrası Yayın Kurulu ve gerektiğinde Danışma Kurulu incelemesinden geçerek yazı hakkında karar verilir. Araştırmalar en az iki, ihtilaf durumunda üç hakeme gönderilir. Gelen görüşlere göre yayın kurulunda değerlendirme yapılır.

Yazım Kuralları:

(Ayrıntılar için; <http://www.ttb.org.tr/MSG>)

Derginin yazı dili Türkçe'dir. Yazılar Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen dil bilgisi ve yazım kurallarına uygun olmalıdır.

Yazı bölümleri:

Yazılar Windows tabanlı Microsoft Word programı ile her kenarından 3'er cm boşluk kalacak şekilde, 2 satır aralıklı olarak tüm bölümler dahil 15 sayfayı aşmayacak şekilde yazılmalıdır. Yazının sayfaları aşağıdaki bölümlere ayrılmalıdır.

1. **Başlık sayfası**
2. **Özet sayfası:** Bu sayfada araştırma makaleleri için sadece Türkçe ve İngilizce özet yer almalıdır. Araştırma makalesi olmayan yazılar için özete gerek yoktur.

Türkçe ve İngilizce özet: Özetlerden her biri 250 sözcüğü geçmemeli, açık ve anlaşılır biçimde çalışmayı özetlemelidir. Amaç, gereç ve yöntem, bulgular, sonuç (title, purpose, material and method, results, conclusion) bölümlerine ayrılmış olmalıdır.

Araştırma sözcükler (key words): Türkçe ve İngilizce 2-5 kelime İndeks Medicus konu ve bölüm başlıklarına uygun olarak belirtilmelidir.

3. **Metin sayfası:**

Metin aşağıdaki bölümlere ayrılmalıdır:

- 3.1. Giriş
- 3.2. Gereç ve Yöntem
- 3.3. Bulgular
- 3.4. Tartışma
- 3.5. Sonuç
- 3.6. Teşekkür
- 3.7. Kaynaklar

Kaynakların metin içinde gösterimi: Kaynaklar metin içinde kullanım sırasına göre numaralandırılmalı ve cümlenin sonunda noktalama işaretinden sonra parantez içinde bu numara ile belirtilmelidir. Birden fazla kaynak belirtilecekse numaralar arasına virgül konmalıdır.

Kaynak listesi: Kaynaklar yazının sonunda teşekkür bölümünden sonra metindeki sıralamaya ve numaralandırılmaya uygun olarak yazılmalıdır. Kaynak yazımında aşağıda belirtilen gösterim kullanılmalıdır. Yazar sayısı 3'ten fazla ise ilk üç yazar yazıldıktan sonra "ve ark." kısaltması kullanılmalıdır. Dergi adları "Index Medicus"a göre kısaltılmalıdır.

Kaynak makale ise: Örnek; İlhan, M.N. "Krom ve Bileşiklerinin Zararlı Sağlık Etkileri ve Korunma", TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2002;12:35-37.

Kaynak kitap ise: Örnek; İlhan, M.N. Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik Sendromu: Halk Sağlığı ile İlgili Güncel Sorunlar ve Yaklaşımlar (Ed: Aalan, D.), Ankara Tabip Odası, 2009;217-221.

TÜRK İNŞAATÇI BİRLİĞİ
mesleki sağlık
ve güvenlik

35

**Öğütür Hakkını ve
 74. Gününün
 Manenun Eğitimi**

**Öğütür Sağlığını
 Önderi
 Dr. Mustafa Sıkan**

**Öğütür Kırılma
 ve Geçmişin
 Hakkını**

**Öğütür İhtilafın
 Soruları**

35

ISSN 1302 - 4145 (online) / ISSN 1302 - 4144 (print)

TÜRK İNŞAATÇI BİRLİĞİ
mesleki sağlık
ve güvenlik

34

**İSİF ve DS
 Tezidi**

**Kamusal Çözümün
 Sorun**

YEREL Devlet

**Sağlık Reformları
 ve İşçilerin Hakkını**

Tuzla Yürüşleri

**Çalışan Sağlığı
 ESK Çözümü**

34

ISSN 1302 - 4145 (online) / ISSN 1302 - 4144 (print)

TÜRK İNŞAATÇI BİRLİĞİ
mesleki sağlık
ve güvenlik

33

**Çalışan Sağlığını
 Sorun**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

33

ISSN 1302 - 4145 (online) / ISSN 1302 - 4144 (print)

TÜRK İNŞAATÇI BİRLİĞİ
mesleki sağlık
ve güvenlik

32

**Finansal Sorunları
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

**Çalışanların
 Sorunları**

32

ISSN 1302 - 4145 (online) / ISSN 1302 - 4144 (print)

